

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

YIL: 1 SAYI: 6

EYLÜL 2018

ESKİÇAĞ

ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

DÜNYANIN YEDİ HARİKASI VE MEYDANA GETİREN MEDENİYETLER

DÜNYANIN YEDİ HARİKASI VE MEYDANA GETİREN MEDENİYETLER

27

Etem DÖNMEZ

KARİA TARİHİNİN ANA HATLARI VE HALİKARNASSOS MOZOLESİ

Özet: Helenler tarafından, bulundukları coğrafyanın doğusuna tekebel ettiği için Anadolu olarak adlandırılan Anadolu Yarımadası'nın güneybatı uçlarına lokalite edilen Antik Karia, tarihi süreç içerisinde bir kaç kez bölünmüştü. Çeşitli bölgeleri de-falınca kat aşarak bir yütöçümünde Ege bölgesinin önemli kısmına hakim olmuş bulunan ve Antik Çağ'da yitirilmiş önde-ler, kültür adanları, alimler ve ortaya ko-yduğu mimari eserler ile Eskiçağ Tarih-i-ri-sinde mühim bir mevki işgal etmekte olan, her şeyden önce kendi stratejik konumu ve kendi kendine yeten doğal kaynakları ile öne çıkan ve bugün Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde dahi bulunan bir coğrafi bölgedir. Üzerinde hem Eskiçağ hem de E-

kidoğ'unun kültür unsurlarını barındırdığı gibi kendi yerli benliği de ortaya koyabilmiş olan Karia bölgesi doğu ile batı arasında, söz konusu medeniyetlerin bir üstün-lik de vüta almasına dahil bulunan bir kültürler mozaiği görünümüne hâiz olmuştur. Ma-kalenin inceleme alanı, bahsi geçen Karia bölgesinin Antik Çağ'daki tarihi sürecini ana hatları ile ortaya koymak ve hâiz olduğu önemli sonuç çıkarmak olarak sunulabilir.

Ankhtar Kökenler: Karia, Mausolios, Mausolion, Helios, Pers.

Giriş: Homeros, Herodotos, Thukydides gibi Antik Çağ yazarlarının verdiği bilgileri göre Ege Havzası'nda yaşayanlar arasında adı bulunan en eski halklar Pelasgılar, Leleg-ler ve Karlar idir. Helios, Ege Adaları, Ana-

4

Etem DÖNMEZ

{ ANTİK ÇAĞDA RODOS HEYKELİ }

Giriş: İstimal etmekle olduğumuz Mıla-dı Tarihine göre, ilk olarak M.O. 2. Milen-yum ortalarında, Giriş merkezli, yüksek kul-türlü bir uygarlık tarafından ticari amaçlar doğrultusunda kolonize edilerek, yerleşime açılan Rodos Adası'nın, Akdeniz'de, ticaret ve hac yollarının üzerinde bulunduğu bir noktada bulunması, adanın tarihi süreç içe-rişliğinde gelişiminin rotasını belirlemiştir. Yerleşime açıldığı tarihten itibaren, Minos, Mykenas, Fenike ve Dor kolonizasyonları için daima ekonomik bir amaçla ulaşma aracı olarak değerlendirilmiş olan Rodos, mu-htakiki bir şehir olarak geliştiği dönemlerde,

* İnceleme: Özgürce Sanat Örgütleri, Pamukkale Üniversitesi, Tarih Bölümü, etem_donmez@hotmail.com

4 Eski Çağ Araştırmaları Dergisi

41

{ İZNİK (NİKAİA) İMPARATORLUĞU }

1204 yılında İznik'te Bizans'ın devan-ı olarak inşa edilen devlet 1199 yılında yapı-lan bir toplantı sonucu alınan kararlar neti-cesinde vücut buldu. Bu tarihte Avrupa'nın önde gelen soylu sınıfları, Champagne (Ka-saydoğru Fransa) konsta Thibaut'un ev sa-hipliğinde bir araya geldiler. Toplantıdan çıkan sonuç, yeni bir Haç Seferi yapılması yönündeydi; ancak kararın uygulanması için Papa'nın da bu fikir destek olman gerekti-ğiydi. Kararın bildirimi için Papa ya bir ha-berci yollandı.

1198 yılında Papalık mevkiline seçilen III. Innocentius da bu fikir çok geçmeden desteklenince kısa sürede Haç Seferi gi-rişimlere başlandı. Thibaut seferin liderliği-ne seçildi; ancak 1201 yılında anımsan oldu.

Onun yerine, seferin başına Montefratto markizi olan Boniface seçildi. Sefer olarak planlanan güzergâh ise öncelikle seferin il-dorlerinden olan Arslan Yürekli Richard'ın helvizi üzerine Mısır üzerinden kutsal to-praklara ulaşmaktır.

Sefer planlanmasında raşmen kutsal to-praklara gidecek araç bulmak ve askerler için ihtiyaç olan erzacı temin etmek oldukça zordu. Haçlılar, bunun için çabalar aramaya başladılar. İlk olarak Mısır'a ulaşmak için gemi kullanan Mısır'ın medeniyetinde-ler, nitekim Anadolu'nun büyük bir kısmı Tür-keriler tarafından ve Türkler, oldukça sa-ğlam bir dinin şerhiyle idare edilirdi. Bu yüzden seferin en güvenilir yolu, deniz üzerinden Mısır'a ulaşmak, akabinde kara yoluyla kutsal to-

41 Eski Çağ Araştırmaları Dergisi

19

Büyümin YILDIZ

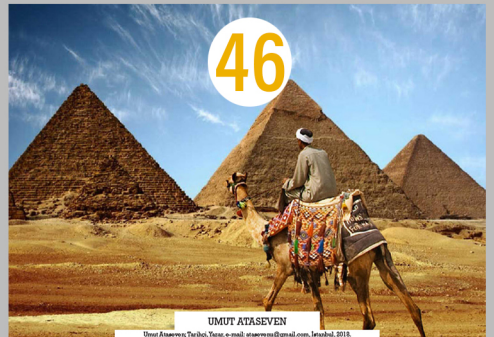
Büyümin Yıldız, Tarih, Nikaia, etem_donmez@hotmail.com, Adana, 2018

{ BABİLLER }

Dünya tarihi boyunca işi ge-ken şehirlerden biri Babil'dir. Babil şehrinin M.O. 689 yılında Sennahib tarafından yıkılması fakat oğlu Asurnahidna tarafından tekrar inşa edilmiştir. Babil 1800'li yıllarda günümüz Irak sınırları içinde yapı-lan kazılar sonucu ortaya çıkmıştır. Bu tarih-tan sonra 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl baş-larında Alman arkeolog Robert Koldewey tarafından yapılan kazılarla günümüzde Babil'in kalıntıları ortaya çıkmıştır. Şehirin tekniği insan ya bir sarkofaga uğradığına ya da şehrin sarkofa-ğında dogal olaylar yaşandığına yorumlanabi-ler. Bunun yanı sıra yine bu kazılar sonuc-u; günümüzde Almany'a'nın Berlin şehrinde ki Bergschanze Müzesi'nde sergilenen mavi İhtar Kaptan'ı da ortaya çıkarmıştır.

Babil şehri kuruluğu itibarıyla önem-li bir merkez olmuştur. Önceleri Amcılar

41 Eski Çağ Araştırmaları Dergisi

46

UMUT ATAŞEVEN

Umut Ataşev, Tarih, Nikaia, etem_donmez@hotmail.com, İstanbul, 2018

{ MİSİR MEDENİYETİNİN DİNİ DEĞERLER TEMELİ }

Hicbir medeniyet Mısır Medeniyeti ka-dar ölümleri sonrası yaşamı merak etme-miştir. Bu yüzden de ki, Mısır mitolojisi ol-duğu büyük bir yer kaplamaktadır. Mısır medeniyetinde inanılan 42 tanrı vardır. Bu tanrıların ve devyanlıkların temelleri anlatıl-maya çalışılmıştır. Bu 42 tanrıdan diğer 40-limlerde bahsedilmemiştir. Bu 42 tanrıya girmiyorsa, Mısırlıların dini değerlerinin da-yandığı bir takım temeller yan saydık ve-rilmmiştir.

a. Başlangıç Temeli
Her toplum, ölümleri sonrası yaşamı merak etmiş olsa da, yaşam öncesi bir ha-yatın varlığını sorgulama zahmetine gi-rmemiştir. Çünkü yaşamdan önceki hayatın-

da kim olduğu hakkında bir bilgisi yoktur. Ancak başlangıç noktasından son noktaya gelindiğinde insan, kendi benliğini benim-semiş olmaktadır. Özetle dahi evrenin başlangıç noktası bilinmemektedir. Çünkü insan-ın başlangıç, başlangıç temeli yok sayma ve bir şeyi sıvırlı olan bir tane temeline uğru-muştur. Başlangıç ne değildir? Kimdir? Neye benzeyen? Bu gibi sorular başlangıç temeli olu-şuplan sorulardır. Ve cevap aramaya ge-rilen sorular bittirir.

Başlangıç temeli Mısırlılar için büyük bir önem sahip idi. Çünkü Mısırlılar ne-re-den geldiklerini, evrende yalnız olup ol-madıklarını ve evrenin nasıl oluştuğu gibi konularda hep zihin yormuşlardır. Mısırlılar

46 Eski Çağ Araştırmaları Dergisi

53

TURAN SOĞUKOLUK

İstanbul, Türkiye

{ TARİHİ DEĞİŞTİREN TARİH: HATTUŞA }

Medeniyetlerin doğuşuna ve her aşamasına şahitlik etmiş olan Anadolu coğrafyası Hititlerin, Hittitlerin, Gassitlerin, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı gibi birçok köklü ve kadim medeniyet bünyesinde toplanmıştır. Yaklaşık 4000 yıl önce kuruluğu devlet ile Anadolu da ilk olarak birliği sağlayan İm-paratorluk haline gelen hititler ve Anad-ol'daki ilklerin organize devleti "Hitt Devleti", ve asiretleri kutsal sınırları içine alan eserlerle dünya medeniyet tarihine ve insanlık hafızasına sıkı tutan ve halen gün-ümüze hititlerin bir başlığı "Hattuşa" Yani Hititlerin kutsal deyimleri ile; "Bin Tanrılı Şehir Hattuşa". Medeniyetleri tanımak ve ta-tmamak bizzat ve kaderiyle ilgili olduğu bu toprakların modern sınırları ve yitirilmiş olarak bizzat ve dünya vatandaşlarının en önemli görevlerindendir.

Devlete ait ilk protokol kuralları olup-turan. Kadimlerin yönetiminde söz sahibi yap-sın, krallık yapısına bir de damgası medeniyet-i olan Yönetim sistemleri; eşcinseller ve köle-ler dahil medeni hukuka dair düzenlemeler

53 Eski Çağ Araştırmaları Dergisi

57

ÖZLEM DONRAZ

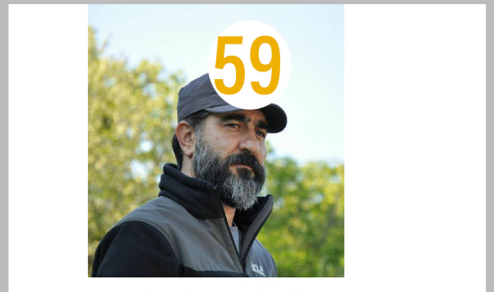
{ SÜMERCE ATÖLYESİ }

İstanbul doğumluym. İlk orta ve lise öğrenimini İstanbul'da tamamladım, daha sonra Yıldız Teknik Üniversitesi Koceli Mühendislik Fakültesi Elektrik ve Hi-berleşim Mühendisliği bölümünü bitirdim. Süreyya Baytar, Akas Jeneratör, Moeller Elektrik, STTA ve Mahalan gibi sektörün büyük ve taunun gücünde olan şirket-ler ve pazarlamaya yönelik görevlerde çalış-tım. En Mahalan'da satış müdürüğü gö-revlerimde bu görevleri ayrıldım ve kendi işimi kurmaya karar verdim.

Mühendislik mesleğini icra ederken Al-manya, İtalya gibi Avrupa ülkelerinde çeşitli mesleki kurslar aldım, İngilizce de onun bir-inci dil kuruma kullandım, İstanbul'da da co-ğrafi konum ve pazarlama semelerine dâhil oldum. Bunun yanında mesleğimi ilgili-nden kurulları, kendimi geliştirmeye devam ettim. Çünkü benim için bir iş yap-mak temel amaç değil, işi yapmaktır. İşin temel amaç olan işi yapmak değil, işi yapmaktır. İşin temel amaç olan işi yapmak değil, işi yapmaktır.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://raney.org>

57 Eski Çağ Araştırmaları Dergisi

59

KİM KİMDİR KÖŞESİ

UZMAN DOKTOR

CAN AVCI

İstanbul Üniversitesi- Eskiçağ Tarihli Anabilim Dalı

EĞİTİM BİLGİLERİ
Doktora, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı/ Eskiçağ Tarihli Bilim Dalı, 2020-2015
Yüksek Lisans, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı/ Eskiçağ Tarihli Bilim Dalı, 1999-2002

YAPTIĞI TEZLER
Doktora, "Van Gölü Havzası'nda Urartu İktisadi Politikası", İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı/ Eskiçağ Tarihli Bilim Dalı Anabilim Dalı, 2015.
Yüksek Lisans, "Van-Yoncaşepi Kazılarında ortaya Çıkarılan Demir Silahlar", İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı/ Eskiçağ Tarihli Bilim Dalı Tarih, 2002.

ARAŞTIRMA ALANLARI
Eskiçağ Tarihli
Arkeoloji
Kuşçuluğun Tarih
Sanat Tarihli
ÜNİVERSİTELER ARASI KURUL BİLİM ALANI BİLGİLERİ
Soyal, Beşerî ve İdari Bilimler Temel Alanı
Eskiçağ Tarihli
Yerleşme Tarihli
Kentsel Arkeoloji

59 Eski Çağ Araştırmaları Dergisi

ESKİ ÇAĞ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Yıl: 1 Sayı: 6 (Eylül) 2018

Ana Teması: Dünyanın yedi harikası ve meydana getiren medeniyetler

İmtiyaz Sahibi: Eski Çağ Araştırmaları Merkezi

Genel Yayın Yönetmeni: Umut Ataseven

Art Director: Şeref Kocaman

Yayın Kurul Danışmanı: Bünyamin Yıldız

Yayın Danışmanı: Halil Karahasanoğlu

İdari İşler Sorumlusu: Muhammed Özyaşar

Dış Hatlar Sorumlusu: Nurhan Muhammed (Mısır)

Sosyal Medya : Etem Dönmez

Aylık Olarak Dijital Ortamda Yayınlanır

Etem DÖNMEZ*

{ ANTİK ÇAĞDA RODOS HEYKELİ }

Giriş: İstimal etmekte olduğumuz Miladi Takvime göre, ilk olarak, M.Ö. 2. Milenyumun ortalarında, Girit merkezli, yüksek kültürlü bir uygarlık tarafından ticari amaçlar doğrultusunda kolonize edilerek, yerleşime açılan Rodos Adası'nın, Akdeniz'de, ticaret ve hac yollarının üzerinde düğümlendiği bir noktada bulunması, adanın tarihi süreç içerisindeki gelişiminin rotasını belirlemiştir. Yerleşime açıldığı tarihten itibaren, Minos, Mykenae, Fenike ve Dor kolonistleri için daima ekonomik bir amaca ulaşma aracı olarak değerlendirilmiş olan Rodos, müstakil bir şehir olarak geliştiği dönemlerde,

kendi başına siyasi, iktisadi, hukuki, sosyal ve kültürel bir bölgesel krallık olarak varlığını idame ettirecek ve Atina'nın yerini alıp, Ege'nin yeni efendisi olarak temayüz edecektir. Ekonomik ambargolar ile Roma Cumhuriyeti tarafından, büyük güçler arasından çıkarıldıktan sonra ise Hellenistik Çağ'ın pek önde gelen bir kültürel merkezi olma hususiyetini sürdürecektir. Bahsi geçen bu hususiyet adaya, Hellenistik Çağ bilim, kültür, edebiyat, sanat, siyaset ve felsefesinin adeta nabzının attığı İskenderiye şehriden sonra bilgin, şair, düşünür ve retorik hocalarının yerleşmeyi tercih edecekleri bir mer-

* Lisans Üçüncü Sınıf Öğrencisi, Pamukkale Üniversitesi, Tarih Bölümü. etem_donmez20@hotmail.com

kez olma hüviyeti kazandırmıştır. Kullana geldiği hukuki sistem, doğrudan Roma tarafından devralınan Rodos'un, uygulamaya koyduğu idari düzen, onun küçük bir ticaret limanından daha fazlası olduğunu ispat etmeye kifayettir. Günümüzde, Rodos Tarihi ile ilgili bilhassa Antik Dönemi ilgilendiren Türkçe literatürün kifayetsizliği, kültürümüz açısından doldurulması gereken önemli bir boşluğun habercisidir. 2008 yılında, Prof. Dr. Bülent İPLİKÇİOĞLU danışmanlığında, Murat AYDAŞ tarafından hazırlanan "Yazılı Belgeler Işığında Rhodos-Karia İlişkileri" başlıklı Doktora Tezi, kitap olarak da basılmasıyla birlikte, müstakilen Eskiçağ'da Rodos Devleti'ni inceleyen yegane eser olarak literatürümüzü zenginleştirmektedir. Bu makalenin sınırları, Rodos'un Antik Çağ'da Roma hakimiyetine girene kadar sergilemiş olduğu başarıları kısaca ele almak ve adanın Eskiçağ tarihine kuşbakışı bir seyahatte bulunmakla beraber, Rodos Tarihi üzerine yapılacak araştırmaları teşvik etmek üzere küçük bir deneme eseri olmaya aday bulunmak ile çizilebilir.

Rodos İsminin Etimolojisi:

Rodos kelimesinin etimolojisi üzerine

pek çok hipotez ileri sürülse de bugün, bunlardan iki tanesinin diğerlerine nazaran öne çıktığını görüyoruz. Rivayetlerden birincisi, söz konusu kelimenin Hellen Dili'nde "gül" manasına geldiği ve Lindos Şehri'nin temellerinde tunç bir gül gencası bulunduğu için bu ismin verildiğidir. Diğer bir rivayet ise Fenike kökenlidir. Buna göre Fenikeliler, adaya "Gesirath Rod" yani Yılan Adası – Yılanlı Ada ismini vermişlerdi ve bu rivayete göre bugün kullandığımız Rodos ismi de buradan türemiştir.¹ Adanın tarihini yazan ve bizzat cezirede bulunma fırsatını yakalayan Ziver Bey, burada bahsedilen rivayetlerden hareketle adanın belirli bir gül cinsi ile meşhur olmadığını, bu adada da herhangi bir coğrafyada yetiştiği ölçüde gül yetiştiğini belirterek, isminin bu manaya gelmesini ilginç karşılamıştır.² Fenikeliler, Rodos'a M.Ö. 12. asır dolaylarında yerleştiklerinden ve kendilerinden önce Akha yerleşmesi bulunan adaya Fenike kolonizasyonundan evvel bir isim verilmesi gerektiğinden Yılanlı Ada isminden evvel bir adlandırmanın söz konusu olması gerektiği akla gelmektedir. Mitolojiden alabildiğimiz açıklama ise kült merkezi Rodos Adası olan Güneş Tanrısı He-

¹ Ünen, 2013, s.3.

² Ziver Bey, 2013, s.13.

dönemindeki bütün siyasi oluşumlarla dost geçinmeğe gayret eden Girit'in, Kıbrıs ve Suriye ile de ticari ilişkiler kurarak, kültürel etkilerini Mezopotamya içlerine değin yaydığı bilinmektedir.⁷ Bu münasebetler içerisinde sağlıklı bir ticari bağ kurabilmek için Rodos Adası'nın pek mühim bir ikmal noktası, durak ve sığınak olarak vazife yapmış olduğu tahmin olunabilir.

Minosluları takiben Miken/Mykenai Kültürünün yaratıcıları olan, Akhaların M.Ö. 15. – 14. asırlarda Rodos'a ulaştıklarını söyleyebiliriz. Akhalar, Doğu Akdeniz bölgesi ile sıkı bir ticari kapasitesi bulunan Rodos'un Kıta Yunanistan'ı ile de ilişki kurmasını sağladıkları gibi, Lindos, İalyssos (eski adı Akhaia⁸) ve Kamiros adlı üç şehir kurarak adanın doğu, kuzey ve batı kesimlerini iskan etmişlerdir. Ayrıca Minos Uygarlığı'nın etkisini yitirmesiyle adaya tamamen hakim olan Akhaların burayı bir askeri ve ticari üs olarak istimal ettiklerini görmekteyiz. Nitekim Rodos sayesinde Akhalar, Doğu Akdeniz ve Mısır ile iktisadi temas sağlayabilmişlerdir.⁹ Bu arada bir Akha kolonisi olarak kurulan Lindos Şehri'nin ticari kapasitesini geliştirerek M.Ö. 7. yüzyılda, Antik Hellen Kolonizasyon hareketine katılarak Sicilya'da Gela şehrini kuracağını ve hatta daha sonra Gela'nın da kendi kolonisi olarak ileride çok zengin bir şehir haline gelecek olan ve Romalılar tarafından Agrigentum olarak adlandırılan Akragas'ı kolonize edeceğini belirtmek gerekmektedir.¹⁰ Rodos Adasının, Minos Dönemi'nde olduğu gibi Mykenai/Akhaia döneminde de ticari – ekonomik bir merkez olma üstünlüğünü sürdürdüğünü ve hatta geliştirerek gücünü katladığını belirtebiliriz.

Yukarıda belirtilen 3 şehrin (Lindos, İalyssos ve Kamiros) Akhalar döneminde kurulmadıkları ve aslında Dor yerleşimleri oldukları ile ilgili görüşler de ileri sürülmektedir. Bu görüşlerin mesnedi, Homeros'un, Rodos'a yerleşen ve üç soya ayrılan Tlepo-

lemos'u Dor kahramanı Herakles (Hercules) soyuna bağlaması olmalıdır. Ancak diğer bir açıdan düşünüldüğünde şu sonuç ile karşılaşmaktayız : Homeros söz konusu şehirleri Troia/Truva Harbi'ne katılanlar arasında sayar ve toplamda bütün Rodosluların 9 gemi ile sefere katıldıklarını belirtir.¹¹ Homeros kendisi Troia Harbi çağında yaşamış olsaydı, bu şehirlerin birer Akha yerleşmesi olduğuna şüphe kalmayacaktı. Homeros'un da Akha çağından sonra yaşamış olması bizleri tereddüde sürüklemektedir. Ord.Prof. Dr. Arif Müfid MANSEL tarafından bu yerleşmelerin Akha kolonisi olduğu defaatle tekrar edilmiştir. Zira İalyssos Şehri kalesinin eski adının Akhaia/Akhaya olması söz konusu şehrin Akhalardan kalma olduğuna bir ipucu teşkil etmektedir.

Bu arada Truva Savaşı'nın dönemine rastlayan bir tarihte Hellenler dışında bir toplumun, Fenikelilerin de Rodos'a yerleştiklerini görmekteyiz. Buna göre yine Yunanların anlatımıyla M.Ö. 1190 dolaylarında, Phalas adlı bir kişinin kılavuzluğunda Fenikeliler İalyssos ve Kamiros şehirlerine yerleşmiş, daha sonra Yunanlar yahut Kariyalılar tarafından Rodos'tan kovulmuşlardır. Rodos'a olan Fenike yerleşimi, Minos yahut Mykenai/Akha kolonileri kadar belirgin olmadığından daha fazla veriye sahip olmadığımızı belirtmek durumundayız.¹²

M.Ö. 13. – 12. yüzyıllarda gerçekleşen Deniz Kavimleri Göçleri sonucunda Ön Asya ülkelerinin siyasi, kültürel, etnik haritaları büyük ölçüde değişirken Yunanistan'a da tıpkı Akhalar gibi yine bir Hint Avrupalı kavim olan Dor'lar göç etmişler ve hatta Kıta Yunanistan'ı ile kalmayıp, Ege Adaları ve Güneybatı Anadolu kıyılarına da ulaşmışlardır. İşte bu kavimler hareketinden Rodos da etkilenen ve Dorlar M.Ö. 10. asırda adaya yerleşeceklerdir. Dor yerleşimi Rodos'u olumlu olarak etkilemiş ve Lindos, Kamiros, İalyssos şehirleri yeniden kuruldukları gibi

7 Mansel, 2014, s.39-41.

8 Mansel, 2014, s.90,91.

9 Memiş, 2015, s.226.

10 Atlan, 2014, s.259 ; B.Larousse, 1986, C 14, s.7495 ; Doğan, 2013, s.68.

11 Homeros, II, 653-670.

12 Moscati, 2004, s.143.

yeni geliştirilen hızlı ve dayanıklı gemi inşa teknikleri ile de muhteşem ticaret filoları inşa edilmiştir.¹³

Akdeniz tarihi, siyaseti, kültürü açısından fevkalade bir mevkide ehemmiyeti bulunan Rodos Adası'nın Klasik Çağ'da gerçekleşen Pers – Yunan savaşları esnasında başlangıçta Pers hakimiyetine girmesine karşılık sonradan Attika – Delos Deniz Birliği'nde yer aldığını görmekteyiz. Hatta bu dönemde bir Ege İmparatorluğu haline gelmiş olan Atina'nın meyve ihtiyacı Rodos'tan karşılanmaktaydı.¹⁴ Peloponnessos Harpleri (M.Ö. 431 – 404) sırasında ise **Synoikismos**¹⁵ uygulaması ile Rodos'ta bulunan üç şehir (Lindos, Kamiros ve Ialyssos) birleşerek adanın en kuzey ucunda bulunan ve ada ile aynı adı taşıyan bir şehir kurmuşlardır.¹⁶ (M.Ö. 408-7)

Bir Akdeniz Devleti Olarak Rodos :

Rodos, üç şehrin birleşimiyle kuruluşunu müteakiben derhal Akdeniz ve Ege dünyasındaki siyasete dahil olmuştur. Evvela, M.Ö. 394'te, Rodos'un, Knidos, Ephesos, Kyzikos, Byzantion, Iasos ve Samos şehirleri ile birlikte bir ittifaka dahil olduğunu görmekteyiz. Nümizmatik ilminin yardımıyla yalnızca birlik şehirlerinin ortak bastığı bir para sayesinde bilgi sahibi olduğumuz bu ittifakın maksadı ve akıbeti hakkında henüz detaylı bilgilere sahip olmadığımızı belirtmek gerekmektedir. M.Ö. 378'de Atina ön-

derliğinde Sparta'ya karşı olarak kurulan II.Attika – Delos Deniz Birliği'ne de dahil olan Rodos'un bir süre sonra birliğin, hedeflerine aykırı olarak yalnızca Atina'yı zenginleştirmek, güçlendirmek kısaca bir Atina İmparatorluğu kurulmasını sağlamak yolunda ilerlediğini fark ederek Kos (İstanköy) ve Khios (Sakız) adalarıyla birlikte Atina'ya karşı isyan edip, birlikten çıkma mücadelesi verdiğini ve Karia Satrabı Mausollos'un da desteğini sağlayarak söz konusu Müttefikler Harbi'nden (M.Ö. 357 – 355) galip ayrıldığını ve bağımsızlık kazandığını görmekteyiz.¹⁷

Yunan Dünyasının içinden çıkılmaz çatışmalar ile meşgul bulunması dolayısıyla bazı şehir devletleri zaman zaman ön plana çıkarak güç sahibi olsalar da genel manada bütün Yunanistan'ın çözülmeyi bekleyen ve günden güne kötüye giden ekonomik, siyasi, sosyal, hukuki problemleri adeta Hellen toplumunun bir kurtarıcı aramasına neden olmuş, Syracuse Tiranları, Makedonia Kıralları, Epeiros Hakimleri Hellas için birer kurtarıcı adayı olarak düşünülmüştür. Söz konusu krizin çözümünü sağlayarak Pers Devleti'ni ortadan kaldıran ve Makedonia'dan Hindistan'a dek uzanan büyük bir imparatorluk kuran Philippos oğlu Megale Alexandros'un bütün bu coğrafyayı birleştirirken Rodos'u da egemenliği altına aldığını görmekteyiz. Büyük İskender'in M.Ö. 323 tarihinde ölümünün ardından çıkan kargaşa devresinde ise Rodos tekrar bağımsızlığına

¹³ Doğan, 2013, s.68.

¹⁴ Freeman, 2013, s.256.

¹⁵ Synoikismos : Eski Hellen Dili'nde birlikte oturma, bir araya gelme ve sömürgeleştirme manalarına gelen sözcük harabe şehirlerin yeniden ihyası yahut küçük köylerin birleşerek bir büyük şehir kurması manasına gelmekteydi. Zaten müstakil birer şehir olan üç Rodos kentinin birleşerek yeni bir müstakil şehir kurması ise, yeni bir Synoikismos türü ortaya çıkarmış oldu ve böylelikle Rodos, Hellen kültürüne bir katkı da sağladı. Bkz.: B.Larousse, C 21 , s.10968.

¹⁶ Doğan, 2013, s.68,69 ; Ünen, 2013, s.4.

¹⁷ İplikçioğlu, 2015, s.101 ; Rodgers, 2014, s.125.

kavuşacak ve kendi kendisini idare etmeye başlayacaktır.¹⁸

Hellence'nin bir "Lingua Franca" olarak kullanıldığı, İskender'in ardılları arasındaki mücadeleler, doğu-batı kültürlerinin kaynaşmaları ve etkileşimleri yanında yeni bilim, sanat, felsefe ekollerinin de yer aldığı Hellenizm Çağı (M.Ö. 334 – 30), Roma'nın bütün Akdeniz havzasına hakim olarak bir dünya devletine dönüşmesine dek sürecek olan, Antik Yunan Uygarlığı'nın, dünya tarihindeki son büyük damgasını teşkil etmektedir. Bu çağın karakteristik özelliği, başlangıçta Büyük İskender'in devletinin bütünlüğünü korumak ve ilerletmek politikası, daha sonraları bunun mümkün olmadığına anlaşılmaya başlanması üzerine ise İskender'in generalleri yahut onlarla bağlantılı kişiler tarafından, İskender İmparatorluğu içerisinde kurulan devletlerin her birinin kendi varlığını sürdürme mücadelesi olmuştur. İşte bu sebepten çok sayıda savaş meydana gelmiş, dengeler sürekli değişmiş ve istikrardan yoksun sözde otoriteler kurulmuştur. Bu kargaşa devresinde bir aralık General Antigonos ile oğlu Demetrios'un, diğer kumandanlardan ön plana çıkarak, Asya'da en güçlü kişiler haline geldiklerini ve Hellenistik Devletlerin en uzun süreli olacak olan Mısır merkezli Ptolemaios Kırallığı ile bir takım mücadeleler içerisinde girdiklerine tanık oluyoruz. Buna göre Ptolemaios ile ilk önce Kıbrıs'ta mücadele veren ve başarılı olan Demetrios'un babası ile birlikte "Basileus" unvanı alan ilk İskender generalleri olmaları¹⁹, onlara rakipleri karşısında psikolojik bir üstünlük de kazandırmıştır. Antigonos ve Demetrios'un bu unvanı edinmeleri, Prof. Bosch'a göre İskender İmparatorluğu'nun inihilalini tamamlayacak hareketler silsilesinin başlangıcına yani diğer hükümdarların da kendilerini Kiral (=Basileus) ilan etmelerine yol açmıştır.²⁰ Ptolemaios'u Kıbrıs'ta yenip, adaya hakim olduktan sonra Antigonos Monophthalmos (tek gözlü) ve oğlu Demet-

rios, Ptolemaios memleketini komple istila etmek amacıyla Mısır'a saldırmışlar ancak Ptolemaiosların aldıkları savunma tedbirleri ve Mısır'ın sahip olduğu doğal müdafaa sistemleri (çöller, Nil vs.) neticesinde muvaffakiyete erişememişlerdir. Bu savaş esnasında Mısır tarafını destekleyen ve bu ülke ile her daim ticari ilişkilerde bulunan Rodos'a bir ceza vermek üzere Demetrios'un malum adayı kuşatma altına aldığını belirtmeliyiz.²¹ Rodos'un, savaşlarda aslında tarafsızlığını koruduğu ancak Mısır ile pek eskilerden beri süre gelen ticari ilişkilerini sürdürdüğü gerekçesiyle Mısır'ın yararına hareket etmiş olduğu ve ayrıca Demetrios'un Rodos'u ele geçirerek Doğu Akdeniz hakimiyetini kuvvetlendirmeye ve dolayısıyla yine Ptolemaios aleyhine hareket etmeye gayret ettiği de savunulan görüşler arasındadır.²² Böylelikle Antik Çağ'ın Yedi Harikası'ndan biri sayılan Büyük Rodos Heykeli'nin inşası için gerekli alt yapının oluşturulacağı kuşatma savaşı başlayacak ve Eskiçağ'da görülen en yeni tekniklerin kullanılacağı bir çarpışma meydana gelecekti.

İskender İmparatorluğu içerisinde kendi devletinin varlığını korumak, mümkün olursa diğer devletleri ortadan kaldırarak İskender'in varisi olmak gibi iddialar ile Ptolemaios, Seleukos, Kassandros, Lysimakhos ile harbeden Antigonos ve oğlu Demetrios'un belirtilen amaçlar ile hareket ettikleri ve belirli bir savaş stratejisine sahip oldukları göz önüne alındığında, o devre değin Diadokh'lardan herhangi birinin safında yer almayıp, yalnızca ticari kapasitesi ile varlığını sürdürme gayreti içerisinde bulunan ve hiçbir ittifak içerisinde yer almaksızın müstakilliğini koruma gayretinde olan Rodos'un, Demetrios ile girecek olduğu harbin psikolojik üstünlüğünün ülkeler fatihi Demetrios'a ait olduğu görülmektedir.

Kuşatma, M.Ö. 305 – 304 seneleri arası yaklaşık bir yıl sürmüş ve buna karşılık saldırgan tarafı Kuşatma Savaşları Tarihi'n-

18 Rodgers, 2014, s.233.

19 Seleukos'un bunlardan da önce "Kiral" unvanı aldığını belirten kaynaklar da mevcuttur. Bkz.: Mansel, 2014, s.483.

20 Bosch, 1942, s.149-151.

21 Mansel, 2014, s. 483 ; Tekin, 1998, s.111.

22 Bosch, 1942, s.151.

deki en büyük yenilikçilerden biri haline getirdiği gibi, Eskiçağ harp tarihinde de bir merhale açmıştır.²³ Kuşatmada Atinalı Epimakhos tarafından tasarlanan **helepolis**²⁴ kullanılmıştır. 3400 Asker tarafından hareket ettirilen ve 4 yana oynar tekerlekleri sayesinde istenilen yöne kaydırılabilen bu kuşatma silahı 9 katlı ve 45 metre yüksekliğindeydi. Yüzeyi oklardan korunmak üzere demir levhalarla kaplı bulunan silahın, içi de mancınıklarla doluydu. Ayrıca her katındaki açılabilen köprüler sayesinde sur üzerine asker sevk etme kabiliyetini de haizdi. Demetrios'un sahip olduğu bütün üstünlükler ve silahlarının nitelikleri, Rodosluların yurt savunmasındaki fedakarlık ve taktikleri karşısında yetersiz kalacaktı. Şehirdeki lağım çıkışlarını söz konusu kuleye yönlendirerek onun yerine saplanması sağlayan Rodoslular, böylece kullanılmaz hale getirdikleri kulenin sahibini kuşatmadan vazgeçirmeyi başardılar. Bir rivayet bizlere, şehrin kurtuluşu sonrası inşa edilecek olan Helios Heykeli'nin bu kulenin kalıntılarının satılarak yaptırılabilirdiği bilgisini iletmektedir.²⁵ Mütecavizine "Poliorketes" (=Kuşatmacı, ülkeler fatihi) unvanı kazandıran²⁶ kuşatmanın kaldırılmasında Yunanistan içlerinde ilerleyerek Atina'yı kuşatan Kassandros'un da etken olduğunu belirtmek gerekir. Demetrios apar topar Atina'yı müdafaaya yetişmek durumunda kalmış, bu şehri kurtamak dışında düşmanı kuzeye sürerek Thermopylae geçitlerine değin Yunanistan'a hakim olmuş ve sonra Peloponnessos'a dönerek Hellen İttihadını yeniden kurup, babası ile kendisini **Hegemon**²⁷ seçtirmiş, ayrıca Büyük İskender ile akrabalığı bulunan Epeiros Kralı Py-

rrhos'un kız kardeşi Deidameia ile M.Ö.303 yılında evlenerek, İskender Hanedanı ile sihriyet kurmuş ve dolayısıyla gelecek için oluşturmayı tasarladığı dünya devleti daha doğrusu tek başına yönetmeyi planladığı İskender Devleti'nin başına geçebilmek adına bir meşruiyet dayanağı oluşturmuştur. Bunun üzerine Lysimakhos, Ptolemaios, Seleukos ve Kassandros da bir koalisyon oluşturarak, Antigonos ve Demetrios'un gücünü dengelemeye ve kendilerini emniyete almaya çalışacaklardı. Neticede Afyon'a bağlı Çayırbağ Köyü²⁸ yahut güneydeki Şuhut yöresine²⁹ tekabül eden İpsos mevkiinde M.Ö. 301'de taraflar karşı karşıya geldi. Burada, Demetrios ve Antigonos'a Epeiroslu Pyrrhos'un da destek vermiş olduğunu belirtmeliyiz.³⁰ Savaşın büyük ölçüde Seleukos'un Hindistan'daki Maurya (Mavriya) Kırallığı (M.Ö. 3. asırda, Aşoka devrinde bu Kırallık, Güney Hindistan'daki Dekken bölgesi hariç bütün Hindistan'ı kapsayacak bir İmparatorluğa dönüşecektir.³¹ İlâveten söz konusu hükümdar Asoka/Aşoka'nın devrinde, günümüz Hindistan ve Afganistan coğrafyalarına denk gelen topraklarda Yunanca'nın ne denli yayılmış olduğunu, Budizm'i kabul eden Aşoka'nın et yemekten uzak durmayı tebliğ etmek üzere diktirdiği yazıtlar arasında Yunanca'nın da kullanılmasından anlıyor ve böylece Hellenizm'in gücünü bir başka açıdan idrak edebiliyoruz.³²) Hükümdarı Çandragupta'dan, (Seleukos, batıda dengeler değişince Çandragupta ile savaşmak yerine anlaşmıştı.) Hindistan'da fethettiği bölgeleri bırakmak karşılığında aldığı 500 savaş fili sayesinde Antigonos ve Demetrios aleyhine sonuçlanmış olduğunu görüyoruz.

23 Bosch, 1942, s.151 ; Rodgers, 2014, s.215.

24 Helepolis sözcüğü, şehir yıkıcı manasına gelmekte olup, Antik Çağ'da genelde şehir surlarından daha uzun olarak inşa edilen kuşatma kulelerini tanımlamaktaydı. Bkz: Rodgers, 2014, s.215.

25 Rodgers, 2014, s.215.

26 Prof.Bosch, Poliorketes unvanının Salamis Zaferi sonrası verildiğini öne süren yegane bilim insanıdır. Geriye kalan bütün araştırmacılar Rodos kuşatması neticesinde Demetrios'un Poliorketes olarak anıldığında hem fıkirdirler. Bkz: B.Larousse, 1986, C 6, s.2987 ; Bosch, 1942, 149 ; Mansel, 2014, s.483 ; Rodgers, 2014, s.215.

27 Hellençe şef, askeri-siyasal lider manalarına gelen bu söz Antik Çağ'da birlik yöneticileri, önderler, liderler için kullanılırdı. Bkz: B.Larousse, 1986, C 10, s.5155 ; Eco, 2017, s.1256.

28 Tekin, 1998, s.112.

29 Mansel, 2014, s.484.

30 Stuttard, 2016, s.228,229.

31 Özcan, 1998, s.75 <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c18/c180040.pdf> Erişim Tarihi 19.08.2018, 13:08.

32 Martin, 2014, s.350.

İpsos'ta Antigonos 80 yaşlarında çarpışarak can verirken oğlu Demetrios kaçmayı başarıp, M.Ö. 283'teki ölümüne değin muhtelif mücadelelerine devam edecektir. Antigonos'un ölümü ile İskender İmparatorluğu'nu tek bir monarşi altında birleştirme fikrinin son temsilcisi de ortadan kalkmıştır. İpsos Savaşı neticesinde Diadokhlar, Antigonos'un devletini aralarında taksim etmişlerdir. Buna göre Lysimakhos, Trakya'dan Toroslara değin Anadolu'yu, Seleukos, Torosların doğusundan itibaren Mezopotamya ve Suriye'nin kuzeyini, Kassandros, Makedonia'yı ve savaşta etkisi görülme-yen Ptolemaios ise Güney Suriye ile Filistin'i alıyor ancak bu taksimat dolayısıyla Seleukos ile Ptolemaios'un aralarında gelecekte yaşanacak olan tartışmalara da zemin hazırlanıyordu.³³

Dönemin siyasal hareketlerini kavradıktan sonra söz konusu kuşatmanın asıl konumuz olan Rodos üzerine etkilerine dönebiliriz. Kuşatma neticesinde Demetrios ile yaptığı kazançlı antlaşma ile Rodos için siyasal-ekonomik ve hatta kültürel bir gelişim dönemi başlamış ve söz konusu adanın müstakbel hegemonyasının temelleri atılmıştır. Tüccarlardan oluşan bir sınıfın idare ettiği demokratik bir rejim ve güçlü ordusu ile tek başına ayaklarının üzerinde durabilen Rodos, büyük bir ticaret devleti haline gelerek Hellenizm Kırallıklarının yanında ehemmiyetli bir mevki kazanmıştır.³⁴ Rodgers'e göre bu antlaşma ile Rodos, Ege'nin merkezi rolünü Atina'dan devralacağı bir döneme giriyordu.³⁵ Aristokrasisinde "Soyluların Sorumluluğu" anlayışı bulunan Rodos'ta zengin yurttaşlar yoksullara yardım etmekte, bütün yurttaşlar donanmada görev almakta ve dolayısıyla toplumsal bir istikrar meydana gelmekteydi. Genelde **penteres**lerden³⁶ oluşan yaklaşık 50 kadırgalık donanması Rodos'u

Hellenistik Dönemin en kayda değer güçlerinden biri haline getirdi.³⁷

Rodos Heykeli :

Demetrios Poliorketes'in M.Ö. 304'te meşhur kuşatmasını kaldırmak ve Atina'ya dönmek zorunda kalmasının ardından Rodoslular, kendilerini koruduğuna inandıkları tanrı Helios'a (Güneş tanrısı yahut doğrudan güneşin kendisi olduğu düşünülen Helios, yine bir Güneş tanrısı olan Apollon-Phoebus tarafından gölgelenmiş, Apollon'un ünü daha fazla yayılmış ve bazı noktalarda iki tanrı birbirlerine karıştırılmışlardır. Örneğin dilimizdeki "fayton" sözcüğünün kökeni olan Phaeton'un hangisinin oğlu olduğu kesinlik kazanmış gözükmemektedir. Helios, genelde genç, güçlü kuvvetli ve sarışın bir delikanlı olarak tasvir edilmiştir.³⁸ Rodos Adası'nın koruyucusu sayılıp, adada kendisine tapınılması, kendisi onuruna "Helieia" bayramlarının kutlanması, kısacası Helios'un kült merkezinin Rodos olması, adanın yerleşim öncesi döneminde bataklık halinde bulunup, güneş sayesinde kuruduğu ve böylelikle yerleşime açıldığı düşüncesine ulaşılmasına neden olsa da bizim kanaatimiz Mısır ile olan sıkı ticari ilişkilerin bir kültür alışverişine dönüşerek, Mısır'daki baş tanrı olan Güneş Tanrısı Ra'nın Hellenlere yansımış şekli olduğu ve Mısır'a en yakın ticari merkezlerden biri olarak en çok Rodos'ta tapınım ve ilgi gördüğü yönündedir.) atfen, Demetrios'un kuşatma makinelerinin kalıntılarını satmak yoluyla elde ettikleri gelirlerin de katkısıyla bir **Kolos**³⁹ inşa ettirmişlerdir. Büyük İskender'in heykeltıraşı olan dördüncü yüzyılın meşhur sanatkarı, Sikyon okulu mensubu Lysippos'un öğrencisi Lindoslu Khares tarafından M.Ö. 294-282 yılları arasında bronzdan yapılan, demir ile takviye edilen ve taş ile ağırlaştırı-

33 B.Larousse, 1986, C 6, s.2987 ; Mansel, 2014, s.484,485 ; Tekin, 1998, s.111,112.

34 Bosch, 1942, s.151 ; Mansel, 2014, s.483.

35 Rodgers, 2014, s.233.

36 Penteres : Beş sıra kürekli bulunan gemi manasına gelmektedir. Antik dönemin en büyük kadırgaları olan Penteresler, Roma'da M.Ö. 31'deki Actium Savaşı'na değin istimal edilmişlerdir. Bkz.: B.Larousse, 1986, C 18, s.9273 ; Rodgers, 2014, s.210.

37 Freeman, 2013, s.330 ; Rodgers, 2014, s.233.

38 Can, 2015, s.454.

39 Kolos, dev boyutlu heykel anlamına gelmektedir. Antik Çağ'da Kolos türü heykel sanatının en meşhur örneklerinin de Mısır'da yer alması yukarıdaki savımızı destekler nitelikte bir bilgidir. Helios ile birlikte Kolos geleneği de Rodos'a Mısır ticaretinin kültürel etkisiyle gelmiş olmalıdır.

lan, 32 – 33 metre yükseklikteki Helios Heykeli, Hellenistik Çağ'da Yunanların büyük ve görkemli yapıtlar ortaya koyma geleneğinin önde gelen bir örneğini oluşturmuştur. Heykeli, Rodos'ta yine bir Rodoslunun inşa etmesi, adanın ulaştığı sanatsal entelektüelitenin bir sonucu ve göstergesidir. Söz konusu heykel 56 yıl boyunca ayakta kalarak adeta Rodos Altın Çağı'nın sembolü haline geldikten sonra M.Ö. 227/6'da gerçekleşen ve bütün adayı tahrip eden pek şiddetli bir deprem neticesinde yıkılmış ancak yalnızca kalıntıları dahi uzun süre boyunca ziyaretçi toplamaya devam etmiştir.⁴⁰

Rodos Tarihçisi Ziver Bey, Heykeltıraş Khares'in çalışmaları esnasında heykel için ayrılan tahsisatı tükettiği ve takviye kaynak istediği için idam edilerek, heykelin, yine bir Rodoslu olan Lakis (Lakys ?) adlı bir başka heykeltıraş tarafından tamamlandığını belirtmektedir. Ayrıca Ziver Bey'e göre yüksekliği konusunda muhtelif bilgiler bulunan heykelin 36 – 37 metre civarında bir uzunluğa sahip olması mümkündür. Heykelin tam olarak nerede bulunduğu, fener vazifesi görüp, görmediği, iki ayağının açılarak bir limanın giriş noktasındaki iki sütunun üzerinde durup, durmadığı gibi sorular her dönem ve çevrede tartışıla gelmiştir. Genel eğilime göre heykelin iki ayağını açarak bir liman girişini oluşturan iki ayrı sütunun üzerine basması, söz konusu uzunluğu ve ağırlığı göz önüne alındığında fiziksel olarak mümkün değildir. Ayrıca yine Ziver Bey'in belirttiğine göre, M.Ö. 2. asırda yaşayan Byzantionlu Philon'un (halbuki Byzantion'un bu ünlü Mekanikçisi M.Ö. 3. asırda yaşamıştı; zaten ikinci asırda yaşamış olsaydı heykeli göremeyecekti.) Rodos'a yaptığı bir ziyaret sonucu (mancınık incelemeleri için Rodos ve İskenderiye'yi ziyaret ettiği düşünülür.) heykelin tek bir beyaz mermer üzerinde durduğunu tasvir etmiştir. Bu da bizlere söz konusu heykelin iki ayaklarını açarak lima-

nın girişindeki sütunlar üzerinde durduğunu değil de tek bir kolon üzerinde bulunduğunu kanıtlar. İlaveten Ziver Bey, ABD'nin Liberty Adası'nda bulunan Özgürlük Heykeli/Anıtı'nın da, Rodos Heykeli'nden esinlenilerek yapıldığını ileri sürmektedir. Sonuç olarak Antik Dünya'nın yedi harikasıdan biri sayılmış olan söz konusu abide, yalnızca 56 yıl ayakta kalabilmiş olmasına rağmen günümüzü yani kendisinden yaklaşık 2200 yıl sonrasını etkileyecek denli şöhrete malik olmuş bir sanat eseridir. Devrildikten sonra kalıntılarının etrafı bir sur ile çevrilerek gözetim altına alınan heykel, M.S. 654 senesinde Rodos'u ele geçiren Dört Halife Devri'nin Arap güçleri tarafından toplanarak Marmaris'e götürülmüş ve dokuz yüz (900) deve yükü tunç elde edilerek Hamaslı (Hıms - Humus ?) bir Yahudi tüccara satılmıştır.⁴¹

Rodos Devleti'nin Akıbeti :

M.Ö. 226 yılında meydana gelen şiddetli deprem yalnızca Rodos Kolos'unu değil bütün Rodos'u tahrip etmişti. Hellenistik Dönem içerisinde diğer devletler nazarında itibarı ve ehemmiyeti büyük olan, Hellenistik Çağ'ın bankası kabul edilen ve tarafsızlığıyla meşhur bulunan Rodos'un deprem sonrası toparlanmasını sağlamak adına dönemin önde gelen güçleri, Yunan ülkeleri yahut şehirleri bir araya gelmişler ve Rodos'un imarını sağlamışlardır.⁴² Bu da bizlere Rodos'un Hellenistik Çağ Dünyası açısından ifade ettiği anlamı yansıtmaktadır. Bu durum ayrıca söz konusu devletlerin Rodos'a nedenli muhtaç olduklarını ve onun ticari etkisinden mahrum kalmak istemediklerini de göstermektedir. Zira M.Ö. 3. asrın başından itibaren Roma dahi Rodos ile ticari ilişkiler kurmuş bulunmaktaydı. Ayrıca Rodos, M.Ö. 3. asrın sonlarında Yunanistan, Ege Adaları ve Batı Anadolu kıyıları komple büyük devletler nüfuzu altına girdiği halde, İstanbul ve Çanakkale Boğazları'ndaki ticari akışın sekteye uğramamasının da getirdiği ekonomik

40 Ana Britannica, "Chares of Lindos"; Ana Britannica, "Colossus of Rhodes"; Ana Britannica, "Lysippus"; B.Larousse, 1986, C 15, s.7604 ; B.Larousse, 1986, C 19, s.9863 ; Rodgers, 2014, s.233 ; Stuttard, 2016, s.240.
<https://www.britannica.com/biography/Chares-of-Lindos> ; <https://www.britannica.com/topic/Colossus-of-Rhodes> ; <https://www.britannica.com/biography/Lysippus> .Erişim Tarihi : 20.08.2018, 01:55.

41 Ziver Bey, 2013, s.19-22.

42 Errington, 2017, s.195 ; Martin, 2014, s.350 ; Rodgers, 2014, s.233.

refah ile bahis konusu coğrafyada bağımsızlığını koruyabilen tek devlet olarak bulunmaktaydı.⁴³

Bu dönem içerisinde, II.Kartaca Muharebesi'nden zafer ile çıkarak Batı Akdeniz'e henüz egemen olmuş olan Roma'nın, söz konusu muharebe içerisinde İtalya istilası ile karşı karşıya kalarak geçirdiği tehlikenin tekrarından kendisini masun tutmak üzere doğudaki Hellenizm Kırallıkları'nın siyasetlerine müdahale ettiğini görmekteyiz. Söz konusu müdahale, doğuda toprak kazanımında bulunmak gibi henüz Roma için erken olacak bir girişim yerine mevcut devletleri birbirleri aleyhine konumlandırarak, Roma'nın istekleri doğrultusunda hareket etmelerini sağlamak ile sınırlı kalacaktır. Bahsi geçen dönemde doğuda üç büyük Hellenistik Kırallık bulunmaktaydı. Bunlar Mısır, Levant Bölgesi ve kısmen Ege'de hakim olan Ptolemaioslar, Suriye ve Ortadoğu'da hakim Seleukoslar ile Makedonia Kırallığı'nı teşkil eden Antigonoslar idiler. M.Ö. 204 senesinde hayatını yitiren Mısır Hükümdarı IV.Ptolemaios'un yerini alan küçük yaşta oğlu V.Ptolemaios'un yaşı dolayısıyla yönetim üzerindeki ehliyetsizliği, Mısır'ın saray rahiplerinin eliyle idare edilmesine neden olmuş ve bu durum da diğer iki büyük krallığın, Ptolemaioslar'a ait devlet arazilerini, kendilerine en yakın noktalardan itibaren işgal etmek üzere M.Ö.203'te bir antlaşmaya varmalarına yol açmıştır. Bu antlaşmanın neticesinde, Macedonia Kralı V.Philippos'un, Ptolemaioslar Devleti'nin Thracia ve Ege Adaları üzerindeki hakimiyet bölgelerine saldırıda bulunarak Rodos Devleti'nin, Ön Asya'daki Ptolemaios topraklarını tehdit ederek de Pergamon Kırallığı'nın tepkisini çektiğini görmekteyiz. Rodos Devleti ile Pergamon Kırallığı'ndan Roma'ya gönderilerek durumu Senatus'a bildiren elçiler, Roma'nın doğuya bir heyet göndererek incelemede bulunmasına ve netice itibariyle zayıf düşmüş bulunan Ptolemaioslar üzerinde diğer Hellenistik Kırallıkların egemenlik kurmasını önlemek üzere Macedonia Kırallı-

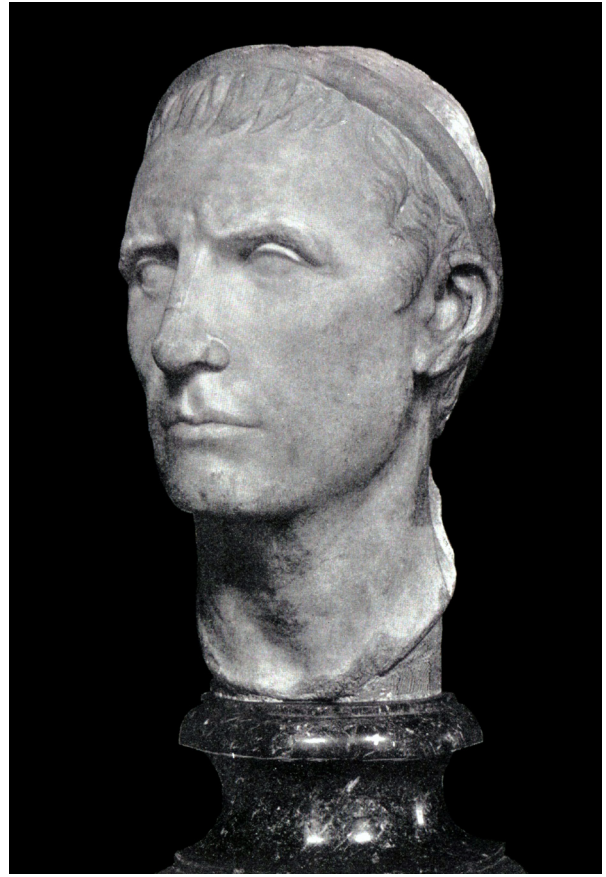
ğı'na harp ilan etmesine vesile olmuşlardır. Roma Tarihi içerisinde II.Macedonia Harbi (M.Ö.200 – 197) olarak incelenen bu savaşta öncelikle Pergamon Kırallığı ve Rodos'un daha sonraları da Atina, Aetolia ve Achaia Birlikleri'nin Roma Müttefiki olarak bulunduklarını ve Macedonia'nın M.Ö.197'de, Roma Legionları ile Macedonia Phalankslarının ilk defa karşı karşıya geldiği Thessalia'daki Kynoskephalai (kelime anlamı Hellence "köpekbaşı" demektir.) mevkiinde Roma orduları tarafından kesin bir yenilgiye uğratılarak barış istemek durumunda kaldığına tanık olmaktayız. Bahsettiğimiz harp esnasında pek çok doğu devletinin yahut birliğinin Roma safında savaşa katılması durumu, Hellenistik Devletler arasındaki çekişme, güvensizlik ve birbirlerini yok etme isteğini de gözler önüne sermektedir. Harp neticesinde ordusu sınırlandırılan, Yunanistan üzerindeki iddialarından vazgeçirilen, Roma'ya tazminat ödemek durumunda bırakılan ve daha evvel ele geçirdiği toprakları terk etmek durumunda kalan Macedonia epey güç kaybederken, Rodos Devleti ve Pergamon Kırallığı kısa süre sonra Roma ile kuracakları iyi ilişkiler için önemli birer adım atmış oldular. Roma açısından durum incelendiğinde ise Hellenistik Kırallıklar siyasetine müdahale edilebildiği, bu müdahalenin başarıya ulaşarak doğuda büyük bir devletin teşekkülüne mani olunduğu, ilaveten Rodos ve Pergamon gibi önemli müttefikler elde edilerek gelecekte Roma'nın Doğu Akdeniz'de kuracak olduğu siyasi hegemonya için kuvvetli bir temel atıldığı fark edilebilir.⁴⁴

II. Macedonia Harbi'nin (M.Ö. 200 – 197) bütün şiddeti ile devam ettiği bir sırada, Ptolemaioslar ülkesini aralarında paylaşmak üzere Macedonia ile ittifak kurmuş olan Seleukos Kralı Büyük III.Antiochos'un da Güney Suriye'yi ele geçirip, hatta Thracia topraklarına kadar sarkması üzerine Roma'nın, İskender ardılı büyük devletlerin en kuvvetlilerinden olan ve ayrıca Kartacalı Hannibal'i de o esnada bünyesinde muhafaza eden bu

43 Atlan, 2014, s.72, 102.

44 Atlan, 2014, s.103-106 ; Bosch, 1943, s.90 ; Tekin, 2014, s.83.

kırallığa karşı tedbir almaya girişmesi zaruri olmuştur. Roma'nın Seleukos Kırallığı'na müdahalesi için gerekli zemin, Aetolia Birliği'nin, Thracia'ya değin uzanmış olan III. Antiochos'u Yunanistan'a davet etmesi ile hazırlanmış, söz konusu kral Thessalia'daki Demetrius mevkisinde Hellas'a ayak basmış ve bütün Yunan şehirlerine hürriyet vaat etmişti. Roma, bunun üzerine Seleukoslar Devleti'ne harp ilan etmiş ve Rodos, Pergamon hatta Seleukos yayılmasından rahatsızlık duyan Macedonia Kırallığı dahi Roma tarafında yer almıştır. M.Ö. 191'de Thermopylae Mevkiinde Roma Consul'u M. Acilius Glabrio (ve hatta muavini M. Porcius Cato) ile karşı karşıya gelen III. Antiochos büyük bir mağlubiyete uğrayıp, Yunanistan'ı terk ederek Ephesos'a gelmiştir. Roma ordusu kralı takiben tarihte ilk defa olmak üzere Anadolu topraklarına ayak basıyor ve ayrıca Ege Denizi'nde Seleukoslara ait donanma Roma ve Rodos Devleti'nin ortak bir harekatı ile ortadan kaldırılıyordu. Küçük Asia topraklarında, L. Cornelius Scipio ve P. Cornelius Scipio Africanus (Zama Galibi) idaresindeki Roma ordusu ile III. Antiochos arasında, Spylos Dağı eteklerindeki Magnesia'da gerçekleşen M.Ö. 190 tarihli muharebe neticesinde zafer tekrar Roma'nın olmuştur. M.Ö. 188'de Apameia'da (Afyon/Dinar) akdedilen sulha göre Torosların doğusuna çekilmeye zorlanan, ordusu, donanması ve hareket kabiliyeti sınırlanan ayrıca Roma'ya harp tazminatı ödemek zorunda bırakılan III. Antiochos, Hannibal'i de teslim etme sözü vermiştir. Roma'nın hiç toprak kazanımı sağlamadığı bu antlaşma ile, eski kudretli görünümüne kavuşmuş olan Seleukoslar Kırallığı da yeniden küçülüyordu. Lykia ile Karia haricindeki bütün Küçük Asia toprakları ve Thracia'yı alan Pergamon Kırallığı ile Lykia ve Karia'yı elde ederek Akdeniz'de buğday ticareti ve bankacılığın merkezi halini alan Rodos Devleti, savaştan en kazançlı çıkanlar olarak görülmekteydiler. Ayrıca Yunanistan ve Anadolu'da pek çok Grek şehir devletine bağımsızlık kazandırılarak bunlar da Pergamon ve M.Ö.168'e değin parlak bir dev-

re içine girmiş olan Rodos'a karşı Roma'nın doğudaki dayanaklarını oluşturacaklardı. Roma'nın kadim düşmanı Hannibal ise, Bithynia Kralı Prusias'ın (Prusa/Bursa'nın kurucusu ve isim babasıdır.) yanına kaçıyor ve M.Ö. 183'te Roma takibinden kurtulamadığı için burada intihar ediyordu.⁴⁵

Suriye – Seleukos Kralı III. Antiochos ile Roma arasında yapılan harp ve akabindeki sulh (M.Ö. 192 – 188) neticesinde elde edilen toprak kazancı bakımından Pergamon Kırallığı'ndan sonra gelen Rodos'un Karia ve Lykia'yı, Roma'nın bir hediyesi olarak aldığından yukarıda bahsetmiştik. Karia'da daha evvel de mülkü bulunan ve buradaki halkı "Rodos Vatandaşı" olarak tanımlayan küçük cumhuriyetin, buraları yürütmek için tasarlamış olduğu idare şekli daha sonra Roma'nın hediyesi olarak eklenen toprakları da yönetmeğe müsaitti. Bu durum Rodos Devleti'nin ne derecede ileri görüşlü bir siyaset yürüttüğü ve sahip olduğu bürokratik kadronun ne denli yüksek bir nitelikte bulunduğunu bizlere en açık bir şekilde yan-

45 Atlan, 2014, s.106-110 ;Tekin, 2014, s.84.

sıtmaktadır. Rodoslular, Karia topraklarını “Peraia” (Yunanca “karşı taraf” manasına gelen kelime İstanbul’da Galata semtini adlandırmak için tarihi yarımada sakinleri ve ekseriyetle de gayrimüslimler tarafından kullanılırdı.) olarak adlandırmaktaydılar. Peraia’da **hegemones** olarak adlandırılan garnizon komutanı bölgesel subaylar ve onlardan daha kıdemli olan **strategoslar**, Rodos’u temsilen görev yapmaktaydılar. **Epistetai** olarak anılan memurlar ise mali ve hukuki meseleler ile alakadar oluyorlardı. Yine Karia’da bulunan ve M.Ö. 197’de Ptolemaiolar’dan satın alınmış olan Kaunos da bu şekilde idare olunan yerlere dahil idi. Karia’da Helios kültü, Rodos hakimiyeti ile kuvvetlice yerleşirken, önemli festivallerin kutlanması ve resmi belgelerin tarihlendirilmesi için Rodos takvimi ikame edildi. Karia için belirtilen koşullar Lykia söz konusu olunca aynı şekilde değildi. M.Ö. 4. yüzyıldan beri Meis (Megiste-Kızılhisar) Adası, Rodos hakimiyetinde olduğu halde, Lykia federal denebilecek şekilde birleşmiş şehirlerden oluşan bir birlik halinde bulunuyordu. Rodos’un Karia ve Lykia’yı resmi olarak kaybettiği M.Ö. 168’e değin Lykia’da hiçbir zaman Karia’da olduğu gibi bir Rodos hakimiyeti yerleşmemiş, aksine bu tarihe kadar Lykialılar ile çatışmalar yaşanmış ve hatta Roma Cumhuriyeti, Rodos’un kontrolsüz biçimde güçlenmesine karşılık bir muvazene teşkil etmesi adına Lykialıların kendisine olan başvurularında, Rodos’a, Lykia’nın yalnızca Rodos koruması altında bir bölge olduğunu ve korumaları gereken şehirler ile çatışmalarını gerektiğini ima eden bir mektup yazacaklarını Livius’tan aktaran Errington’dan öğrenebiliyoruz.⁴⁶

Rodos’un Akdeniz’de ticari, kültürel ve kazandığı yeni topraklar da göz önüne alınırsa siyasi bir merkez halini aldığı Apameia Sulhu sonrasında, M.Ö. 197’den beri uğradığı ağır hezimetini telafi etmeye çabalayan ve gizliden gizliye silahlanma, müttefik arayışına girme, hatta Yunanistan’ın tam bağımsızlığı için önderlik rolünü üstlenme gibi Roma aleyhinde uygulamalara kalkışan Macedo-

nia’nın şimdi Kral V.Philippos oğlu Perseus idaresinde bulunduğunu görüyoruz. Meşhur Pergamon Kralı II.Eumenes (M.Ö. 197 – 159), Perseus’un girişimlerinden, kiralığını muhafaza etmek adına sadakatini korumak durumunda olduğu Roma’ya bizzat giderek, cumhuriyeti, Macedonia’nın gizli politikalarından haberdar etmiştir. Eumenes’in Pergamon’a dönerken Delphoi’de Perseus tarafından düzenlenen bir suikast atlatması, Roma’ya çatışma için aradığı fırsatı vermiştir. Pergamon ve Bithynia Kırallıklarını, ilan edilecek olan bu harpte de Roma yanlısı olarak göreceğiz. Harbin başlarında Macedonia önemli başarılar kazanıp, Ege’ye donanma çıkarabilme fırsatı bile elde etmiş, savaşın sonuçlanmasının gecikmesi ise Boğazlardan yararlanamaz hale gelmiş olan Rodos Devleti’ni etkilemiştir. Harbe Roma safında girmek yerine bu defa tarafsızlığını muhafaza etmiş olan Rodos’un taraflar arasında arabuluculuk yapmaya teşebbüs etmesi, doğudaki siyasetini değiştirerek, devletleri birbirine düşürmekten vazgeçen fakat kendisine atide tehlike teşkil edeceğini düşündüğü devletleri sert şekilde cezalandırmak politikasına başvuran Roma tarafından geri dönüşü olmayacak şekilde yıpratılmasına yol açacaktır. M.Ö. 168’de harbin komutanlığını üstlenen Roma Consul’u L. Aemilius Paulus, yine Thessalia’da bir mevki olan Pydna’da Macedon kuvvetlerini dağıtmış, Samothrake (Semadirek) Adasına kaçan Perseus ise yakalanarak Roma’da Consul Paulus’un zafer alayında teşhir edilmiştir. Macedonia Kırallığı’na son verildikten sonra memleketin, her birisinin diğeriyle münasebeti yasaklanmış olan 4 ayrı cumhuriyet şeklinde parçalandığını görmekteyiz. Bölgede alınan vergilerin yarısı ise artık Roma’ya gelecekti. Savaş sonrası, Achaia Birliği’nden alınan esirler arasında bulunan meşhur tarihçi Polybios’un da Süvari Alay Komutanı olarak bulunduğunu ve Roma’ya getirildikten sonra devletin yönetim sistemine, kurumlarının işleyişine hayran kalarak, içeriden inceleme fırsatı bulduğu bu devletin merkezinde yer aldığı 40 kitaplık, M.Ö. 264 – 144 yıllarını

46 Errington, 2017, s.231-233.

kapsayan bir dünya tarihi, “**Historiai**” kalem almıştır. Bu eser ile Polybios, Prof.Dr. Bülent İPLİKÇİOĞLU’nun yorumuyla “Roma tarihini Romalılardan daha iyi anlayan bir Hellen yazarı olduğunu” göstermiştir. Ayrıca onun Roma devlet yapısı için kullandığı “Karma Anayasa” terimi ve genel olarak yazarın devlet teorisine ilişkin görüşleri, Macchiavelli (16.yy.) ve Montesquieu (17.-18. yy.) tarafından da istimal edilerek, modern dünyayı şekillendiren düşünceler arasında yerini almıştır.⁴⁷

Rodos Devleti, hiç katılmadığı ve her daim tarafsızlığını koruduğu III.Macedonia Harbi’nden (M.Ö. 171 – 168) neredeyse mağlup Macedonia kadar zararlı çıkan bir devlet olarak tarihlere geçmiştir. Roma Cumhuriyeti, doğuda izlemeye başladığı yeni politikanın kurbanı olarak Rodos’u ekonomik ve siyasal yönden baltalamış, Lykia ve Karia’yı kaybeden Rodos, siyasi açıdan küçüldüğü gibi Delos’un da açık liman haline getirilmesiyle, bütün Akdeniz ticareti Delos’a yöneldiği için ekonomik olarak da çöküntü dönemine girmiştir. Artık Rodos Devleti, Roma’daki meşhur Colosseum’un banisi İmparatoru Vespasianus tarafından tamamen ilhak edilinceye değin, Akdeniz’de siyasi anlamda önemsiz fakat kültürel önemiyetini korumaya devam eden bir merkez olarak varlığını sürdürecektir.⁴⁸

Sosyo-Ekonomik Koşullar ve Kültürel Hayat :

Muhtelif yönlerden gelen ticaret yolları üzerinde bir düğüm noktası olan Rodos, Karadeniz, Mısır, Levant ve ayrıca Sicilya’nın başı çektiği Batı Akdeniz ile yapılan alışveriş göz önüne alındığında, coğrafi olarak, bütün bu rotanın kalbinde bulunmaktadır. Antik Yunan’da pek çok şehrin günümüzde Ukrayna sınırlarında kalan Kuzey Karadeniz steplerinden yahut Mısır’dan yahut da Sicilya’dan gelen hububat ve bilhassa buğdaya muhtaç bir durumda bulunduğunu belirtmeliyiz. Bu bilgiden hareketle Rodos’un özellikle Hellenistik Çağ’da, tek başına kendi ayakları

üzerinde durduğu halde, uzun mesafeli tahıl ticaretinde pek ehemmiyetli bir rol oynadığı çıkarılabilir. Rodos, bahsedilen rotanın yine merkezi bir noktasında bulunan Delos ile de rekabete girecek ve neticede Roma’nın rolü ile mağlup taraf olacaktır. Rodos ticareti, yalnızca alım-satımda aracılık üstlenmekle sınırlı değildir. Rodos’un üretim de yaptığı barizdir. Ptolemaios Mısır’ında bulunan on binlerce amphoranın (amfora = “amphi” yani çift taraflı kökünden gelen sözcük, çift kulplu, ekseriyetle zeytinyağı ve şarap taşımaya yarayan, kil kapları tanımlamaktadır.) Rodos imali olduğu anlaşılmıştır. İlaveten ticaretini korumak pahasına korsanlığa savaş açıp, Ege’yi korsanlardan temizleyerek, Rodos, kendi kendisini bu şekilde de müdafaa etmesini bilmiştir. Ayrıca Rodos her daim ekonomik gücünü muhafaza etmek adına tarafsızlık politikası izlemek yahut pek zor durumda kaldığı zamanlarda, kazanacağı aşikar olan safta harplere girerek, yine söz konusu ticaretini korumaya gayret etmek üzerine bir politika izlemekteydi. Rodos’un bu tarafsızlık ve iktisadi terakki siyasetini bilen, gerek Hellen şehir devletleri, gerekse sair siyasi güçler, antlaşmazlık durumlarında pek çok kez Rodos’a başvurmuşlar, kendi döneminde Rodos, bölgesel bir hakem rolü üstlenecek derecede güven tesis etmişti. Rodos idaresinin mükemmelliği, çıkardığı kanun ve uygulamaya koyduğu hukuk ile, Roma İmparatorluğuna bir emsal teşkil etmiş, İmparator Antoninus Pius, bir rivayete göre “Dünya’ya ben hükmediyorum fakat beni ve hükümetimi idare eden, Rodos Kanunlarıdır” diyerek, Rodos’un idari ve hukuki önemiyetini vurgulamıştı.⁴⁹

Tarihi boyunca coğrafi konumuna ve ticari kapasitesine borçlu olduğu bir gelişme kaydederek ön plana çıkan Rodos’un, kültürel anlamda da Antik Hellen çağı ve hatta sonrasında Roma dönemi açısından pek mühim bir merkez olduğunu belirtmek gerekmektedir. Ada, özellikle Demetrios’un kuşatmasından başarıyla kendisini kurtar-

⁴⁷ Atlan, 2014, s.110-112 ; İplikçioğlu, 2015, 386.

⁴⁸ Atlan, 2014, 113,114 ; Suetonius, “Vespasianus”, VIII.

⁴⁹ Errington, 2017, s.195 ; Mansel, 2014, s.518 ; Martin, 2014, s.346 ; Rodgers, 2014, s.233 ; Ziver Bey, 2013, s.39.

dıktan sonra elde ettiği itibar ile yükselişe geçmiş ve M.Ö. 168'deki Roma'nın iktisadi darbesine kadar Atina'nın, Ege'deki merkezi rolünü üstlenmiştir. Yukarıda bahsettiğimiz, Ege'nin korsanlardan temizlenmesi meselesi, daha önce bu denizin hakimi olan Atina'nın sorumluluğundayken, Rodos'un bu vazifeyi üstüne aldığını açıkça görebiliyoruz.

M.Ö. 3. asrın başında İskenderiye'de yahut civarında dünyaya gelen ve Ptolemaioslar ile akraba bir aileye sahip olduğu sanılan Şair Apollonios'un gençliği, Antik Çağ'ın, Asurbanipal'in kütüphanesinden sonra ikinci büyük kitaplığı olan, İskenderiye Kütüphanesi'nde geçmiş ve söz konusu ozan, Kütüphane görevlilerinden olan, ayrıca buradaki eserlerin katalogunu çıkararak batı dünyasının bu türdeki ilk eseri olan 120 ciltlik **Pinakes**'i ortaya koyan Kallimakhos'un da öğrencisi olabilmıştır. Apollonios, yazmış olduğu **Argonautika** ismini taşıyan bir destanın İskenderiye'de alay konusu olması üzerine derhal Rodos'a gelip, Rodos Devleti'nin, nüfusuna vatandaşlık kazandırma politikasının bir sonucu olarak, Rodos yurttaşı olmuş ve burada retorik dersleri de vermiştir. Böylelikle Rodoslu Apollonios olarak anılan şair ve bilgin kişinin, İskenderiye'den ayrılmak durumunda kaldığında, ilim ve kültür hayatını sürdürmek açısından Rodos'u tercih etmesi bizlere, dönem Akdeniz'inde Rodos'un sahip olduğu kültürel itibarı yansıtan bir bilgidir.⁵⁰ Rodoslu Apol-

lonios'u müteakiben, bir diğer önemli alim ve düşünür de Apameialı (Suriye) Poseidonios (M.Ö. 135 – 50) olmuştur. Aynı zamanda doğa bilgini de olan, Poseidonios, Rodos'ta bir felsefe okulu kurdu. Platonculuğun etkisinde Stoacılığa dayalı felsefesi ile Cicero, Pompeius ve Hortensius'a hocalık yaptı. Polybios'un eserini devam ettirmek amacıyla kaleme aldığı ve "Polybios'tan Sonra Tarih" adını verdiği M.Ö. 144 – 85 yılları arasındaki olayları içeren 52 kitaplık eseri de onun tarihçi kimliğini yansıtmaktadır. Latin düşüncesi ve edebiyatı üzerine de önemli bir rol oynayan filozofun, Cicero üzerinde pek mühim tesirleri olduğu ve dolayısıyla bu açıdan da Roma-Latin düşüncesini etkilediği hatırlanmalıdır.⁵¹

Ayrıca, Marcus Tullius Cicero ve hatta Gaius Iulius Caesar'a retorik dersi veren ve döneminin en seçkin hitabet hocası bulunan, Hellen kökenli, Apollonios Molo/Molon da bir Rodosluydu. Diplomat olarak da vazife yapan Molon, Cicero ile Caesar'a eğitim vermeden kısa süre önce Roma'ya gönderilen Rodos elçi heyeti içerisinde yer alarak, Roma Senatus'una Yunanca söylev vermesine izin verilen ilk kişi olmuştu. Ondan övgü ile söz eden öğrencisi Cicero, hocasının, kendisinin gereksiz derecede süslü konuşmalarını yontmak ve noktaları çıkarmak ile ilgilendiğini belirterek, Molon'dan yaptığı işlerde pek yetenekli bir kişi olarak bahsetmiştir. Cicero, M.Ö. 79-77 arasında yaklaşık iki yıl onun derslerinden istifade etmiş, Caesar ise Cicero'dan hemen sonra Rodos'a giderek söz konusu alimin derslerini izlemişti.⁵²

SONUÇ :

Sahip olduğu coğrafi konum dolayısıyla üzerinde gerçekleştirilen ilk yerleşimden itibaren, tarih boyunca ticari – iktisadi bir önem taşımasıyla meşhur olan Rodos Adası'nın Antik Çağ'da da bu minvalde bir hususiyete haiz olarak, Akdeniz ülkeleri açısından ehemmiyetli bir konuma geldiği ve sahip olduğu siyasi erki fazlasıyla aş-

50 Stuttard, 2016, s.236, 237.

51 B.Larousse, 1986, C 18, s.9533 ; İplikçioğlu, 2015, s.387.

52 Goldsworthy, 2014, s.79, 81 ; Suetonius, "Iulius Caesar" IV.

cak şekilde bir güç dengesi halini aldığını belirtebiliriz. Adanın ve tarihinin önemine karşılık Türkçe literatürde müstakil olarak, yalnızca Rodos Tarihi'ni kapsayan çalışmaların hele ki Antik Çağ dikkate alındığında son derece kifayetsiz olduğu ortadadır. Bilgi çağı olarak adlandırılan yaşadığımız asırda, tarihçi, coğrafyacı, nümizmat, epigraf, filolog ve sair bilim adamlarına düşen sorumluluk, bahsedilen eksikliği gidermek üzerine Rodos Tarihi üzerine çalışmalar yapmak olmalıdır. Bu, küçük boyutlu, giriş eseri adayı olması hedeflenen çalışmanın maksadı, bilim dünyasının ve bilhassa tarihçilerin dikkatini, ilgili konuya yöneltmektir.

KAYNAKÇA

- ATLAN, Sabahat, (2014), **Roma Tarihi'nin Ana Hatları I. Kısım Cumhuriyet Devri**, TTK Yayınları, Ankara.
- BOSCH, C. Emin, (1942), **Helenizm Tarihinin Ana Hatları I. Kısım Büyük İskender İmparatorluğu**, Çev.: Afif ERZEN, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- BOSCH, C. Emin, (1943), **Helenizm Tarihinin Ana Hatları II. Kısım**, (Çev.: Sabahat ATLAN), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları Rıza Koşkun Matbaası, İstanbul.
- BÜYÜK LAROUSSE, (1986), C 6, 10, 14, 15, 18, 19, 21.
- CAN, Şefik, (2015), **Klasik Yunan Mitolojisi**, 13. Baskı, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- DOĞAN, Cabir, (2013), "Fethinden Kaybına Rodos (1522 – 1912)", **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Aralık 2013, Sayı:30, ss.67-88.
- ECO, Umberto, (2017), **Antik Yunan**, Alfa Tarih Yayınları, İstanbul.
- ERRINGTON, R. Malcom, (2017), **Hellenistik Dünya Tarihi M.Ö. 323-30**, (Çev.: Gülşah GÜNATA), Homer Kitabevi ve Yayıncılık, İstanbul.
- FREEMAN, Charles, (2013), **Mısır, Yunan ve Roma Antik Akdeniz Uygarlıkları**, 4. Baskı, (Çev.: Suat Kemal ANGI), Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.
- GOLDSWORTHY, Adrian, (2014), **Caesar**, (Çev: Efe Kurtluoğlu), İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- HOMEROS, (2015), **Odysseia**, 2. Baskı, (Çev.: Azra ERHAT, A. KADIR), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- İNAN, Afet, (1987), **Eski Mısır Tarih Ve Medeniyeti**, 2. Baskı, TTK Basımevi, Ankara.
- İPLİKÇİOĞLU, Bülent, (2015), **Eskibatı Tarihi I Giriş, Kaynaklar, Bibliyografya**, 2. Baskı, TTK Yayınları, Ankara.
- MANSEL, A. Müfid, (2014), **Ege ve Yunan Tarihi**, 10. Baskı, TTK Yayınları, Ankara.
- MARTİN, Thomas, (2014), **Eski Yunan**, (Çev.: Ümit Hüsrev YOLSAL), 2. Baskı, Say Yayınları, İstanbul.
- MEMİŞ, Ekrem, (2015), **Eskiçağ Medeniyetleri Tarihi**, 4. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa.
- MOSCATİ, Sabatino, (2004), **Fenikeliler**, (Çev.: Sinem GÜL), Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.
- RODGERS, Nigel, (2014), **Antik Yunan**, (Çev.: Ülkü Evrim UYSAL), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- SUETONIUS TRANQUILLUS, Gaius, (2008), **On İki Caesar'ın Yaşamı**, (Çev: Fafı Telatar, Gül Özaktürk), TTK Basımevi, Ankara.
- STUTTARD, David, (2016), **Antik Yunan Tarihi**, (Çev.: Erdem

GÖKYARAN), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

TEKİN, Oğuz, (1998), **Eski Yunan Tarihi**, 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.

TEKİN, Oğuz, (2014), **Hellen Ve Roma Tarihi**, 5. Baskı, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

ÜNEN, Uğur, (2013), **XVIII. Yüzyılda Osmanlı İdaresinde Rodos Adası**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.

ZİVER BEY, (2013), **Rodos Tarihi**, Çev.: Harid FEDAL, TTK Yayınları, Ankara.

İnternet Kaynakları

ANA BRİTANNİCA "Chares of Lindos"; "Colossus of Rhodes"; "Lysippus"

<https://www.britannica.com/topic/Colossus-of-Rhodes> Erişim Tarihi : 20.08.2018, 01:53.

<https://www.britannica.com/biography/Chares-of-Lindos> Erişim Tarihi : 20.08.2018, 01:54.

<https://www.britannica.com/biography/Lysippus> Erişim Tarihi : 20.08.2018, 01:55.

KIEL, Machiel, (2008), "RODOS", **TDV**, C 35, ss.155-158. <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c35/c350113.pdf> Erişim Tarihi : 20.08.2018, 01:48.

ÖZCAN, Azmi, (1998), "HİNDİSTAN (TARİH)" **TDV**, C 18, ss.75-81.

<http://www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c18/c180040.pdf> Erişim Tarihi: 20.08.2018, 01:50.

Bünyamin YILDIZ

Bünyamin Yıldız; Tarihçi, Yazar., yldz.yldz23@gmail.com . , Adana, 2018.

{BABİLLER}

Dünya tarihi boyunca ilgi çeken şehirlerden biri Babil'dir. Babil şehrinin M.Ö birinci ve ikinci milenyum içerisinde adı konulduğu tahmin edilmektedir. Günümüz coğrafyası içerisinde düşünüldüğünde bu şehir Fırat Nehri kıyısında, bugünkü Bağdat'tın güneyinde ve Irak'ta ki Hilla'nın kuzeyinde yer alırdı. Akadca bir kelime olan Babil şehrinin isminin anlamı "Tanrı'nın Kapısı"dır. Batıda Babylon, Kuran-ı Kerim'de Babil, Eski Ahitte Babel şeklinde isimlendirilmiş olup, Eski Ahitte bu kelime anlam olarak "kargaşa" şeklinde açıklanmıştır. Bu şehir hakkında elimize geçen ilk bilgiler Akadlardan kalan tabletlerden ortaya çıkmış; bazı kaynaklara göre Kral Sargon tarafından kurulduğu iddia edilen bu şehir, bazı metinlerde ise Kral Nemrut tarafından kurulduğu belirtilmiştir. Babilliler,

Asurlular ile rekabet içinde yaşamışlardır, bu kent M.Ö 689 yılında Semharib tarafından yıkılmış fakat oğlu Asurhiddina tarafından tekrar inşa edilmiştir. Babil 1800'lü yıllarda günümüz Irak sınırları içinde yapılan kazılar sonucu ortaya çıkmıştır. Bu tarihten sonra 19. yüzyıl sonları ve 20.yüzyıl başlarında Alman arkeolog Robert Koldewey tarafından çalışmalar sürdürülmüştür. Yapılan çalışmalar neticesinde şehrin 2.Nebukadnezar tarafından yeniden inşa edildiğini ortaya çıkarmıştır. Şehrin tekrar inşası ya bir saldırıya uğradığına ya da şehire zarar verecek doğal olaylar yaşandığına yorumlanabilir. Bunun yanı sıra yine bu kazılar sonucu; günümüzde Almanya'nın Berlin şehrinde ki Bergama Müzesi'nde sergilenen mavi İhtar Kapısı'nı da ortaya çıkarmıştır.

Babil şehri kuruluşu itibariyle önemli bir merkez olmuştur. Önceleri Amorlular

tarafından işgal edilmiştir. Dünyanın ilk kanun kitaplarından birini yazdığı kabul edilen meşhur Kral Hammurabi de olmak üzere Amor kralları, Sümer başkenti Ur'un karşısında Babil'i güçlendirmişlerdir. Bu bölge verimli topraklarla, yapılan tapınaklarla ve çektiği ticaretle daha fazla önem kazanmıştır.

NEBUKADNEZAR

Eski Ahit'te adı geçen Babil Kralı 2.Nebukadnezar M.Ö 598 yılında Yahudi Kral Jehoiakim'i yenerek Yahudilerin nefretini kazanmıştır. Yahudiler ile mücadeleye giren Nebukadnezar binlercesini esir alarak Babil'e göndermiş ve bu dönemin dinler tarihinde Babil Esareti olarak geçmesine neden olmuştur. Bunun yanı sıra tarihte ilk tapınak yıkan kral olarak kötü bir şöhreti vardır.

Nebukadnezar zamanında Babil gücüne güç katmıştır. Nebukadnezar, Med kralının kızı Prenses Amytis(bazı kaynaklarda Semiramis olarak geçiyor) ile evlenerek Med Krallığı'nın gücünü de arkasına alarak düşmanlarına karşı başarılar elde etmiştir. Eşi için ünlü Babil'in asma bahçelerini yaptıran kralında Nebukadnezar olduğu anlatılmaktadır.

İncil'de anlatılan Nebukadnezar'ın; ömrünün sonuna doğru aklını kaybederek delirdiğini aktarır.

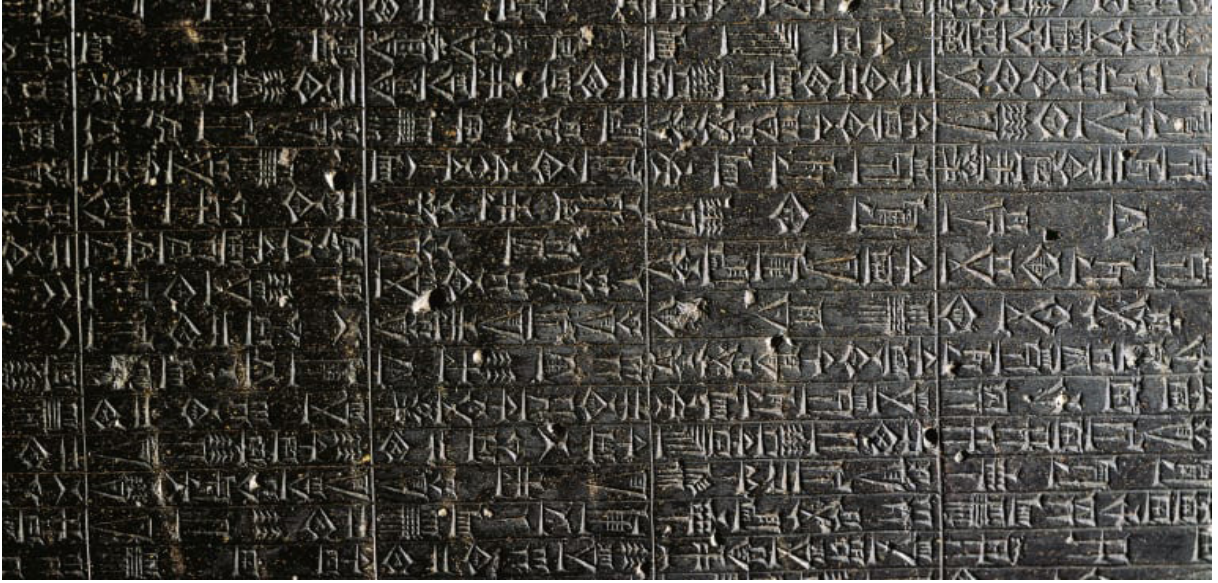
HAMMURABİ

Hammurabi Babil Hanedanının 6. Kralıdır, kendi döneminde ülkesinde posta teşkilatı, belediyeçilik sistemi, polis teşkilatı gibi reformlar oluşturmuştur. Hammurabi diğer topluluk veya devletler ile girdiği savaşlarda öncelikle düşmanına karşı bir ittifak yapmış, düşman tehlikesini ortadan kaldırdıktan sonra ittifak kurduğu ülke veya topluluklara saldırmıştır. Örneğin; Larsa ile ittifak yaparak Elam'a saldırmış, başarı ile sonuçlanan bu savaştan sonra Larsa'ya saldırmış ve kazanmıştır. Mari, Asur gibi devletlerle de uzun yıllar mücadele eden Hammurabi; bunların yanında Jamsad, Esnunna ve Zagros'da yaşayan dağ kabileleriyle de mücadele etmiştir. Hammurabi ele geçirdiği toprakları merkezi bir sistemle yönetmiş, mutlak monarşi oluşturmuştur. Hammurabi zamanında Babil Tanrısı olan Marduk, Sümer-Akkad toplumlarının da tanrısı olmuştur.

Zamanla güçlenen Babil yönetimi Kuzeyde Mari'yi ve Doğuda Esnunna'yı işgal ederek Zagros'da Kassite haklı ve Anadolu'da gittikçe güçlenen Hititlerle karşılaşmış ve mücadelelere başlamıştır. Bu düşmanlara karşı mücadelede yetersiz kalan Babil yönetimi zamanla gevşemiş bu durum sonucunda da bağımsız kentler oluşmaya başlamıştır. Bu düşman devlet ya da topluluklar zamanla Babil'e saldırarak Babil'in gücünü kırmışlardır. Hitit Kralı Mursilis de Babil'e saldırarak şehri ele geçirmiştir. Perslerin eline geçtiğinde de önemini koruyan şehir daha sonra Büyük İskender'in Makedonya'dan çıkıp burayı almasıyla tekrar el değiştirmiştir. İskender'in ölümünden sonra bu şehri önce Partlar sonra da Sasaniler ele geçirmiştir. Artık yıkılmaya yüz tutmuş şehir önce Asya'dan gelen Türklerin egemenliğine geçmiş olup, Moğol istilasını ile de tarihe karışmıştır.

HAMMURABİ KANUNLARI

Hammurabi'nin çeşitli konularda verdiği kararlar, Babil'in koruyucu tanrısı Marduk adına yapılan Esagila Tapınağı'na dikilen bir taş üzerine yazılmıştır. Akadca yazılan bu kanunları Hammurabi kendisine yazdırmanın Güneş Tanrısı Şamaş olduğunu söylemiştir, bu durum sonucunda da bu kanun hükümleri tanrı sözü sayılmıştır.

Arkeolog Jean Vincent Scheil Hammurabi Kanunlarının yazılı olduğu metni 1901'de Susa'da bulmuştur. Yaklaşık olarak iki metrelik silindirik bir taşın üzerine yazılan bu kanunlar Fransa'nın Paris şehrinde Louvre Müzesi'nde sergilenmektedir. Bu kanunlar 282 maddeden oluşmuş olup bir kısmı okunamayacak durumdadır. Hammurabi Kanunlarının bazı maddeleri şunlardır ;

1. Bir kişi hırsızlık yapsa eli kesilir, tecavüz etse ölüm cezası verilir ya da erkeklikten men edilir.
2. Bir adam başka birinin özgürlüğünü kısıtlayacak bir harekette bulunursa aynı ceza ona verilir.
3. Bir tapınakta veya hükümdar hazinesinde hırsızlık yapan olursa ölümle cezalandırılır.
4. Babasını döven evladın iki eli kesilir.
5. Bir kişi kendisiyle aynı sınıftan birinin dişine zarar verirse onunda dişi çekilir.
6. Bir kişinin gözünü çıkaranın gözü çıkarılır.
7. Birini suçlayan ispata mecburdur. İspat edemezse ölümle cezalandırılır.

Şehrin Planı

Alman Arkeolog Robert Koldewey, 1899-1917 yılları arasında burada kazı çalışmalarında bulunmuştur. Yapılan kazı çalışmaları sonucu yüksek su tabakasına ulaşılmış bu durumda Hammurabi'nin şehrine ait daha önceki yapıya ulaşamamış, yeni Babil planına odaklanmıştır. İhtar kapısı dışında diğer

bulunan yapılar iyi durumda değildi.850 hektarlık bir alanı kapladığı düşünülen Babil Şehri Ur ve Ninive gibi şehirlerin yanında Mezopotamya'nın en büyük şehriydi. Kent iç içe iki müstahkem kısımdan oluşmuş ve şehrin içinden Fırat Nehri de geçmiştir. Şehrin dış kısmının üçgen biçiminde olduğunu söyleyebiliriz. Bir cephesini Fırat oluştururken diğer iki cephe duvardan ve hendekten oluşmuştur. Bu üçgen cephenin içinde iç kent yer alırdı. Kent merkezi ve başlıca anıtlar bu bölümde bulunurdu. Şehir kerpiç tuğladan yapılan duvarlarla çevriliydi arada kalan boşluklar ise yol görevini üstlenmiştir. Duvarların dışında Fırat'a bağlı bir hendek kazılmıştır, nehirde giriş demir parmaklıklarla engellenmiştir. Su ile temas eden duvarlar pişmiş tuğlalarla desteklenmiştir. Kente girilen sekiz kapıya da köprülerden ulaşılabilirdi. Tabletlerden elde edinilen bilgilere göre bazı sokak isimleri ortaya çıkmıştır. Örneğin; İhtar adamları adına aracı, Ey kibirli yere eğil, Dar Sokak, İkizler Sokağı...

Evlerinin ise iki veya üç katlı ve avlulu olduğu antik kayıtlara göre bilinmektedir. Şehrin yapısında merkezde saray yoktur, saray yerine merkezde Marduk Tapınağı ve Zigurat yer almıştır. Babilliler şehirlerini düzenlemede çok titiz davranmışlardır. Şehrin sınırlarını belirlemek, arazileri belirlemek ve mülkiyet değişikliklerini kaydetmek içinde çalışan bir grup vardı.

BABİL'İN ASMA BAHÇELERİ

Babil'in Asma Bahçeleri dünyanın yedi

harikasından biri olarak kabul edilmiştir; ancak bu yapının gerçekten var olup olmadığı tartışılan bir konudur. Bu bahçelerin birbirlerinin üstünde yükselen çok katlı mühendislik harikası olduğu anlatılmaktadır. Çeşitli ağaçlar, bağlar, çiçekler ve çalılar bulunan yemyeşil bir tepe olduğu rivayet edilmektedir. Babilli rahip Berossus yazdığı bir metinde bu bahçelerin 2. Nebukadnezar tarafından yapıldığını belirtmiştir.

Rivayete göre Babil Kralı Nebukadnezar eşinin memleket hasreti çekmesinden dolayı eşini sevindirmek amacıyla kurak olan bu bölgede yeşillikler, bahçeler ve göletlerden oluşan asma bahçeleri inşa ettirdi.

Coğrafyacı Strabo'nun tanımına göre "Bahçeler birbiri üzerine yükselen büyük direklerden oluşuyordu. Bunların içleri çukur olup topraklarla doldurulmuş idi. Kubeler, sütunlar ve taraçalar pişmiş tuğla ve asfalttan yapılmıştı. Yüksekteki bahçeleri sulamak için Fırat Nehri'nden pompalarla su yukarıya çıkarılıyordu. Bu şekilde üst seviyelere taşınabilen su ile bahçeleri sulayabiliyorlardı."

Josephus, Babilli rahip Berossus'un tarifine atıfta bulunur. Bahçelerin Nebukadnezar tarafından yapıldığını belirtir.

"Bu sarayda yüksek taş duvarlar bulunur. Duvarlardan aşağılara sarkan bitkiler ve ağaçlar vardır. Kral, sevgili eşinin Media'daki baba evini andıracak bir şekilde burayı yemyeşil bir dağ kasabası gibi tasarlatmıştır."

Diodorus Siculus ve Quintus Curtius Rufus da büyük ihtimalle aynı kaynaklara dayanarak bahçelerin Suriyeli bir kral tarafından eşi için yaptırıldığından bahsederler. Görüşlerine göre bahçeler bir kalenin tepesine yapılmıştır ve çok büyüktür.

Bizanslı Pliho ise Dünyanın yedi harikasını anlattığı kitabında bu yapının mühendislik harikası olduğunu, çok büyük bir alana yayılan bu bahçelerin sulama sisteminin ise zamanının ötesinde olduğunu belirtmiştir.

Ünlü tarihçi Herodot ise Babil'in Asma Bahçeleri hakkında bir bilgi paylaşmamıştır. Histories adlı eserin de Babil'den bahseden Herodot bahçelere ait bir şey söylememiştir. 18.Yüzyıl tarihçilerinden Edward Hibbon ise Herodot'un Babil'de hiç bulunmadığını ileri sürmektedir.

Tarihçi Rollinger, Babilli din adamı Berossus'un bu bahçeleri siyasi sebeplerle Nebukadnezar'a attettiğini ve onunda bu

efsaneyi başka bir yerde duyduğunu düşünmektedir.

Başka bir teze göre ise bu bahçeler aslında Asur Kralı Sennachreib tarafından Ninova'daki sarayı için yaptırılmıştır. İngiliz tarihçi Stephanie Dalley, arada geçen zaman nedeniyle bu yapının karıştırıldığını, bu bahçelerin Asurlulara ait olduğunu belirtir. Yapılan arkeolojik kazılarda bir su kanalı keşfedilmiş, Dalley ise bu su kanalının yaklaşık 80 km uzunluğunda olduğunu ve bahçelerin üst katlarına kadar su taşınması için Ninova'ya kadar uzandığını belirtmektedir.

Babil'in Asma Bahçeleri olarak Dünyanın yedi harikasından biri kabul edilen bu yapı hakkında günümüze ulaşan elle tutulur bir belge bulunmamaktadır. Yukarıda belirtilen görüşlere göre ise birçok farklılık mevcuttur. Böyle bir yapının var olmuş olduğunu kabul etsek bile zamanının şartlarında meydana gelen bir olay yüzünden tamamen yok olduğunu varsayabiliriz.

BABİL KULESİ

Babil Kulesi hakkında da farklı görüşler mevcuttur. Bu tapınağında Tanrı Marduk için yapıldığı söylenmektedir. Tarihçi Herodot bu kuleyi iki yüz yirmi metre uzunluğa ve genişliğe sahip sağlam bir kule olarak tanımlamıştır. Herodot bu kulenin sekiz kat olduğunu rivayet etmesine rağmen çoğu araştırmacı yedi kattan oluştuğunu belirtmektedir, ayrıca Herodot'a göre bu kule

Tanrı Marduk'a değil Tanrı Bel'e adanmıştır.

Kulenin ortaya çıkışıyla ilgili bir başka anlatı ise Eski Ahit'in ilk kitabı Genesis(Yaratılış-Tevrat)Bölüm 11/1-9

1.Başlangıçta dünyadaki bütün insanlar aynı dili konuşur, aynı sözleri kullanırdı.

2.Doğuya geçerlerken Şinar bölgesinde bir ova buldular ve oraya yerleştiler.

3.Birbirlerine "Gelin tuğla yapıp iyice pişirelim" dediler. Taş yerine tuğla, harç yerine zift kullandılar.

4.Sonra, "Kendimize bir kent kuralım" dediler, "Göklere erişecek bir kule dikip ün salalım.

6.Ve şöyle dedi: "Tek bir halk olup aynı dili konuşarak bunu yapmaya başladıklarına göre düşündüklerini gerçekleştirecek, hiçbir engel tanımayacaklar.

7.Gelin, aşağı inip dillerini karıştıralım ki birbirlerini anlamasınlar"

8.Böylece Rab onları yeryüzüne dağıtarak kentin yapımını durdurdu

9.Bu nedenle kente Babil adı verildi. Çünkü Rab bütün insanların dilini orada karıştırdı ve onları yeryüzünün dört bucağına dağıttı.

Brueghel'in çizimlerinde de rastlanacağı gibi, aslında yedi katlı bir ziggurat olan Babil Kulesi'nin her katı, Tanrıya ulaşılan yolda bir aşamayı simgeler:

- 1.Katı Taşı
- 2.Katı Ateşi
- 3.Katı Bitkiyi
- 4.Katı Hayvanı
- 5.Katı İnsanoğlunu
- 6.Katı Güneşi ve Gökyüzünü
- 7.Katı ise Melekleri sembolize eder.

Bir insanın yedi basamağı sırayla çıktıktan sonra Babil Tanrısı Marduk'a ulaşabileceği düşünülürdü. Ama onun görünmesine sıradan ölümlüler dayanamazdı. Halktan kişiler sadece birinci kata kadar çıkabilir diğer katlara ise sadece rahipler çıkabilirdi. Kulenin çevresinde ise rahip sarayları, ambarlar, konuk odaları, Marduk adına yapılmış diğer tapınaklar ve dini tören yolu bulunmaktaydı.

İslami kaynaklara göre ise anlatılan hikâye Tevrat'taki ile benzerlik göstermesine rağmen olay Babil'de değil Hz. Musa'nın yaşadığı dönemde Mısır'da geçmektedir. Firavun, Hamman'a bir kule inşa ettirmek ister ve bu kuleye çıkıp Musa'nın tanrısına bakaçağını belirtmesi bazı kaynaklarda bahsedilmektedir.

El-Tabari'nin Peygamberler ve Krallar Tarihi adlı eserinde ise Nemrut Babil'de bir kule inşa ettirir. Tanrı bu inşa edilen kuleyi yıkar ve o zamana kadar aynı dili konuşan insanların dilini ayırır.

Başka bir inanışa göre ise Nuh'un oğulları Büyük Tufan'dan sonra Sümer'e yerleşmiş ve burada hem şehir hem de göklere kadar uzanan bir kule yapmak istemişler. Efsaneye göre Tanrı kendisine ulaşmaya çalışan insanların kibirli olma ve kendini beğenmişliklerine kızarak o zamana kadar tek dil konuşan insanların dillerini karıştırır ve birbirleriyle anlaşmalarını engeller.

Kulenin yıkılışı ile ilgili Yaratılış Kitabında bir bilgi olmamasına rağmen bu konu ile ilgili farklı inanışlar mevcuttur. Bazı inanışlara göre Tanrı şiddetli bir rüzgâr ile kuleyi darmadağın etmiştir, bazılarına göre ise ku-

lenin yıkılışının rüzgârla değil selle olduğudur. Bir başka görüş ise birçok topluluğun Babil'e saldırarak kuleyi tahrip etmeleridir, bu saldırılar sonucu Babil Kralları tarafından kule onarılmış olsa da Perslerin saldırısı sonucu tekrar yıkılmış ve onarım yapılamamıştır. Perslerden sonra ise Büyük İskender buraya gelerek kulenin tekrar onarılmasını istemiştir ancak İskender'in ölmesi sonucu kulenin onarım çalışmaları durmuştur.

BABİL VE BÜYÜ

Bazı inanışlara göre dünyada büyüün yayılması da Babil'de gerçekleşmiştir. Bu olay ile ilgili olarak Bakara Suresi 102. Ayetinde şöyle denmektedir: "Süleyman'ın hükümlerini hakkında şeytanların(ve şeytan tıynetli insanların)uydurdıkları yalanların ardına düştüler. Oysa Süleyman (büyü yaparak) küfre girmedi. Fakat şeytanlar, insanlara sihri ve(özellikle) Babil'deki Harut ve Marut adlı iki meleğe ilham edilen (sihr)i öğretmek suretiyle küfre girdiler. Hâlbuki o iki melek, "Biz ancak imtihan için gönderilmiş birer meleğiz.(Sihri caiz görüp de) sakın küfre girme" demedikçe, kimseye (sihir) öğretmiyorlardı. Böylece(insanlar) onlardan kişi ile karısını birbirinden ayıracakları sihri öğreniyorlardı. Hâlbuki onlar, Allah'ın izni olmadıkça o sihirle kimseye zarar veremezlerdi.(Onlar böyle yaparak) kendilerine zarar veren, fayda getirmeyen şeyleri öğreniyorlardı. Ant olsun, onu satın alanın ahirette bir nasibi olmadığını biliyorlardı. Kendile-

rini karşılığında sattıkları şey ne kötüdür! Keşke bilselerdi.

Babil döneminin ünlü büyücüleri, büyü ile ilgili bazı bilgileri nokta, çizgi ve geometrik şekillerden oluşan bir yazı sistemi ile derilere taşlara ve kemiklere yazmışlardır.

Babil' de özellikle yeni ölmüş olanlar, mezarlarından kaçırılıyor ve bazı şeytani büyülerde kullanılıyorlardı. Bu sebeple Babililer, mezarlıklarına ve ölülerine saygıda kusur etmiyorlar, mezarlıkları ziyaret ederek bakımlarını yapıyorlardı.

Birçok toplumda olduğu gibi Babil'de de erkek ya da kadın büyücüler geleceği görmelerine yardım eden özel güçleri olduğunu iddia etmişlerdir. Gökyüzündeki yıldızları, kuşların uçuşlarını inceleyerek, el falına bakarak vücuttaki benlerden farklı anlamlar çıkarmaya çalışmışlardır. Bunların dışında birde karaciğer falı meşhurdur. Ölmüş hayvanların karaciğerleri ile bakılırdı. Bu falcılar o kadar önemli bir noktaya ulaşmışlardı ki krallar bile bunlara danışmadan karar almayacak duruma gelmişlerdi. Ünlü

Roma'lı düşünür Marcus Tullius Çiçero "Falcılığı kullanmayan ne bir toplum ne de bir kral vardır." demiştir.

BABİL TANRILARI

Tiamat: Ulu Tanrıça veya Ana Tanrıça, Toprak Ana, tüm yaşamı besleyen, Apsu'nun karısı, Anşar ve Kişar'ın annesi, tuzlu suların efendisi.

Anşar: Tiamat ve Apsu'nun oğlu, Kişar'ın ağabeyi ve kocası.

Anu: Anşar ve Kişar'ın oğlu.

Apsu: Tiamat'ın kocası, Anşar ve Kişar'ın babası, tüm tanrıların ve tatlı suların efendisi.

Kişar: Tiamat ve Apsu'nun kızı, Anşar'ın kız kardeşi ve karısı.

Damnika: Ea'nın karısı ve Marduk 'un annesi.

Ea: Anu'nun oğlu, Damnika'nın kocası, Marduk 'un babası ve Apsu'dan sonra tüm tanrıların ve tatlı suların efendisi.

Enlil: Yeryüzü ve gökyüzü arasındaki havanın tanrısı.

İştär: Nintu gibi, erkek egemenliğindeki yaratılış söyleminde yer almamıştır.

Kingu: Marduk'a karşı Tiamat'ın güçlerini yönetir.

Marduk: Ea ve Damnika'nın oğlu, en akıllı ve yetenekli tanrı, tüm tanrıların efendisi oldu.

Mummu: Tiamat ve Apsu'nun oğlu, sislerin tanrısı.

Nintu: Erkek egemenliğindeki yaratılış söyleminde yer almamıştır. Burada Anu'nun karısı ve Enlil'in akrabaları yoktur.

Sin: Ay tanrısı, Şamaş'ın babası.

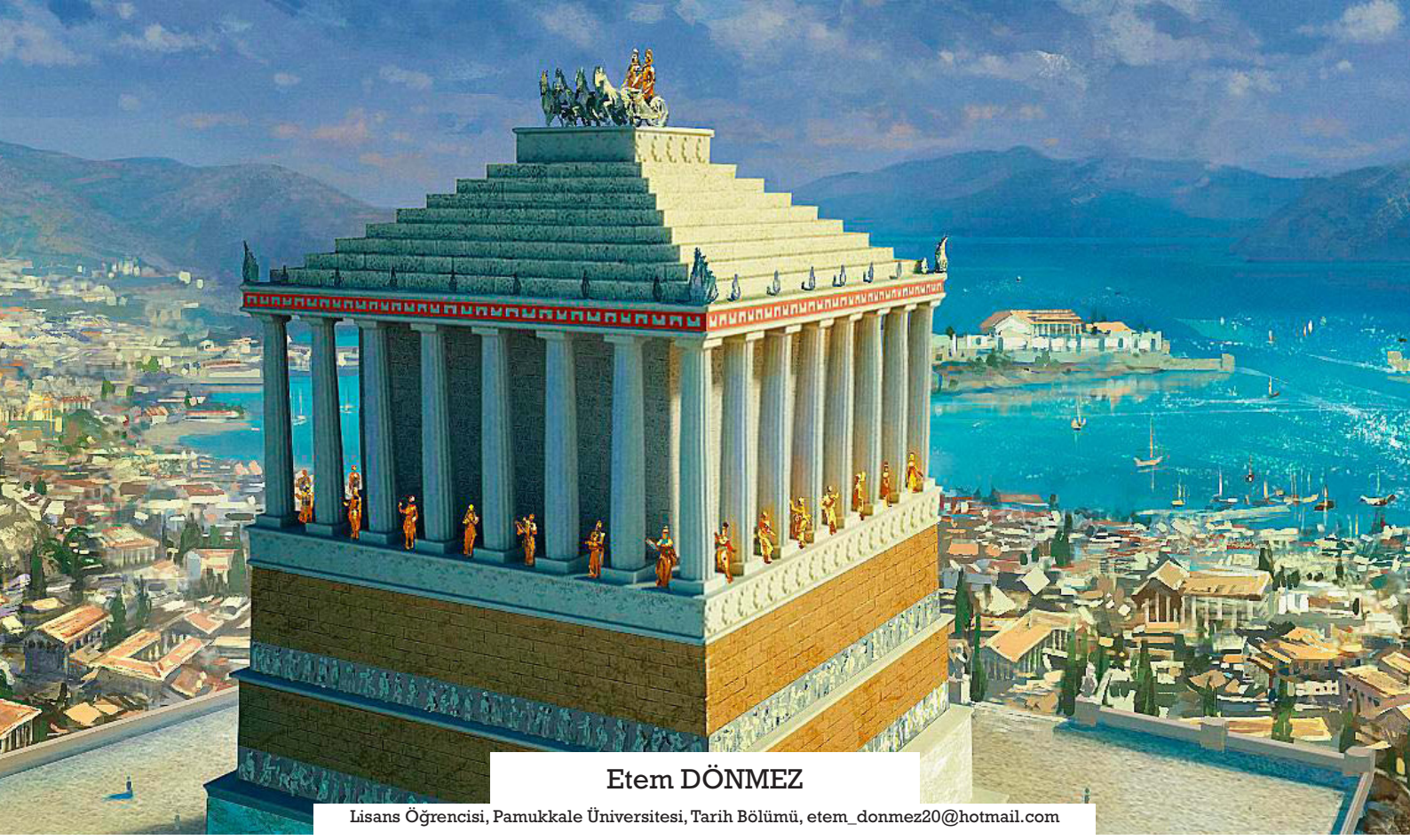
Şamaş: Sin'in oğlu, Güneş tanrısı. Zayıfları, haksızları ve gezginleri korur.

SONUÇ

Babil; Antik bir şehir, günümüzde bile unutulmayan ilklerin, efsanelerin, iyiliğin ve kötülüğün simgesi...

Döneminin önemli ve güçlü şehirlerinden biri. Uğramış olduğu işgaller sonucu farklı kültürlere ev sahipliği yapan Babil'de kültür çeşitliliğine rastlamak mümkündür. Bunun yanı sıra Babil'in Asma Bahçeleri, Babil Kulesi, Nebukadnezar, Hammurabi ve kanunları, büyü ve falcılık ile her zaman dikkat çekecek bir yerdir.

Hukuk alanında da önemli bir referans olan Babil, kölelik düzeni içinde getirdiği planlamalarla uzun yıllar özgürlük düşüncesine karşı bir tabu olmuş, köleliği yasallaştırarak eşitlikten uzaklaşmıştır. Köleler genellikle diğer toplumlarla yapılan mücadeleler sonucu ele geçirilen insanlardan oluşmaktaydı. Roma'nın çöküşünde İskenderiye ve Roma'da yaşananlar çoğu zaman Babil'i anımsatan tasvirlerle anlatılır.

Etem DÖNMEZ

Lisans Öğrencisi, Pamukkale Üniversitesi, Tarih Bölümü, etem_donmez20@hotmail.com

KARIA TARİHİNİN ANA HATLARI VE HALIKARNASSOS MOZOLESİ

Özet : Hellenler tarafından, bulundukları coğrafyanın doğusuna tekabül ettiği için Anatolia olarak adlandırılan Anadolu Yarımadası'nın güneybatı uçlarına lokalize edilen Antik Karia, tarihi süreç içerisinde birkaç kere bulunduğu çekirdek bölgeyi defalarca kat aşacak bir yüzölçümü oranında Ege bölgesinin önemli kısmına hakim olmuş bulunan ve Antik Çağ'da yetiştirdiği önderler, kültür adamları, alimler ve ortaya koyduğu mimari eserler ile Eskiçağ Tarihi içerisinde mühim bir mevki işgal etmekte olan, her şeyden evvel kendi stratejik konumu ve kendi kendisine yeten doğal kaynakları ile öne çıkan ve bugün Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisine dahil bulunan bir coğrafi bölgedir. Üzerinde hem Eskibatı hem de Es-

kidoğu'nun kültür unsurlarını barındırdığı gibi kendi yerel benliğini de ortaya koyabilmiş olan Karia bölgesi doğu ile batı arasında, söz konusu medeniyetlerin her ikisinin de etki alanına dahil bulunan bir kültürler mozaiki görünümünü haiz olmuştur. Makalenin inceleme alanı, bahsi geçen Karia bölgesinin Antik Çağ'daki tarihi sürecini ana hatları ile ortaya koymak ve haiz olduğu önemi açığa çıkarmak olarak sınırlanabilir.

Anahtar Kelimeler : Karia, Mausollos, Mausolleion, Hellen, Pers.

Giriş: Homeros, Herodotos, Thukydides gibi Antik Çağ yazarlarının verdiği bilgilere göre Ege Havzası'nda yaşayanlar arasında adı bilinen en eski halklar Pelasglar, Lelegler ve Karlar idiler. Hellas, Ege Adaları, Ana-

dolu Kıyıları ve hatta kimi görüşlere göre¹ İtalya ve İspanya'ya değin uzanmış olan bu eski Ege kavimleri daha sonra Ege Coğrafyası'nda filizlenerek Cebelitarık Boğazı'ndan Hindistan'a değin göstereceği kültürel, bilimsel, ekonomik, siyasi yayılma ile Eski-batı Tarihi çerçevesinin ilk büyük şubesini teşkil edecek olan Antik Yunan Medeniyeti'ni meydana getiren Hellen Kültürü'nün oluşmasında pek mühim bir temel teşkil etmişlerdir. Söz konusu kavimler ile ilgili ortaya koydukları kültürel miras bakımından bir tasnif yapmak gerekirse Pelasgların diğer iki kavimden farklı bir tekamül sergilediği ve hatta Hellas'a Hellenler gelmeden evvel (Takriben M.Ö. 3. Binyılda) Pelasgia denmesine neden olacak denli Ege Tarihi'nde ehemmiyetli bir mevki işgal ettikleri ve dolayısıyla diğer iki eski Ege kavminden bu yönleri ile hemen temayüz ettikleri ortadadır. Pelasglar bir kenara bırakıldığında geriye kalan Kar ve Leleg kavimleri ise bu çalışmanın odak noktalarından birini oluşturmaktadırlar. Bu kavimlerin birbirleri ile sıhriyeti dahi iddia edilmekte, kimi kaynaklara göre Lelegler, Karların bir kolu sayılmakta, kimilerine göre ise Karlardan evvel Ege'de oturdukları, Karların gelişi neticesinde onlar tarafından köleleştirildikleri belirtilmektedir.² Netice itibarıyla günümüze pek sarıh yazılı belgeler bırakmamış yahut bıraktıkları da gereğince okunamamış olan bu kavimlerin mensup oldukları Antropolojik familya tam manasıyla saptanamamış olduğu gibi, kendileri ile ilgili Tarihi, Filolojik, Arkeolojik verilerin yetersizliği dolayısıyla pek az bilgi sahibi olabilmekteyiz. Makale konusu gereği söz konusu yetersiz materyallere rağmen elde bulunan vesikalar eşliğinde Eski Dünya'nın Yedi Harikası'ndan biri addedilmiş olan Mausollos'un Anıt Mezarı ve bu eserin ait olduğu Karia Kültür Dairesi hakkında malumat verilmeğe çalışılacaktır.

Karia Coğrafyası :

Antik Çağ'da Karia Bölgesi kuzeyde İonia ve Lydia, doğu'da Phrygia ve Lykia, güneyde ve batıda da Ege Denizi ile çevrili bulunan dağlık bir alanı ifade etmekteydi.³ Bugün ana kara olarak tamamen Türkiye Cumhuriyeti sınırları dahilinde kalan bu coğrafya eğer Rodos ve Dodekaneisa denilen On İki Adalar da dahil edilirse Helen Cumhuriyeti'nin de sınırlarına katılmış olur. Fakat Hellen öncesi Ege Tarihi söz konusu olduğunda bu sınırlar çok daha ileriye taşınabilmektedir. Nitekim Karia olarak adlandırıldığımız antik bölgeyi bir dörtgen olarak varsayarsak bunun uç köşelerini kuzeybatıda Lefkada (Leukas) Adası, kuzeydoğu'da Khios (Sakız) Adası'ndan Ephesos'a erişen bir düzlem, güneydoğuda Rodos ve güneybatıda ise Güney Peloponnessos'taki Pylos teşkil etmektedir. Şüphesiz ki bu geniş sınırlandırma Lelegler ile Karların sıhriyeti dikkate alınarak söz konusu kavimlerin her ikisinin yayılma alanlarının Karia Bölgesini oluşturduğu kabul edilerek düzenlenmiştir. Bahsi geçen coğrafyayı kabaca Güney Ege olarak tarif etmek mümkündür. Nitekim bu coğrafyanın kuzeyine de ağırlıklı olarak Pelasglar yerleşmişlerdi.⁴

Karlar Kim İdiler ?

Herodotos meşhur eseri Historia'da,

1 Mansel, 2014, s.24.

2 Thomson, 1995, s.186.

3 B. Larousse, 1986, C 12, s.6432.

4 Thomson, 1995, s.189, 190.

Karların kökeni hakkındaki rivayetlerin Giritlilerin verdiği bilgiler ve Karların kendi bilgileri olarak ikiye ayrıldığını belirtir. Buna göre Giritliler, Karların, Leleg adıyla adalarda oturduklarını, adalardan gelerek sonradan Anadolu olarak adlandırılacak olan ana karaya çıktıklarını, Minos Medeniyeti'ni oluşturan halk ile aynı uyruktan olduklarını ve bu nedenle Minosluların fütuhatı arttıkça Karların da şöhret ve sayılarının arttığını ayrıca, savaş başlığına takılan sorguç, kalkanların üzerini kazıyarak işaret çizme ve kalkanlara kulp takma yoluyla elde tutabilme gibi gelişme ve buluşların Karlara ait olduğunu belirtmektedirler. Karialılar ise kendilerinin Anadolu yerlisi olduklarını, Lydia ve Mysialılar ile akraba olduklarını iddia etmektedirler.⁵

Bunun yanında Herodotos'un üzerinde durduğu önemli bir noktanın da Karia Dili ile Hellen Dili'nin tamamen farklı olduğu ve bunu çeşitli yerlerde vurguladığını hatırlamak gerekmektedir. Buna göre Karia Dili, Hellenlere kaba, barbar bir dil olarak geliyor ve anlaşılamiyordu.⁶

Karia Tarihinin Ana Hatları :

Ord.Prof.Dr. Arif Müfit MANSEL, M.Ö. 3100 dolaylarında Ege Coğrafyası'nın ulaşmış olduğu Tunç Çağı'nın adalardaki temsilcisi olan Kiklad (Kyklandes) Kültürünün, genel olarak Anadolu Kavimlerine ve çoğunlukla da Karlara ait olduğunu kabul etmektedir.⁷ Nitekim Thukydides de Delos Adası'ndaki mezarlarda Kar silahları bulunmasından yola çıkarak Ege Adaları'nda Karların yaşadığını belirtmiştir.⁸ Söz konusu dönemde Ege Havzası üç büyük kültüre ev sahipliği yapmaktaydı. Bu kültürler Kıta Yunanistanı'nda Hellas, Girit'te Minos ve Adalarda da Kylades olarak isimlendirilmiştir. Kalay

ve Bakır karışımı Tunç (Bronz) kullanımının yaygınlaşması dolayısıyla söz konusu ismi (Tunç Devri) alan bu çağın Ege Adaları'nda Kyklad Kültürü'nü oluşturduğu bilinmektedir. Kutsal Delos Adası ve çevresindeki irili ufaklı 200 civarında ada ve adacık tarafından teşkil edilen söz konusu kültür, ismini çevrelemek, çevreleyen, daire manalarına gelen "Kyklos - " sözcüğünden almakta⁹ ve hatta günümüz İngilizcesindeki devir,çevrim anlamlarını karşılayan "cycle" sözcüğünün de kökenini oluşturmaktadır. Delos ve çevre adalarda yaşanan bu kültür dairesinin en önemli sembolü, altı santimetreden bir metreye değin uzanan mermer idoller oluşturmakta ve bunlar genellikle dişil olarak üretilmekte yani kadını temsil etmekteydi.¹⁰ Çoğunlukla mezarlıklarda bulunması bu mermer idollerin definlerde kullanıldığını düşündürmekte ve belki de eski Akdeniz Kavimlerinin ortak inanışında bulunan meşhur Ana Tanrıça - Magna Mater kültünü akla getirmektedir.

Ayrıca söz konusu Anadolu Kavimleri ve tabi bunlar arasında pek mühim bir yer işgal eden Karlar, Hellenlerden önce Ege'de bulunarak daha sonra Hellenleri etkileyecek ve onlar tarafından da istimal edilecek olan yer adları, lengüistik eklemeler ve sair kültürel miraslar bırakmışlardır. Örnek olarak "ss, nt, nth, amo, assos," eklerini haiz olan bir takım yer adlarının bu kavimlere ait olduğu ve Yunanca'ya da bahsi geçen kavimlerin dillerinden geçtiği belirtilmektedir. Bunlara misaller vermek gerekirse, Knossos, Phaisthos, Korinthos, Pergamon, Halikarnassos yerleşimleri gösterilebilir. Ayrıca "-eus" takısı ile sona eren "Basileus = Kral", Odysseus, Atreus, Achilleus ilaveten "Talatta = Deniz" ve "Labris - Labrintos" (Labirent) gibi Yunan Kültürüne temel teşkil

⁵ Herodotos, I, 171.

⁶ Herodotos, VIII, 135.

⁷ Mansel, 2014, s.27.

⁸ Thomson, 1995, s.190.

⁹ Liddell-Scott, 1940, s.368 ; Tekin, 2014, s.4.

¹⁰ Mansel, 2014, s.26.

eden sözcüklerin de yerli Anadolu kavimlerine ait olup, sonradan Greklerce benimsendiği bilinmektedir. Nitekim meşhur tarihçi Thukydides yüzyıllar sonra, Girit merkezli Minos Uygarlığı'nın deniz egemenliğini bu Anadolu kökenli sözcüklerden Talatta kelimesini kullanarak "Thalassokrazi" yani denizlerde egemenlik kurmaya dayalı siyaset olarak adlandıracak ve böylelikle eski Ege Kavimlerine ait sözcükler, Yunan Fikriyatında yaşamaya devam edecektir.¹¹

Girit'te M.Ö. 2. bin yılda meydana getirilen Minos Uygarlığı'nın yerleşim yerlerinin isimleri (Knossos, Tilissos, Radamantis), Girit Mitoslarına ilişkin kişi adları (Minos, Theseus, Aigeus) ve Girit Mühürleri ile Mısır Fresklerindeki Kefti (Mısırlılar'ın Girit'e verdikleri isim) tasvirlerinde görülen etnik tipler, Minos Uygarlığı'nın yerli Anadolu Kavimleri ve tabi ki bunlar içerisinde pek mühim bir mevkide bulunan Kariyalılar tarafından teşkil edildiğini göstermektedir.¹²

Karlar hakkında kendilerinin parlak kültür devirlerinden 3 milenyum sonra meydana alacak olan coğrafyacılar Strabon ve Pausanias, Kuzeybatı Peloponnesos'daki Epidauros ile Hermione'nin en eski sakinleri ve Attika'da bulunan Megara Şehri'nin kalelerinden olan Karia'nın sahipleri olarak bahsetmekte ve böylelikle Kar toplumunun ulaştığı tesir sahasını tasvir etmektedirler. Yeri gelmişken Kıta Yunanistan'ındaki Thebai şehrinin kurucusu kabul edilen Kadmos'un da Kariyalı olduğunun düşünülmekte olduğunu ve Kos, Khios ve Naksos adalarının ilk yerlilerinin Kariyalılar olduğunun kabul edildiğini belirtmeliyiz.¹³

Eski Ege Kavimlerinden olan Karların, adalar, Girit ve Kıta Yunanistan'ına yerleşmesinin ve buradaki sair halklarla karışıp, kaynaşmasının yanında M.Ö. 2. binyılda meydana gelen göçler sonucu Yunanistan'a

gelen Hint-Avrupalı kavimler ile de kaynaşma gerçekleştirdikleri ve böylelikle Akhalar – Akhaylar'ı oluşturdukları yine öne sürülen görüşlerden olmakla, Karlar, Miken Kültürünün de içerisinde yer etmiş kabul edilmektedirler.

Yukarıda bahsedilen Akhalar ile Troialılar arasında yaşandığı düşünülen meşhur Troia (Truva) Savaşı'nda Kariyalıları da görmekteyiz. Homeros bizlere Troia safında şehri savunmaya gelen Kariyalıların Miletos, Mykale (Dilek/Samsun) Dağı ve Maiandros (Büyük Menderes Nehri) dolaylarında oturduklarını ve Nomion'un oğulları Amphimakhos ve Nastes'in komutasında olduklarını anlatmaktadır. Amphimakhos'un altınlarla süslendiğini de özellikle belirten ozan, Kariyalıların zenginlikleri hakkında bize fikir vermektedir.¹⁴

Akhaların yalnızca Kıta Yunanistan'ına yerleşmekle kalmadıklarını ve adalar ile Batı Anadolu'ya da sirayet ettiklerini görmekteyiz. Öyle ki Anadolu sınırlarında kalan Karia bölgesi bu dönemde Akha yerleşimine sahne olmuş ve M.Ö. 15. yy. sonlarından itibaren meydana gelen bu yerleşim Ortakent (Müsgebi), Gökçebel (Dirmil), Asarlık ve Çömlekçi'de ortaya çıkarılan Mykenai çanak çömlekleri, Akha yerleşimini delilendirmiştir. M.Ö. 10. asırda Dorlar bölgede görünecekler ve Kıta Yunanistan'ını istila ettikten sonra güneybatı Anadolu kıyıları ile On İki Ada'ya yerleşerek, Dor Lehçesi'nin bu bölgeleri mesken tutmasına neden olacaklardır. Halikarnassos, Knidos, Rodos ve Kos bu dönemin yerleşimlerini teşkil etmiştir. Bu yerleşimler, eski Ege Kavimlerinin izledikleri rotayı tersten takip ediyor, M.Ö. 3. milenyumda Karlar, Lelegler ve Pelasgılar doğudan batıya doğru Kıta Yunanistan'ına dek yerleşirken, şimdi de Akhalar ve ardından meşhur Deniz Kavimleri Göçü ile

11 Mansel, 2014, s.55,63,66 ; Tekin, 2014, s.6.

12 Mansel, 2014, s.55.

13 Thomson, 1995, s.188.

14 Homeros, II, 867-871.

birlikte Kıta Yunanistanı'na gelen Dorlar batıdan doğuya hareket ederek Batı Anadolu kıyılarına yerleşiyorlardı. Neticede Kuzey Ege, Kuzeybatı Anadolu, Lesbos, Troia bölgesi, Pergamon'dan Smyrna'ya değin Aioli, Smyrna'dan Miletos'a uzanan alanda İoni, ve Miletos'tan güneyi ise Dor yerleşimine sahne oluyor ve böylelikle temelde üç farklı Hellen boyu arasında Batı Anadolu Kıyıları paylaşılıyordu.¹⁵ (Dorlar Lykia, Kilikia, Pamphylia ve Kıbrıs'a değin ulaşacaklardır.) Bu yerleşme sebebiyledir ki mesela İzmirli (Smyrna) ozan Homeros'un destanları Aioli – İoni Lehçelerinin karışımı bir Yunanca ile yazılmış olup, hatta bu lehçelerin fark edilmesi dolayısıyla onun İzmirli olduğu tahmin edilebilmektedir. Smyrna'nın aslında bir Aioli yerleşmesi olup, sonradan İonlar tarafından ele geçirildiğini de belirtmek gerekmektedir. Netice olarak nasıl ki Karlar batıya giderek sair toplumlarla karışmışlar ise şimdi de Akha ve Dor kavimleri doğuya gelerek Karlar ile karışıp, kaynaşmaya başlamışlar ve Karia'ya yerleşmişlerdir. Bu Yunan yerleşiminin etkilerinden bahsederken Herodotos'un ilginç bir aktarımından söz etmeyi gerekli görmekteyiz. Buna göre Miletos Şehri'nde kıta Yunanistanı'ndan eşlerini getirmeden kolonizasyon için Batı Anadolu'ya gelen İonlar, Kariyalılar ile çarpışmışlar ve erkekleri öldürerek Kar kadınlarını kendilerine eş olarak almışlardır. Böylelikle Kariyalı kadınlar da İonları kıyafetleri ile etkilemişler, İoni kadınları, Karia kökenli kıyafetler giymeye başlamışlardır.¹⁶ Buna ilaveten korsan, denizci, paralı asker ve iyi savaşçı olarak bilinen Karların (iyi savaşçı olma özelliklerini Leleglerden almış olmaları ki savaşçılarıyla meşhur Sparta şehrinin kurucusu da Lelegler olarak kabul edilmektedir.¹⁷) M.Ö. 7. asırda Mısır'a paralı asker olarak git-

tiklerini görmekteyiz. Mısır'da meşhur Fira-vun Psammetikos'un paralı askerleri olarak onun ülkeyi Asur istilasından kurtarması, asi valileri de ortadan kaldırarak Mısır'ın tek hakimi olması ve XXVI. Sülaleyi kurmasında en önemli destekçilerinden biri de Karlar olmuşlardır.¹⁸ Böylelikle etki alanları Ege Havzası'ndan İspanya'ya değin uzanan eski Anadolu Kavimlerinin şimdi de Mısır Tarihi'nde pek mühim bir rol oynayarak bütün Akdeniz'e söz konusu etkilerini teşmil ettiklerini görmekteyiz. Mısır'a giden bu Karların bıraktıkları 100'ü aşkın yazıt, asıl Karia bölgesinde bulunan yazıt ve kil tabletlerden dahi fazla olup, mezkur dil ile alakalı en mühim örnekleri teşkil etmektedir.¹⁹

Karia Coğrafyası'nın bahsedilen Yunan göçlerinden sonra karşı karşıya kaldığı büyük siyasal güçlerin ilki Hint – Avrupalı Lydialılar olacaktır. (Daha evvelki Phryglerin bütün Karia Coğrafyası üzerinde egemenlik kurması söz konusu olmamıştır.) Lydia hakimiyeti Kariyalılarca kabul görmüş ve Karia, Lydia Devleti'ne katılmıştır. Bu devlet zamanında M.Ö. 28 Mayıs 585 tarihinde Lydia ve Med Devletleri arasında meydana gelen ve bir Güneş tutulması bahane edilerek ve aslında tarafların birbirleri üzerinde üstünlük kuramaması üzerine son verilen Kızılırmak Savaşı'nın yaşanmasından önce o tarihte Güneş tutulması olacağını hesaplayan ve aynı zamanda ilk Filozof ve ilk Bilim Adamı kabul edilen meşhur Filozof Thales'in babası Hexamyes de bir Kariyalıydı.²⁰ M.Ö. 546'da Lydia Devleti'nin yine bir Hint – Avrupalı olan Pers Kralı Kyros (Kuraş) tarafından tarih sahnesinden silinmesi üzerine aynı Kariyalıların şimdi de Pers egemenliği altında kaldıklarına şahit oluyoruz. Yaklaşık yarım asır boyunca Batı Anadolu coğrafyasında sükunet içerisinde devam eden Pers Haki-

15 Akurgal, 2005, s.295 ; B.Larousse, 1986, C 12, s.6432.

16 Herodotos, I, 146.

17 Thomson, 1995, s.188.

18 İnan, 1987, s.159.

19 B.Larousse, 1986, C 12, s.6432.

20 Akurgal, 2005, s.332.

miyeti sonucu, Herodotos'un eserinin ana konusunu teşkil eden Pers – Yunan Savaşları başlayacak ve bu savaşlarda Karia'nın da rol oynadığı görülecektir.

Pers – Yunan Savaşları

Esnasında Karia :

Lydia Devleti'nin ortadan kaldırılması sonucu Perslerin elde etmiş olduğu Anadolu topraklarındaki kıyı şehirlerinde Sardis ve Daskyleion merkezlerinde kurdukları satraplıklar yoluyla idare sağlamaya çalıştıklarını görmekteyiz. Bu satraplıklar üzerinden idare olunan İonia ve Aiolia şehirlerinin bağımsızlıkları yanında kendi kendilerini yönetebilme lüksü de ortadan kalkmış, Pers yanlısı tiranlar, Ahamenişler tarafından desteklenerek siyasi manada daha sıkı bağlarla bu şehirlerin imparatorluğa bağlanması garanti altına alınmaya çalışılmıştır. Bunun yanında söz konusu şehirlerin ciddi bir ekonomik bunalım içerisine girdiğine şahit ol-maktayız. Öyle ki Mısır'daki en önemli İonia yerleşimi olan meşhur ticaret merkezi Naukratis'in tahrip edilmesi, Fenikelilerin Persler

tarafından korunarak Yunanlar ile rekabete girişmeleri, Pers gümrük vergilerinin aşırılığı ve Dareios'un Boğazlar Seferi (M.Ö. 513) neticesinde Karadeniz Kolonileri ile özellikle Miletos'un bağının kesilmesi mesfur şehirleri müthiş bir iktisadi bunalıma dahil etmiş ve her an bir dirayetli önderin komutasında ayaklanmaya hazır hale getirmiştir. Nitekim aslında Yunan ulusunun ve İonia topraklarının Pers boyunduruğundan kurtarılması gibi bir amacı doğrudan gütmeyişi halde bu düşünceyi kendisini korumak ve yaşamını sürdürmek adına savunmak durumunda kalan Aristagoras adlı bir önder (Miletos Tiranı Histiaios'un damadı) M.Ö. 500 senesinde Miletos merkezli bir ayaklanma çıkararak bunun sırayla önce İonia sonra Batı Anadolu ve hatta Bosporus'a değin yayılmasına vesile oldu. Ancak kıta Yunanistanı'ndan umulan desteği bulamayan İonia şehirleri yalnızca Atina'dan 20 ve Eretria'dan 5 gemi tedariki sağlayabilmişlerdir. Söz konusu ihtilal hareketine Pers boyunduruğuna karşı Karia, Lykia, Kıbrıs'tan da destekler geldiğini görmekteyiz. Nitekim bunu ceza-

landırmak üzere harekete geçen Persler ile Karlar arasında yapılan çarpışmada on bin Kar'ın ülkesini savunurken hayatını kaybettiğini görmekteyiz. Sardeis'i alıp, tahrip etme şansı elde eden Yunanlar için netice değişmeyip, Persler en geç M.Ö. 494-3 yıllarında son direnişleri de kırarak bütün ihtilale son vermişler ve İonia'nın bağımsızlığı ihtimali ortadan kalkmış olsa da Perslerin böyle bir isyanı daha sert biçimde cezalandırarak Yunanistan'a saldırmak fikri doğacak ve bu gibi ayaklanmaların tekrarını önlemek niyetleri yaklaşık yarım asır sürecek olan ve buna rağmen Yunanistan'ın Persler tarafından fethedilemeyeşiyle sonuçlanan Pers – Yunan Harplerini başlatacaktır.²¹

Artemisia :

Eserinin ana konusu Pers – Hellen Harpleri olan Herodotos'un belirttiğine göre Marathon (M.Ö. 490), Artemision ve Thermopylae (M.Ö. 480) Savaşlarının ardından Perslerin Yunanistan'a girdiklerini ve hatta Temistokles'in siyaseti üzerine boşaltılan Atina'yı yağmalayabildiklerini öğrenmekteyiz. Artemision ve

Thermopylae'de büyük kayıplar vererek Pers ordusunu durduramayan Yunanlar, Atina'nın önderi Temistokles'in stratejisi üzerine güçlü donanmalarına ve Salamis Adası'na sığınmışlar ve böylelikle Persleri bir deniz savaşına mecbur etmişlerdi.

Atina'yı harika bir donanmanın sahibi haline getiren Temistokles, şimdi bu donanmanın da bizzat başındaki kişi olarak gelecek olan herhangi bir saldırıya hazır durumda bulunmaktaydı.²² Perslerin de söz konusu adaya baskın vererek buradaki Hellenleri ortadan kaldırmak ve bütün Yunanistan'ı fethetmek emelleriyle geniş imparatorluklarının muhtelif kaynaklarından (Fenike denizcileri, Kariyalı, İonialı birlikler ve Pers zenginliği) yararlanarak Yunanlara karşı harekete geçtiklerini görmekteyiz. İşte tam da bu sırada Pers İmparatoru Kserkses'e, Yunanlar ile harbetmek konusunda diğer herkesten daha farklı tavsiyeler veren ve hatta bu harbe karşı çıkan ve tavsiyeleri uygulanmasa da neticede haklı çıktığı anlaşılan tek kişi, Herodotos'un övgüsüne mazhar olan pek nadir tarihi kişiliklerden olmaya da hak kazanmış bulunan Karia Kraliçesi Artemisia olmuştur.

Anne tarafından Giritli, baba tarafından Halikarnassoslu olan Lygdamis kızı Artemisia şimdi Halikarnassos, Nisyros, Kalydnos ve Kosluların başında sefere çıkmış bir Karia Kraliçesi bulunuyordu. Beş gemisiyle sefere katılan Artemisia, Herodotos'a göre Sidonlu (Fenikeli) Denizcilerden sonra seferdeki en meşhur donanmaya sahipti. Herodotos'tan ayrıca Artemisia'nın başında bulunduğu mezkur sitelerin tamamının Dor yerleşimi olduğunu da öğrenmekteyiz. Artemisia, deniz savaşına karşı çıkan tek kişi olarak Büyük Pers Kralı'na şu tavsiyelerde bulunmaktaydı :

“Deniz savaşına girildiği takdirde kazanma olasılığımız yoktur. Bize destek olan Mısırlılar, Pamphyliyalılar, Kilikalılar, Kıbrıslılar kendilerinden hiçbir şey beklenmeyecek insanlardır. Öte yandan bir erkek kadına ne denli üstünse Atinalı denizciler de bizim denizcilerimize o derece üstündür. Salamis Adasının yiyeceği sınırlıdır. Eğer bunlarla savaşmak yerine donanmamızı Peloponnes-

²¹ Herodotos, V, 119 ; Mansel, 2014, s.277-281.

²² Stuttard, 2016, s.76,77.

sos'a yöneltirsek, oralardan Atina'yı savunmaya gelen Yunanlar kendi şehirlerine geri dönerler ve Atinalılar da açlıktan Salamis'i terk etmek durumunda kalırlar."

Artemisia böylelikle savaşın Güney Yunanistan'a da yayılmasını gerekli görerek ancak bu yolla Hellas'ın fethedilebileceğini Perslere anlatıyordu. Kserkses onun bu yön temini makul görse de uygulamaya diğer bütün kaptanların fikri olan taarruz düşüncesini geçirecektir.²³

Salamis Deniz Muharebesi'nin en şiddetli ve kargaşalı bir zamanında Yunan tarafı Persler üzerine taarruz ederken yine Artemisia'nın şansının da yaver gitmesiyle gerçekleşen bir başarısına şahit olmaktayız. Buna göre bir Atina gemisi Artemisia'nın gemisi üzerine hareket ettiğinde Artemisia kaçmak üzere çıkış yolu arar ancak etrafının hep müttefikleri tarafından sarıldığını görmüştür. Yine Kariyalı bir şehir olan Kalynda'nın Kariyalı Damasithymos'un gemisi üzerine saldırarak bu gemiyi batıran Artemisia'nın (söz konusu geminin de Karia'dan gelme olması, daha eskiden iki Kariyalı arasında bir çatışma olup, olmadığı sorusunu akıllara getirmektedir) kendisini takip eden Atinalılar onun bir düşman gemisini batırdığını görerek taraf değiştirdiğini yahut aslında bir Yunan gemisi olduğunu zannederek takibi bırakmışlar, çarpışmayı kıyıda izleyen Kserkses ise Artemisia'nın bir Yunan gemisi batırdığını düşünerek onu takdir etmiş ve

"Bugün erkekler kadın, kadınlar ise erkek gibi davrandılar" diyerek Fenikeliler başta olmak üzere diğer kaptanların başarısızlıkları ile Artemisia'yı kıyaslamıştır. Batan Karia gemisinden sağ kurtulan olmadığı için Artemisia'yı suçlayabilecek kimse de kalmamıştır. Artemisia'nın değeri daha bu başarıyı göstermeden Hellenlerce bilmekte olmalıydı ki onu Salamis Harbi'nde

yakalayana on bin drahmi vaat edilmişti. Bunun yanında Kserkses'i yeni çatışmalara girmeden Yunanistan'dan çekilmeye ve yerine komutanı Mardonios'u bırakmaya ikna eden yine Artemisia olmuş ve böylelikle büyük Pers Kariyalı, Yunanistan'ı fethetmeyi başaramadan yurduna dönmüştür.²⁴

Karia İmparatorluğu :

M.Ö. 4. yüzyıla geldiğimizde Ege Havzası ve bütün Dünya Tarihi açısından koşulların değişmiş olduğunu görmekteyiz. Geçen asrın güçlü Pers İmparatorluğu hala etkilerini ve sınırlarını muhafazaya devam etmekle birlikte dokunulmazlık algısı artık yıkılmış ve Perslerin de yenilebileceği algısı yerleşmiş durumdadır. Bunun yanında doğunun bu kadim imparatorluğuna karşı yekvücut haline gelerek karşı durmuş olan Yunan dünyası da geride bırakılan asırda özellikle M.Ö. 431 – 404 yılları arasında kendi iç çatışmaları ile meşgul olmuş ve kendi kendisini zayıflatmıştır. Dördüncü yüzyıla gelindiğinde tarafların bu durumu, basiretli bir liderin önderliğinde Perslere bağlı Karia Satraplığı'nı bir Karia İmparatorluğuna dönüştüreceklerdir.

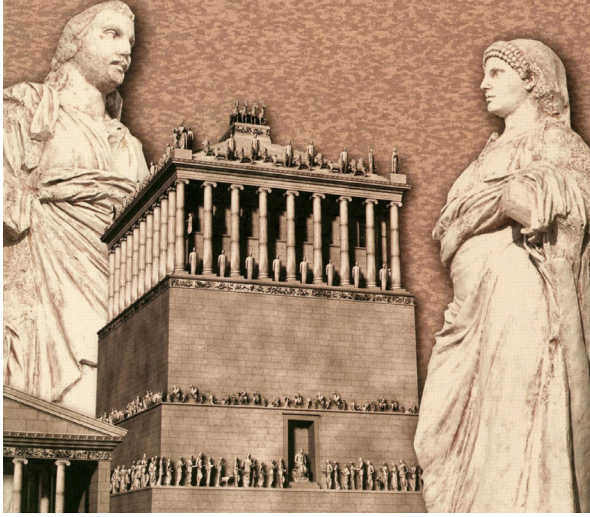
Pers İmparatorluğu'na bağlı bir Karia satrabı olarak M.Ö. 377'de hayatını kaybeden Hekatomnos'un geride 3 erkek, 2 kız olmak üzere 5 çocuk bıraktığını görmekteyiz. Bunlardan büyükten küçüğe erkekler Mausollos, İdrieus, Piksodaros, kız çocuklar ise Artemisia ve Ada isimlerini haizdiler. İçten evlilik sistemleri olan bu Karia Hanedanının Mausollos ile Artemisia ve İdrieus ile de Ada'nın evliliği sonucu yine kendi içerisinde birleştiğini görmekteyiz. Ayrıca en büyük kardeş olarak Mausollos, babasının tahtına layık seçilerek Karia'nın yöneticisi de olmuştur.²⁵ Yalnızca bu durum bile bizlere satrapların merkezden atama ile değil de babadan oğula geçen bir sistemle göreve gelmeye başladıklarını ve dolayısıyla

²³ Herodotos, VIII, 68,69.

²⁴ Ana Britannica, 1986, C 2, s.354 ; Herodotos, VIII, 87,93, 101-104.

²⁵ Akurgal, 2005, s.295 ; B.Larousse, 1986, C 15, s.7876 ; Thomson, 2005, s.186.

satraplar bu denli güç kazanırlarken, elde edilen gücün Pers İmparatorluğu'nun zayıflamasına paralel olarak arttığını göstermektedir.

Mausollos (M.Ö. 377 – 353) :

Kendisinin öncelikle Karia'yı genişleme politikası izleyen bir güç haline getirme maksadı ile hareket ederek başkentini iç kesimlerdeki Milas'tan sahil kesimindeki Halikarnassos'a taşıdığı bilinmektedir.²⁶ Bunun yanında döneminin Dünya siyasetini okumayı başaran Mausollos, Karia'nın bölgesel bir imparatorluk olmasını sağlayacak adımları sırayla atmıştır.

M.Ö. 4. asrın ilk yarısının sonlarına gelindiğinde Pers İmparatoru II. Artakserkses'in pek başarılı sayılamayacak yönetimi altında Hellenler, Pers üstünlüğünün, Yunan dünyasının kendi içerisindeki antlaşmazlık ve çatışmalardan kaynaklandığını ve bir araya gelmeleri halinde bu üstünlüğün sona ereceğini düşünmeye başlamışlardı. Hasıl olan bu fikriyat üzerine Perslere bağlı olan bütün Anadolu Satraplıklarının Atina ve Sparta ve Pers İmparatorluğu'ndan henüz ayrılmış bulunan Mısır ile iş birliği içerisinde girerek bir ayaklanma çıkardıklarına şahit olacağız. Mausollos'un da M.Ö. 363-2 yıllarında

bu ayaklanmaya Karia satrabı olarak destek verdiği bilinmektedir. Artakserkses'in bu ayaklanma karşısında başarılı sayılabilecek bir hamlesi olmadığı halde, satrapların kendi aralarında yaşadıkları güvensizlik ortamı söz konusu isyanın genişlemesini ve yahut sürdürülmesini engellemiş ve neticede isyanlar Pers kuvvetleri tarafından bastırılmıştır. Bu durumu önceden sezen Mausollos, isyanlar bastırılmadan evvel kendi müttefiklerinin zayıf düştüğünü görerek zaten ittifak içerisinde ayrılmış bulunuyordu. Böylelikle Karia'nın büyük bir Pers istilasına uğramasını da önlemiş oldu.²⁷

Doğuya karşı olan bu girişimi şimdi de batıya karşı olan bir başka ittifak teşebbüsü takip etmekte ve Mausollos, Antik Dünya siyasetinde etkin rol oynamayı sürdürmekteydi. M.Ö. 378 yılında Atina tarafından Sparta'ya karşı oluşturulan II. Attika – Delos Deniz Birliği'nin tıpkı ilk birlikte olduğu gibi yine Atina'nın diğer üyelere varlık fırsatı tanımayan hegemonya siyasetinin bir sonucu olarak gevşemeye başladığı görülüyor. Bunun üzerine Rodos, Kos ve Khios (Sakız) Adalarının başını çektiği bir isyan meydana gelmiştir. Antik Yunan Tarihi'nde Müttefikler Savaşı – İç Savaş gibi isimlerle anılan bu isyana Karia Hakimi Mausollos'un da destek verdiği ve netice olarak II. Attika – Delos Deniz Birliği'nin dağılmasında pek mühim bir rol oynadığı görülmektedir. Böylelikle Rodos ve Kos üzerinde egemenlik kurmayı başaran Mausollos'un dönemindeki hadiseleri kendisi lehine sonuçlandıran girişimlerde bulunduğunu ve başarı sağladığını görmekteyiz.²⁸

Sonuç olarak doğuda Lykia'dan batıda Ege Adalarına, kuzeyde İonia ve Lydia içlerinden güneyde Rodos'a değin uzanan bölgesel bir Karia İmparatorluğu'nu Pers ve Yunan toplumlarının bulundukları coğ-

²⁶ Rodgers, 2014, s.124.

²⁷ Ana Britannica, 1986, C 2, s.352 ; Ana Britannica, "Mausolus" <https://www.britannica.com/biography/Mausolus> , Erişim Tarihi : 18.08.2018, 02:05.

²⁸ B.Larousse, 1986, C 15, s.7876 ; Mansel, 2014, s.407, 408 ; Tekin, 1998, s.91.

rafyanın tam ortasında kurmayı başaran Mausollos, M.Ö. 353 yılında hayatını kaybettiğinde Karia'nın görmüş olduğu en büyük lider olarak tarihe geçmişti. Kendisinin Hellen kültürüne hayran ancak bir o kadar da "Kariyalı" olma bilincini haiz bulunan bir yönetici olarak Hellen sanatkar, heykeltıraş ve kültür adamlarını yanında barındırdığı ve Karia şehirlerini muhteşem sanat eserleri ile Hellen mimarlara süslettirdiği bilinmektedir.²⁹ Ayrıca kent surlarının ana çizgileri de Mausollos zamanında çizilmiş olup, yaklaşık 2 km kalınlıkta ve 4-5 km civarında bir uzunlukta olan sur duvarları inşa edilmiştir.³⁰ Kendisinin tahtına hem kız kardeşi hem de karısı olan Artemisia'nın geçip, 3 yıl boyunca Karia'yı idare ettiği malumdur. Artemisia ayrıca bir botanikçi ve tıpcı olarak da şöhret kazanmıştı. Yavşan bitkisinin diğer adı onun ismi ile aynıdır.³¹ Artemisia'nın saltanatı süresi zarfında da Mausollos'u ve eserini hafızalara kazıyacak olan meşhur Mausolleion'un inşası sürdürülmüştür.

Mausolleion :

Antik dönemde Sidonlu Antipatros'un Dünyanın Yedi Harikası'ndan biri olarak kabul ettiği Mausolleion'un planlamaları aslında Mausollos döneminde başlamış, meşhur hükümdar kendi inisiyatifi ile bu yapıyı oluşturmaya karar vermiştir. Karısı Artemisia'nın yöneticilik döneminde de sürdürülen ancak tamamlanamayan inşaat mimarlar Pytheos ve Satyros ile her birisi eserin bir cephesinden sorumlu heykeltıraşlar Skopas (doğu), Bryaksis (kuzey), Leokhares (batı) ve Timotheos (güney) tarafından sürdürülmüş ve onların çabaları ile nihayet tamamlanabilmiştir.³² (Diğer çalışanlara göre hakkında daha fazla bilgi sahibi olabildiğimiz Scopas, Paros

Adasının yerlilerindendi. Arcadia'nın Tegea Şehri'ndeki Athena Alea Tapınağı'nda ve Ephesos'taki yine Dünyanın Yedi Harikası arasında sayılan Artemis Tapınağı'nda çalıştığı ve heykeltıraş olmasının yanında mimar olarak da kendini gösterdiği belirtilmektedir.³³ Bunun yanında eserin kuzey yönünde işçilik sergileyen Bryaksis'in isminin Kar Diline ait bir sözcük olduğu ve kendisinin Atina'da dünyaya gelen bir Kariyalı olduğu da ileri sürülmektedir.³⁴) 60x80 metrelik yani yaklaşık olarak 4800 metrekarelik bir alana oturan Antik Çağ'ın bu en büyük mezar anıtı yaklaşık olarak 42 yahut 49 metrelik bir yüksekliğe sahipti. Mausollos'un mezarını ihtiva eden yüksekçe bir kaidenin üzerinde 36 İon Sütununun taşıdığı 24 basamaklı piramit şeklinde bir çatı bulunmaktaydı. Piramitin tepesinde dört atlı bir zafer arabası ve sair heykeller bulunuyor ve yapının dört bir yanı Amazonlar, Kentauroslar (üstü insan altı at şeklinde olan devasa Kentauroslar, Herakles ile de savaşmışlardı³⁵) gibi mitolojiden yahut eski dönemlerden kalma korkunç düşmanlar ile yapılan savaşları betimleyen kabartmalar ile çevreleniyordu. Bunlara ilaveten sfenks, aslan, pars, köpek heykelleri ve Mausollos ile Artemisia olduğu çoğunlukla kabul gören iki görkemli heykel de (Mausollos heykeli 3 metre boyunda diğeri daha kısadır) yapının kazıları esnasında ele geçirilen tarihi miras arasında bulunmaktadır.³⁶ Antik Hellen Dünyası'nın en gözde ve en devasa mezar anıtı olarak kabul edilen bu yapının ününün artması "Mausoleum" sözcüğünün Roma çağında Augustus ve Hadrianus'un mezar anıtları gibi gösterişli yapıları betimlemek için kullanılmasına yol açarken, günümüzde de göze çarpan üst düzey mezar anıtlarını tanımlamakta olan bir kelime

29 Akurgal, 2005, s.295.

30 Orhun, 2013, 701,702.

31 Ana Britannica, 1986, C 2, s.354.

32 B.Larousse, 1986, C 15, s.7876.

33 Ana Britannica, "Scopas", <https://www.britannica.com/biography/Scopas>, Erişim Tarihi : 18.08.2018, 02:25.

34 Akurgal, 2005, s.297.

35 Can, 2015, s.466.

36 B.Larousse, 1986, C 15, s.7876.

olmasını sağlamıştır.³⁷ Halikarnassos'un fet- hi sonrasında Büyük İskender'in zarar veril- mesine müsaade etmediği Mausolleion'un M.S. 11. – 15. asırlar arası meydana gelen deprem- ler sonrası geriye kalan parçaları, M.S. 15. asırda Rodos Adası'nda (1309'dan beri) üslenmiş olan Hospitalier Şövalyeleri tarafından, Halikarnassos'a müstahkem bir kale inşa etmek üzere kullanılmış, Aziz Pet- rus adına inşa edilmiş olan bu kale ayrıca Halikarnassos'un bundan böyle St. Petrus / St. Petrum olarak anılmasını ve Türkler ta- rafından "Bodrum" diye isimlendirilmesini sağlamıştır. 1522 yılında kendilerini Dev- let-i Aliyye olarak adlandıran Osmanlı İm- paratorluğu'nun onuncu hükümdarı Büyük Süleyman (Muhteşem) tarafından Rodos Adasını ele geçirmek üzerine yapılan sefer esnasında Bodrum'un da Türk kuvvetlerince ele geçirilerek Osmanlı topraklarına dahil edildiği bilinmektedir. 19. asır boyunca Ma- usolleion'a ait kabartma, heykel ve mimari parçalarının katile katile British Museum'a gönderilmesi sonucu söz konusu eserden günümüze kalan parçaların önemli kısımları mesela piramitin üzerindeki 4 atının parça- ları bugün Londra'da bulunmaktadır. Eserin asıl yerinde de kalan parçaların sergilendi- ği bir müze kurulmuştur.³⁸

Karia'nın Akıbeti :

Artemisia'nın ölümünden sonra, ikinci büyük erkek kardeş olan İdrieus'un tahta geçtiğini görmekteyiz. İdrieus'u (M.Ö. 351/0 – 344) onun eşi Kraliçe Ada (M.Ö. 344 – 340) takip etmişti. Ada'yı üçüncü erkek kardeş Piksodaros tahttan indirdi ve Halikarnassos dışına sürgüne yolladı. Pers İmparatorluğu merkezinden, yönetimi paylaşmak üzere bir satrap yollanmasını talep etti. Gelen satrap Othontopates (Orontobates) ile Kappadoki- alı Aphenis adlı karısından olma kızı Ada'yı evlendirerek³⁹ kendi tahtına karşı Karia Ha- nedanından yahut dışarıdan bir tehdit un-

surunun türemesine imkan vermemeyi he- saplamıştı ancak söz konusu tehdidin Pers İmparatorluğu'nun bizzat kendisini ortadan kaldıracak deha ve askeri yeteneklere sa- hip, Hellen birliği uğruna harbeden bir Ma- kedoniali olacağını hesabına dahil tutmayı akıl edememiş olmalıydı.

Makedonia Kıralları ve Hellen Öç Sefe- ri'nin Kumandanı olarak 30000 piyade ve 5000'i aşkın süvari ile meşhur Doğu Sefe- ri'ni başlatan Büyük İskender, kara ordu- sunda olduğu gibi deniz kuvvetleri ile de Perslerden nicelik olarak daha düşük bir güce sahipti. 160 Parçalık tekneleri yaklaşık 400 parçalık Pers savaş gemileri karşısında neredeyse yok hükmündeydi. Nitekim İs- kender, Miletos'a geldiğinde maliyeye yük olmaması daha doğrusu bunları besleye- bilecek kaynağa haiz olmaması dolayısıyla bahsi geçen donanmayı dağıtacaktır. Sonuç olarak Perslerin sahip olduğu deniz gücüne denizde karşılık verme imkanı bulunmayan İskender için tehlike hat safhadaydı çünkü Pers donanması, İskender Anadolu içlerinde ilerlemeye çalışırken Ege'de ve yahut Yuna- nistan'da çeşitli karışıklıklar çıkarabilir, İs- kender'e bağlı halkları isyana sevk edebilir yahut İskender'in Makedonia ve Yunanistan ile muhaberesini önleyebilirdi. Buna karşılık İskender, Pers donanmasının Ege'de rahat hareket etmek üzere kullanmak durumunda olduğu ikmal noktalarını ele geçirdiği tak- dirde bu donanmanın Ege'ye giremeyece- ği düşüncesi ile kıyı kentleri hedef alarak söz konusu donanmayı başlangıçta Levant'a hapsetmek, daha sonra ise tamamen işe ya- ramaz hale getirmek niyetindeydi. İşte bu strateji dahilinde Pers donanmasının Ege'de yaşam alanı bulabilmek için ikmal yapabile- ceği iki mühim mevki olarak Halikarnassos ve Rodos bulunmaktaydı. Granikos (Çanak- kale/Biga Çayı hatta bugün resmi kayıtlar- da geçmese de yerel halk söz konusu çay

37 Akurgal, 2005, s. 295.

38 B.Larousse, 1986, C 4, s.1747 ; B.Larousse, 1986, C 15, s.7876.

39 Akurgal, 2005, s.295.

için Kocabaş ismini kullanmaktadır. Belki de bu büyük-koca-devasa manalarına gelen Granikos ismi ile ilintilidir.) Savaşı'nı kazandıktan sonra Sardeis, Ephesos, Tralleis ve Magnesia'nın doğrudan barış yoluyla teslim alınmasının ardından yalnızca teslim olmak istemeyen Miletos'u fetheden İskender, Halikarnassos'a yönelmiştir. Bu arada Piksodaros tarafından Alinda'da (Aydın/Karpuzlu) oturmaya mecbur edilen Kraliçe Ada kendisine Alinda'yı teslim etmişti.⁴⁰

Halikarnassos, devasa surları, savunma kuleleri, hendekleri, içerisinde bulunan Yunan, Pers ve Kariyalı askerlerden müteşekkil garnizonu ve Rodoslu Memnon ile Karia Satrabı Orontobates (Othontopates) tarafından kumanda edilen savunma savaşı ile İskender'e şimdiye değin karşılaşmadığı boyutta bir çetin ceviz kale teşkil ederken, İskender'in donanmadan yoksunluğu da kendisine söz konusu liman kentine tam bir kuşatma uygulayamayacağı dolayısıyla en zayıf noktadan ani bir taarruz başlatma zorunluluğu sunuyordu.⁴¹

Kuşatmanın en şiddetli zamanında bir gece vakti Perdikkas'a bağlı iki sarhoş askerın yıkılan duvar ve açılan gediklerden içeriye saldırmaya çalışması ve diğer askerlerin de onları takip ederek durumu bir gece baskınına dönüştürmeleri, Makedonların ağır kayıplar vererek geri çekilmesine ve İskender'in açılan ateşin şiddetinden dolayı ölen askerlerini dahi toplayamaması neticesinde ateşkes istemesiyle hayatındaki en utanç verici olayı yaşamasına sebebiyet vermiş ve bu hadise işte bu bahsi geçen müstahkem Karia şehrinin surları önünde gerçekleşmiştir.⁴²

Uzayan kuşatma neticesinde artık Halikarnassos'un dahi dayanamayacağının anlaşılması üzerine Orontobates ve Memnon şehri yakıp, yıkarak Salmakis ve Zephyrion

kalelerine çekildiler. Böylece şehre hakim olabilen İskender, Yunanların ortak davası olan Hellen Öç Seferi'nin önünde pek mühim bir engel teşkil ettiği gerekçesiyle kenti yıktırmış ancak Mausolleion'a dokunulmasına müsaade etmemiştir. Fetih sonrası yaklaşık 6 yıldır Alinda'da oturmakta bulunan Hekatomnos kızı Kraliçe Ada, Megale Alexandır tarafından Karia satraplığına atanmış ve böylelikle Mausollos'un hanedanı yeniden Karia'yı yönetmeye başlamıştır. (Ada'nın İkinci Saltanatı : M.Ö. 334 – 326) Kraliçe tarafından evlat edinilen ve Ada'ya "Annem" diye hitap eden İskender, böylelikle Halikarnassos başta olmak üzere Karia halkı tarafından da güven temin eden bir kişi olarak görülmeye başlıyor, kendisi Karia'dan ayrılarak doğuya doğru seferini sürdürürken bir daha geri dönmesine neden olacak bir isyanın çıkmamasını sağlayacak olan sadakat, Ada'nın garantisi altında İskender'e sunulmuş oluyordu. Salmakis ve Zephyrion kalelerindeki garnizonlar 18 ay sonra açlık nedeniyle teslim olurlarken Kos üzerinden Kuzey Ege'ye giden Memnon, savaşı Yunanistan'a çekmek adına bu coğrafyada bir üs elde etmeye çalışırken Lesbos Adasındaki Mtylene Şehri'nin (bu şehir daha sonra adaya Midilli ismini verecektir) kuşatması esnasında hastalanarak hayatını kaybetti.⁴³ M.Ö. 326 yılında Kraliçe Ada'nın hayatını kaybetmesi üzerine de Mausollos'un hanedanı kendiliğinden sona ermiş oldu.

Karia, bundan sonra İskender ardıllarının kargaşalı devresinde önce Seleukos Kırallığı, sonra Rodos Devleti (M.Ö. 188) ve onun ardından kısmen Pergamon Kırallığı'nın hakimiyetleri altına girecek ve Pergamon Kralı III.Attalos'un vasiyetnamesi ile kırallığını SPQR'a miras bırakmasının ardından Roma'nın Asia Eyaleti'ne dahil olacaktır. (M.Ö. 129) Roma'yı takip eden Bizans İm-

40 Orhun, 2013, s.700,701.

41 Orhun, 2013, s.703.

42 Orhun, 2013, s.704.

43 Orhun, 2013, s.705,706.

paratorluğu Dönemi'nin ardından Menteşe-oğulları Beyliğine ev sahipliği yapan bölge daha sonra Osmanlı İmparatorluğu sınırları içerisine dahil olmuş ve Devlet-i Aliyye'nin inhitatını takiben Türkiye Cumhuriyeti sınırlarına katılmıştır.

Kültür ve Medeniyet :

Phryg, Lydia, Lykia ve Hellenlerin istimal ettiklerine yakın bir alfabe kullanan Kariyalıların dilleri tam olarak çözülmüş değildir. Dolayısıyla ait oldukları dil ailesi, ırk ve kültür çevresi bakımından ele aldığımız toplumu tam bir sınıflandırmaya tabi tutmak henüz mümkün görülmemektedir. Bunun yanında Phrygia, Lydia ve Lykia gibi sair Antik Anadolu Bölgelerinden farklı olarak Karia çok daha eski bir yerleşime ve erken kültür evrelerine ev sahipliği yapmıştır. Adı geçen bölgelerden M.Ö. 8. yüzyıla değin geriye gidebilen sanat eserlerine karşılık Karia'da M.Ö. 2. binyılın ikinci yarısına değin erişen sanat eserlerine rastlamak mümkündür. Mesela Ord.Prof.Dr. Ekrem AKURGAL tarafından⁴⁴ Anadolu Hellen Sanatının en eski gömü anıtı olarak tanımlanan Dirmil'deki Tümülüs, Anadolu'da bulunan en eski Hellen Tümülüsü olma özelliğini haizdir. (M.Ö. 10. yy.) Yine yukarıda bahsedildiği üzere Eskiçağ'da Dünya'nın Yedi Harikası'ndan biri kabul edilen Mausolleion (Mausoleum) da bir Karia anıtıdır. Karia Medeniyeti'nin bir ürünü olan bu anıt aynı zamanda Yunan kolonları ile Mısır Piramidini mimari açıdan kendisinde terkip eden bir kültürler mozaiğidir.

Karia Bölgesi, Antik Dönemde, ehemmiyeti büyük kültür adamlarının yetiştiği bir merkez olmuştur. Doğrudan Karia'da yaşamak yerine Doğu Akdeniz bölgesinde uzun bir gezi yaptığı anlaşılan, ulaşabildiği coğrafyalardaki yerel halk ile iletişim kurup,

rivayet topladığı düşünülen ve Antik Çağ'da "Tarihin Babası" olarak kabul edilen Herodotos bir Kariyalı üstelik Halikarnassosludur. Asıl konusu M.Ö. 5. asrın ilk yarısındaki Pers – Yunan Savaşları olan ve kolay okunabilen Historiai eseri ile bugünkü anlayışa yakın bir tarih eseri meydana getiren dünya düşünce tarihinin ilk insanı Halikarnassoslu Herodotos olmuştur.⁴⁵

Hemen Herodotos'un ardından Knidoslu bir hekim ve tarihçi olarak Ktesias'ın Karia'da karşımıza çıktığını görmekteyiz. M.Ö. 405'ten itibaren II.Artakserkses'in özel hekimi olarak Pers Sarayı'na giden ve diplomatik görevler de ifa eden Ktesias, 23 kitaptan oluşan ve M.Ö. 398 yılına değin yaşanan hadiseleri ihtiva eden Persika (Pers Tarihi) eseri ile Herodotos'un Historiai eserini sürdürmeye çalışmıştır. Günümüze fragmanlar halinde ulaşan bu eserden Antik Çağ'da pek çok tarihçi tarafından yararlanıldığı malumdur.⁴⁶

M.Ö. 1. asra geldiğimizde Halikarnassos'ta bir hatip ve tarihçi olarak Dionysios'u görmekteyiz. Söz konusu dönemde Akdeniz'in en büyük şehri olan Roma'da hitabet dersleri veren yazar, Rhomaike Arkhaialogia adlı, Roma Şehri'nin kuruluşundan I. Kartaca Savaşı'nın başlamasına (M.Ö. 264) kadar süren olayları ihtiva eden ve Polybios'un M.Ö.264'te başlayan eserini tamamlamayı (daha doğrusu öncesini yazmayı) hedefleyen bir eser de kaleme almıştı.⁴⁷

Önemine kıyasla pek az üzerine eğilim gösterilmiş bir konu da felsefenin, sistemli düşünerek bilgi üretmenin yani bilimin babası sayılan ve dünya kültür liderliğini Orta-doğu'dan Batı Anadolu'ya taşıyan Miletoslu Thales'in babasının Kariyalı olmasıdır.⁴⁸ Dönem filozoflarının genelde Miletoslu olarak belirtilmesi Antik Dönemde Miletos'un İo-

44 Akurgal, 2005, s.296.

45 İplikçioğlu, 2015, s.356.

46 İplikçioğlu, 2015, s.371.

47 İplikçioğlu, 2015, s.412.

48 Akurgal, 2005, s.332.

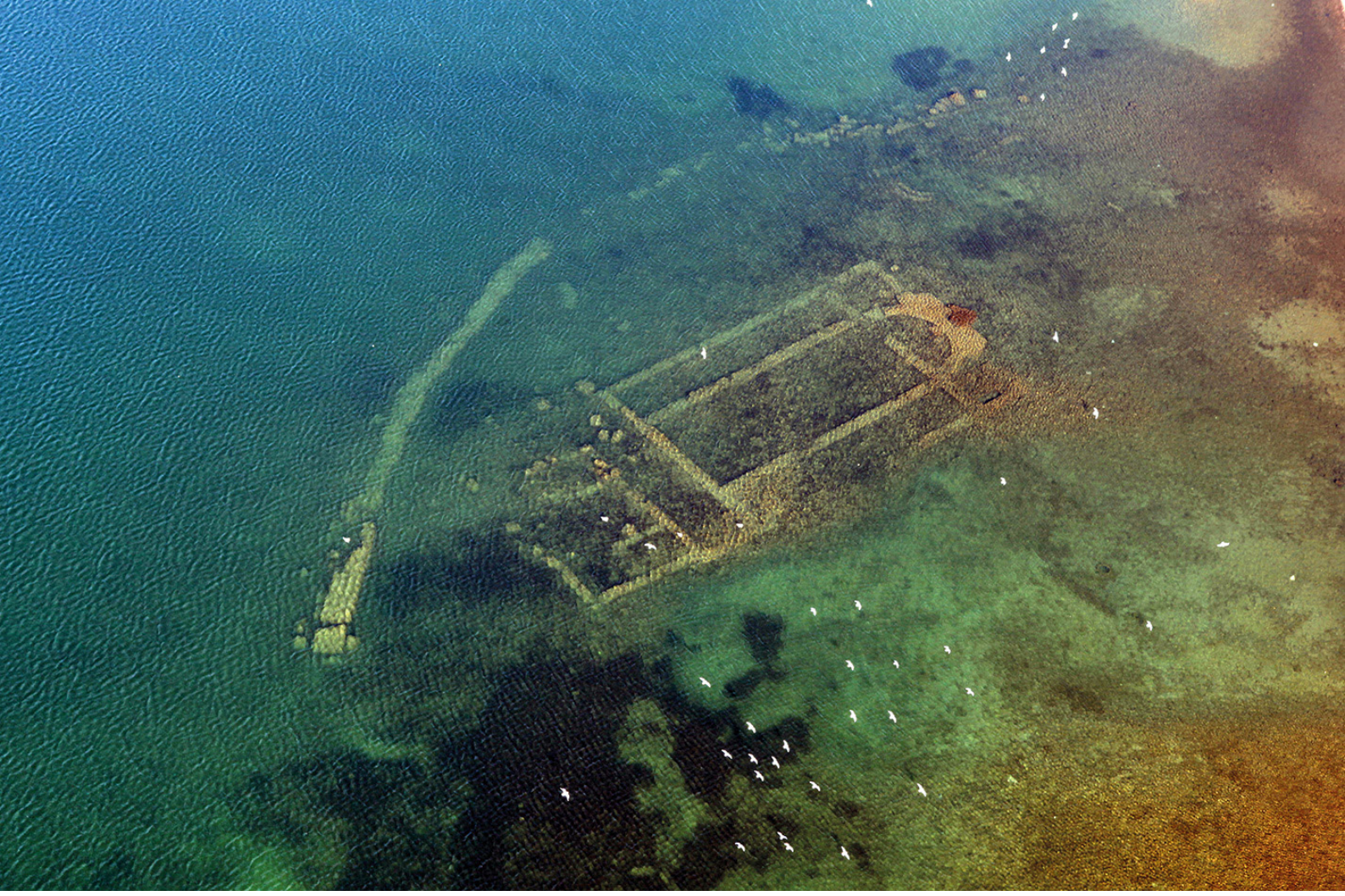
nia'da kültürel bir merkez olmasından kaynaklanmış olmalıdır. Her bir filozof farklı bir memleketten gelme olsa da bunların tamamı Miletoslu filozoflar olarak anılmışlardır. Netice itibariyle Thales'in aslında Kariyalı olduğunu ancak bölgede kültürel olarak önde gelen Miletos şehrinin diğer filozoflar için olduğu gibi bu ilk filozof için de bir ocak, felsefesini ortaya koymak için bir merkez sayıldığı kabul edilebilir.

Sonuç :

Anadolu'nun güneybatısında, dağlık bir bölgeyi tanımlamak için kullanılmakta olan ve en eski Ege Kavimleri bünyesine dahil bulunan Karlardan adını alan Karia Bölgesi'nin, Anadolu coğrafyasının diğer bütün bölgelerinden farklı bir takım özelliklere haiz olarak öncelikle komşularından daha eski bir kültürel gelişime sahne olduğunu, bölgede rastlanan sanat eserlerinden anlaşıldığı kadarıyla ise Antik Dünya'nın önde gelen medeniyetlerinin etkilerinin ayrı ayrı görülebildiği bir kültürler mozaiki görünümünde bulunduğunu ve buna rağmen yerli unsurları da yansıtır Kariyalılık bilincinden uzaklaşmamış önderler, sanatkarlar, alimler yetiştirdiğini belirtebiliriz. Bu renklilik ve kendilerine münhasır hususiyetlerine rağmen henüz kullandıkları dilin dahi çözülememiş olması, Kariyalılar üzerine yapılacak olan araştırmaların yoğunlaştırılması ve yeni Arkeolojik, Nümizmatik, Epigrafik veriler ile Tarih bilimine gerekli destek sağlanarak bahis konusu ettiğimiz bölgenin kültürel, etnik, siyasi, idari yapısının pek daha açık ve anlaşılır hale getirilmesini 21. yüzyıl bilim dünyasının en önde gelen vazifelerinden kılmaktadır.

KAYNAKÇA

- AKURGAL, Ekrem, (2005), **Anadolu Kültür Tarihi**, 17. Baskı, Tübitak, Ankara.
- ANA BRİTANNİCA, (1986), C 2, İstanbul.
- BÜYÜK LAROUSSE, (1986), C 4, 12, 15, İstanbul.
- CAN, Şefik, (2015), **Klasik Yunan Mitolojisi**, 13. Baskı, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- HERODOTOS, (2015), **Tarih**, 11. Baskı, Çev.: Müntekim ÖKMEN, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- İNAN, Afet, (1987), **Eski Mısır Tarih Ve Medeniyeti**, 2. Baskı, TTK Basımevi, Ankara.
- İPLİKÇİOĞLU, Bülent, (2015), **Eskibatı Tarihi I Giriş, Kaynaklar, Bibliyografya**, 2. Baskı, TTK Yayınları, Ankara.
- LIDDELL, H.G. – SCOTT, R., (1940), **Greek-English Lexicon**, Clarendon Press, Oxford.
- MANSEL, Arif Müfid, (2014), **Ege Ve Yunan Tarihi**, 10. Baskı, TTK Yayınevi, Ankara.
- MEMİŞ, Ekrem, (2015), **Eskiçağ Medeniyetleri Tarihi**, 4. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa.
- ORHUN, Murat, (2013), "Büyük İskender'in Halikarnassos Kuşatması", **3. Uluslar arası Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu**, 30 Ekim – 1 Kasım 2013, ss.699-709.
- RODGERS, Nigel, (2014), **Antik Yunan**, (Çev.: Ülkü Evrim UYSAL), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- STUTTARD, David, (2016), **Antik Yunan Tarihi**, (Çev.: Erdem GÖKYARAN), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- TEKİN, Oğuz, (1998), **Eski Yunan Tarihi**, 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- TEKİN, Oğuz, (2014), **Hellen Ve Roma Tarihi**, 5. Baskı, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- THOMSON, George, (1995), **Tarihöncesi Ege I**, 3. Baskı, Çev.: Celal ÜSTER, Payel Yayınevi, İstanbul.
- İnternet Kaynakları**
- Ana Britannica,
- "Mausolus" <https://www.britannica.com/biography/Mausolus>, Erişim Tarihi : 18.08.2018, 02:05.
- "Scopas", <https://www.britannica.com/biography/Scopas>, Erişim Tarihi : 18.08.2018, 02:25.

{ İZNİK (NİKAİA) }

{ İMPARATORLUĞU }

1204 yılında İznik'te Bizans'ın devami olarak ihya edilen devlet 1199 yılında yapılan bir toplantı sonucu alınan kararlar neticesinde vücut buldu. Bu tarihte Avrupa'nın önde gelen asilzadeleri, Champagne (Kuzeydoğu Fransa) kontu Thibaut'un ev sahipliğinde biraraya geldiler. Toplantıdan çıkan sonuç, yeni bir Haçlı Seferi yapılması yönündeydi; ancak kararın uygulanması için Papa'nın da bu fikre destek olması gerekiyordu. Kararın bildirimi için Papa'ya bir haberci yollandı.

1198 yılında Papalık mevkiine seçilen III. Innocentius da bu fikri çok geçmeden destekleyince kısa sürede Haçlı Seferi girişimine başlandı. Thibaut seferin liderliğine seçildi; ancak 1201 yılında ansızın öldü.

Onun yerine, seferin başına Montferrato markisi olan Boniface seçildi. Sefer olarak planlanan güzergâh ise önceki seferin liderlerinden olan Arslan Yürekli Richard'ın telkini üzerine Mısır üzerinden kutsal topraklara ulaşmaktı.

Sefer planlanmasına rağmen kutsal topraklara gidecek araç bulmak ve askerler için ihtiyaç olan erzacı temin etmek oldukça zordu. Haçlılar, bunun için çareler aramaya başladılar. İlk olarak Mısır'a ulaşmak için gemi temin etmek mecburiyetindeydiler, nitekim Anadolu'nun büyük bir kısmı Türklerin elindeydi ve Türkler, oldukça sağlam bir direniş sergiliyorlardı. Bu yüzden seferin en güvenilir yolu, deniz üzerinden Mısır'a ulaşmak, akabinde kara yoluyla kutsal top-

raklara varmaktı.

İhtiyaç duyulan gemileri temin etmek için dört bir yana elçiler gönderildi. O dönemin oldukça güçlü aktörleri olan İtalyan Kent Devletleri görüşülen ilk devletlerdi. Cenovalılardan olumsuz cevap alan Haçlılar, umduklarını Venediklilerde buldular. Venedikliler 100 bin mark ödeme yapılması ve ele geçirilen her şeyin yarısının kendilerinin olması şartıyla filo hazırlamayı vadetti. Bu filo 50 kadırgadan oluşuyordu. Son bir pazarlığın ardından 84 bin marka taraflar el sıkıştı.

Nihayet filo tamamlandıktan sonra Haçlılar San Nicola Adası'nda toplanmaya başladılar; ama başlangıçta 4000 şövalye ve 100 bin piyadeyi alacak kadar bir filo talep etmişlerdi; ancak toplanma yerinde sadece 1000 şövalye ve 60 bin kadar piyade vardı. Sefere çıkacakların azlığı sefer için taahhüt edilen paranın da verilmesini engelledi. Haçlılar söz verdikleri paranın tamamını toplayamayınca Venedik dükası Enrico Dandolo, paranın kalan kısmı için Macaristan'ın elinde olan Zara kentini almaları karşılığında Haçlılara bir vade planı yapabileceğini söyledi. Bazı Haçlılar bu teklife karşı dursa

da birçoğu fikre olumlu yaklaştı.

Donanma 10 Kasım 1202 günü Zara önüne geldi. Aralarında husumet bulunan Venedikliler ve Zaralılar sık sık anlaşmazlığa düşmekte ve bu anlaşmazlık zaman zaman çatışmaya dönüşmekteydi. Bu husumet dolayısıyla kendilerine saldıracaklarını bildikleri Venediklilere karşı Zaralılar, Papa'dan kendilerine saldıracak olan Hristiyan grupların aforoz edileceğine dair bir mektup temin etmişlerdi. Ancak Papa'nın bu aforoz mektubu bile donanmayı engelleyemedi. Haçlı-Venedik ittifakının kararlılığını gören Zara halkı da aman dileyerek şehri teslim etti. Daha önce yapılan anlaşmaya göre şehrin yarısını Venedikliler, yarısını ise Haçlılar aralarında bölüştüler.

İttifak, kışın bastırması üzerine bahara kadar burada konaklama kararı aldı. Konaklama sırasında ise paralarının kalmadığını ve kutsal topraklar için erzak temin etmek zorunda kaldıklarını fark edip ihtiyaçlarını karşılamak için seçenekler aramaya başladılar. Bu esnada marki Boniface'ın önerisi gündeme geldi. Boniface, Almanya Sarayı'nda bulunurken kralın eşinin kardeşi olan Aleksios ile tanıştığını söyledi. Aleksios

os, eski Bizans İmparatoru olan İsaakios'un oğluydu ve İsaakios, kardeşi olan III. Aleksios tarafından tahttan indirilmişti. Boniface de İsaakios'un oğlu Aleksios'un tahtı ele geçirmesine yardım etmeleri karşılığında kendilerine erzak ve para temin edebileceğini söyledi.

Her ne kadar Bizans, Hristiyan bir devlet olsa da Haçlılar içerisinde çok az kişi dindaşlarına saldırımları gerektiğini söyledi. İttifakın içinde yer alan din adamlarının çoğu Bizans'a saldırmanın bir lütuf olduğunu söyleyerek tahtın gerçek varisine yardım etmenin erdeminden dem vurdular. Zaten Bizans 1054'teki Büyük Şizma'dan beri "öteki"ydi ve Batı tarafından sevilmiyordu. Esasen 1054'teki ayrılmadan önce bile Bizans ile Batı arasında husumetler vardı. Daha önceki Haçlı Seferlerinde Bizans'ın katkılarının Haçlılar için tatmin edici olmayışı da Bizans'ın ötekileştirilmesinin bir diğer nedeniydi. Bu gibi sebepler, Haçlıların gönül rahatlığıyla Konstantinopolis'e saldırmasını sağladı.

Latinler karadan, Venedikliler de denizden saldırarak Konstantinopolis'i kuşattılar. Nihai zaferi elde eden ittifak, İsaakios'un oğlunu IV. Aleksios olarak Bizans tahtına oturttu; fakat IV. Aleksios'un hükümdarlığı da uzun sürmedi. İmparator, Murzuphlos adında bir kumandanı tarafından boğduruldu ve Murzuphlos, V. Aleksios Dukas adını alarak tahta oturdu. Murzuphlos, Haçlıların kenti terk etmesini istedi ve IV. Aleksios'un taahhüt ettiği borçları vermeyeceğini söyledi. İstediklerini alamayan Haçlılar da Konstantinopolis'e saldırma kararı aldılar. Kısa sürede şehrin düştüğünü öğrenen Murzuphlos ise şehirden kaçtı. Şehir halkı ise III. Aleksios'un damadı olan Theodoros Laskaris'i imparator yaptı. Ancak şehrin düşmesi sonucu Laskaris, Nikaia'ya giderek burada imparatorluğunu ilan etti. Konstantinopolis'i ele geçiren ittifak, burada bir Latin Devleti kurdu.

Döneminin en zengin şehirlerinden biri olan Konstantinopolis, Haçlılar tarafından ele geçirildikten sonra acımasızca yağmalandı. Şehirdeki çok sayıda sanat eseri, kitap ve hazine talan edildi. Birçok eser de Batı'ya götürüldü. Bizans araştırmacılarından J.J. Norwich, bu talanın Batı medeniyetine V.Yüzyıldaki barbar yağmasından ve VII. yüzyıldan sonraki Müslüman yayılmasından daha fazla zarar verdiğini belirtmiştir.

Nikaia'da kurulan devlet, Bizans Devleti'nin devamı niteliğindedir, nitekim teşkilat bakımından da Bizans örnek alınmıştır. Her ne kadar daha önce de kendini imparator olarak görse de Theodoros Laskaris, 1208 yılında imparator unvanını patriğin elinden alarak kendini resmen imparator ilan etti. Böylece Konstantinopolis'teki Bizans Devleti'nin devamı olarak tarih sahnesinde yerini aldı.

Laskaris'in kurduğu devletin yanında Epiros'ta III. Alexios'un amcasının oğlu olan Mikhail Angelos önderliğinde kurulan devlet de Bizans'ın varisi olarak belirdi. Bu iki devletin yanında, Trabzon'da Konstantinopolis'in zaptıyla alakalı olmadan kurulan bir devlet olan Trabzon İmparatorluğu da şehir zapt edildikten sonra Bizans'ın varisiğine soyundu. Bu sıralarda Bizans asilleri, imparatorluk tacını Bulgar Çarı Kaloyan'a sundular, Çar da bu teklifi seve seve kabul edince Latinler ile Bulgar Çarlığı arasında 1205'te bir savaş meydana geldi. Latin İmparatoru Baudouin esir düştü ve savaş Bulgarların zaferiyle sonuçlandı. Böylece Latinlerin Laskaris üzerindeki baskısı sona erdi ve Latinler Biga hariç Anadolu topraklarından çıkarıldılar.

Bulgar Çarı Kaloyan, 1207 yılında Selanik'i kuşatırken öldürülünce Nikaia İmparatorluğu, olası Bulgar baskısından kurtuldu. Ancak Bizans ağırlık merkezinin İznik dolayısıyla Anadolu'ya kayması, Selçuklular ile Bizanslıları karşı karşıya getirdi. Nitekim Selçukluların denize açılmasının önünde Ni-

kaia Devleti önemli bir engel oluşturmuştu. III. Alexios'un da kendilerine sığınmış olmasını değerlendirmek isteyen Selçuklular, Laskaris'in tahtı Alexios'a bırakmasını istediler. Laskaris de bunu olumsuz karşılayınca devletlerin savaşmaları kaçınılmaz oldu. 1211 yılında meydana gelen savaşta Nikaia Devleti galip geldi. Bu, yeni devletin ilk önemli zaferiydi. Latin Devleti ile devam eden mücadeleler neticesinde de olumlu gelişmeler yaşandı. Taraflar arasında 1214 yılında bir anlaşma imzalandı ve Latin Devleti resmen Nikaia Devleti'ni tanımış oldu.

Laskaris, İznik'te tutunarak büyük başarı göstermişse de devletin en başarılı imparatoru Ioannes Dukas Vatatzes oldu. O, döneminin en önemli imparatorlarından sayılmakla beraber, Bizans tarihinin de en başarılı imparatorlarından biri olarak görülmüştür. Vatatzes, özellikle ekonominin iyileştirmesi için çalışmalar yapmış ve lüks mallar alımını yasaklayarak ithalatı sınırlamaya çalışmıştır.

İmparator Vatatzes, ekonomik başarılarının yanında siyasi açıdan da Nikaia Devleti'ni güçlendirdi. Dönemi içerisinde Bulgar Hanlığı ve Epiros Devleti ile mücadele eden imparator, bu iki devletin 1230 yılında karşı karşıya gelmesiyle rahat bir nefes aldı. Nitekim önemli rakiplerinden olan Epi-

ros Devleti, Bulgarlara kaybedince önemli bir aktör sahneden silinmiş oldu. Bulgar Hanlığı ise Çar II. Asen'in 1241'deki ölümü ve akabinde gelen Moğol istilası neticesinde çöküşe geçti. Doğudaki Trabzon İmparatorluğu ve Anadolu Selçuklu Devleti kısa sürede Moğollar tarafından işgale uğradı ve onların haraçgüzarı haline geldi. Rakiplerini baskı altına alan Moğolların Nikaia'ya dokunmaması nedeniyle devlet, bu durumdan avantajlı çıktı.

Konstantinopolis'i yeniden Bizans topraklarına katan imparator ise 1258 yılında bir saray darbesiyle başa geçen Mikhail Palaiologos'tur. 1259 yılında kendisine karşı oluşturulan Sırp, Akhaia, Sicilya ittifakını başarıyla bertaraf eden Mikhail, 1261 yılında Konstantinopolis'i ele geçirerek Bizans'ı yeniden ihya etmeyi başardı. Ancak Konstantinopolis'in eski ihtişamından geriye hiçbir şey kalmamış, Latinler şehrin içinde bulunan hemen her şeyi yağmalamıştı.

Bizans İmparatorluğu, 1082 yılında Venediklilere imtiyazlar verdi. Bu imtiyazlar deniz ticaretinde ve donanma gücü açısından Venedik'e bağımlılığı getirdi. Venedik'in Bizans'a karşı olan açlığı ise bu imtiyazlarla son bulmadı. Nitekim 1204'teki Haçlı Seferi'nin Konstantinopolis'e karşı gerçekleştirilmesinde en büyük rollerden

birini Venedikli Enrico Dandolo üstlendi. Özellikle IV. Haçlı Seferi Bizans'ı kuvvetten düşürmesinin yanında çok değerli sanatsal, edebi, tarihsel vb. yapıların Konstantinopolis'ten Avrupa'ya taşınmasına neden oldu. 1082 imtiyazları, IV. Haçlı Seferi sonucu Konstantinopolis'in yağmalanması gibi etkenler Bizans'ın zayıflamasına sebebiyet verdi. Devlete öldürücü darbeyi ise II. Mehmed'in önderliğinde Osmanlı Devleti vurdu.

ΝΙΚΑΙΑ İMPARATORLARI:

1204-1222 I. Theodoros Laskaris

1222-1254 III. Ioannes Dukas Vatatzes

1254-1258 II. Theodoros Laskaris

1258-1261 IV. Ioannes Laskaris

1259-1282 VIII. Mikhael Palaiologos

YARARLANILAN TETKİK ESERLER

David Nicolle, **Dördüncü Haçlı Seferi 1202-04**, çev. Gürkan Ergin, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2013.

Georg Ostrogorsky, **Bizans Devleti**

Tarihi, 9. Baskı, çev. Fikret İşıltan, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2017.

Robert de Clari, İstanbul'un Zaptı (1204), çev. Beynun Akyavaş, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1994.

Steven Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, Cilt 3, 3. Baskı, çev. Fikret İşıltan, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Timothy E. Gregory, **Bizans Tarihi**, 3. Baskı, çev. Esra Ermert, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2016.

UMUT ATASEVEN

Umut Ataseven; Tarihçi, Yazar, e-mail: atasevenu@gmail.com, İstanbul, 2018.

MISIR MEDENİYETİNİN DİNİ DEĞERLER TEMELİ

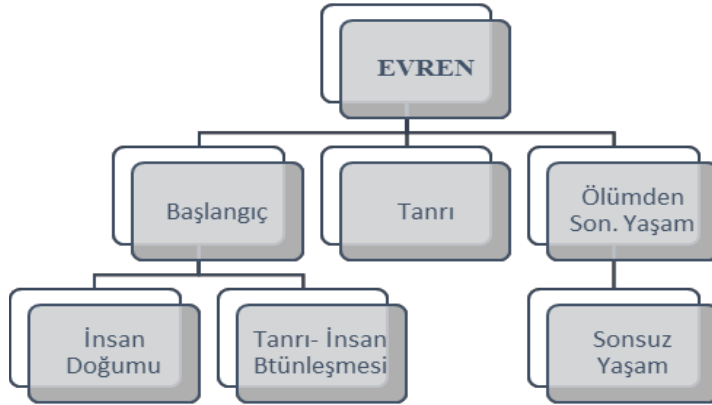
Hiçbir medeniyet Mısır Medeniyeti kadar ölümden sonraki yaşamı merak etmemiştir. Bu yüzdendir ki, Mısır mitolojisi oldukça büyük bir yer kaplamaktadır. Mısır medeniyetinde inanılan 42 tanrı vardır. Bu tanrıları ve dayandıkları temelleri anlatmaya gayret edeceğiz. Bu 42 tanrıdan diğer bölümlerde bahsedeceğimiz için şimdi detaya girmiyoruz. Mısırlıların dini değerlerinin dayandığı bir takım temeller yan sayfada verilmiştir:

a. Başlangıç Temeli

Her toplum, ölümden sonraki yaşamı merak etmiş olsa da, yaşam öncesi bir hayatın varlığını sorgulama zahmetine girmemiştir. Çünkü yaşamdan önceki hayatın-

da kim olduğu hakkında bir bilgisi yoktur. Ancak başlangıç noktasından son noktaya gelindiğinde insan, kendi benliğini benimsemiş olmaktadır. Günümüzde dahi evrenin başlangıç noktası bilinmemektedir. Çünkü insanoğlu, başlangıç temelini yok saymış ve bir geçiş süreci olan bir tanrı temeline sığınmıştır. Başlangıç nerededir? Kimdir? Neye benzer? Bu gibi sorular başlangıç temelini oluşturan sorulardır. Ve cevap aranması gereken sorular bütünüdür.

Başlangıç temeli Mısırlılar için büyük bir öneme sahip idi. Çünkü Mısırlılar nereden geldiklerini, evrende yalnız olup olmadıklarını ve evrenin nasıl oluştuğu gibi konularda hep zihin yormuşlardır. Mısırlılar

inançlarını bir sıfır noktasına dayandırır ve bu sıfır noktasını artı değerlerle yüceltmek istemiştir. Kendi yargılarını, başlangıç temeline dayandırarak dünyaya gelmeden önce nasıl bir varlık olduklarını kestirmeye çalışmışlardır. Burada karşımıza bir takım ritüeller çıkmaktadır. Bunlardan bazıları ise şudur: Büyüler, fallar, ayinler, bunların yazıldığı kitaplar ve ön sezgiler...

Çoğu kişiler falların gelecekte haber verdiğine inanır. Oysa fallar gelecekte değil, geçmişten bilgiler verir. Bu durum, insan zihnindeki yaşanmış olayların geleceğe benzetilerek bir takım ön görülerde bulunma faaliyetidir. Mısırlılar da bunun farkında olmuş ve gelecekleri için değil, geçmişleri için büyü ve fallara başvurmuşlardır.

Mısırlılar, başlangıç temelinin ancak geçmişi bilmekten geçtiğinin farkındaydı. Bu nedenle geçmişlerini sürekli merak etmiş ve sorgulamışlardır. Çünkü geçmişte yaşanmış olayların gelecekte mutlaka yaşanacağına inanırlardı. Ana rahmine düştüğü anda başlangıcın temelinin atan insan, bu süreci asla ama asla zihinlerinde canlandıramamaktadır. Çünkü başlangıç temelinde bir benlik algısı olmadığından insan, insan olduğunun farkında değildir. Bu noktada Mısırlılar bu süreci her daim merak etmiş ve özlendinde nelerin olduğu sorusunun cevabını bulmaya çalışmışlardır.

Evrenin özünde ne olduğunun ve bu özü meydana getiren ana özün kim olduğu

sürekli sorgulanmıştır. Ve bu sorgulamalar neticesinde zihninde, bir nesneye inanma isteğini ortaya çıkarmıştır. Başlangıç temelleri üzerine, bir inanma ihtiyacını bina etmeye başlamıştır.

Dışarıdan hiçbir müdahaleye uğramayan bir insanın gerçekte de bir başlangıç temelinin ne olduğunu sorgulaması muhtemeldir. Yine aynı şekilde inanma isteği de ortaya çıkacaktır. Ancak, inanılan nesne ve varlıklar, aynı olmayabilir.

İşte bu noktada karşımıza diğer bir temel olan Tanrı Temeli çıkmaktadır. Bu temeli bir sonraki bölümde detaylıca anlatacağımızdan şimdi anlatmayacağız.

Öz benliğinin nerede başladığını sorgulan Mısırlılar, aslında özlendinde bulunan inanma güdüsünü ortaya çıkarmışlardır. Neye ve kime inandığının bu temelde bir önemi olmasa da, zamanla diğer temellerde bu önemi açıkça hissedecektir. Başlangıç temelinde kendini arayan insan, zaman içinde kendini tanrının kolları arasında bulacaktır.

Tanrı olarak adlandırılan bir soyut veya somut varlığın insanın başlangıç temeline ne gibi bir etkisi olduğu her daim merak edilmiştir. Bu başlangıç temelinin, tanrı ile olan münasebeti hangi düzeydedir?

İşte Mısırlılar, bu başlangıç temelleri üzerinde o kadar çok çalışma yapmışlar ki, her gün altında nefes aldığı gökyüzünden medet ummaya başlamışlardır. Başlangıç temeli olarak, her gün tekrar tekrar doğan güneşe^{1*} sonsuz bir itaati ayık görmüşlerdir. Mısırlılar başlangıç temelinin güneşte aramış ve dini bütün yargılarını bu doğrultuda oluşturmuşlardır.

Bu temel sayesinde kendine özgü inanış biçimleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Mısırlılar, bulunduğu coğrafyadan ötürü, güneşi her daim başlarının üstünde görmüş ve hissetmişlerdir. Yapılan resimlerde de bu güneşi görmek mümkündür.

¹ * Mısırlılar 'da güneş Modeli

Mısırlılar, başlangıç temelini güneşe dayandırmaktaydı. İnsanın özünün güneşten kaynaklanan bir etki ile meydana geldiğine inanılıyordu. Güneşi temel dayanak olarak temellendiren Mısırlılar, artık bu temellerini tanrıya bağlamaktan çekinmeyeceklerdir. Başlangıç temelini oluşturan Mısırlılar, artık bir sonraki temel olan tanrı temelini oluşturmaya başlayacaktır.

Öz arayışında olan Mısırlılar, bu özü tanrı adı verdikleri doğaüstü varlıklara armağan etmekteydiler.² Bu armağanların zaman içinde nasıl bir ticaret mekanizmasına dönüştüğünü görmek de mümkündür.

b. Tanrı Temeli

Mısır Medeniyetinin dini değerler temellerinden bir diğeri ise, Tanrı temelidir. Bu temel insan- tanrı arasındaki yakınlaşmanın ilk basamağını ifade etmektedir. Tanrı temeli, insanın tanrıyla tanışması olarak açıklanabilir. İlk insan tanrı ile nasıl tanıştı? Tek yönlü bir tanışma mı yoksa çift yönlü bir tanışma mı gerçekleşti? Bu sorunun cevabını bulmaya ve anlamaya gayret edeceğiz.

İlk insan, tanrı ile ilk tanışması birçok dinde hikâyesi bulunmaktadır. Mısırlılar, ilk başlarda dünyada sadece onların olduğuna inanıyorlardı. Bu nedenle ilk kez tanrıyla onlar tanışmıştı. Mısırlılar, özellikle doğada yüksek bir enerjinin varlığından emin idiler. Her türlü doğa olayları tanrının bir davranışları olarak algılanıyordu. Yağmur

yağdığına tanrının hüznü olduğu ve bu yüzden gözyaşı döktüğü sanılıyordu. Şimşekler çıktığında ise, tanrının kızgın olduğu anlaşıyordu. Böylelikle Mısırlılar, doğa olaylarının her birine tanrı adı vermeye başladılar. İlk tanrıları olarak yüzlerini ısıtan güneş olmuştu.³ İlk kez tanrısıyla tanışan Mısırlılar, bu tanrıya bir isim vermeleri gerektiğini anladılar ve buna Ra^{4*} adını verdiler.⁵ Mısırlılar bir tanrı ile tanışmış ama ne yapmaları gerektiğini bilmemekteydiler. Aslında Mısırlılar neyi bilip, neyi bilmediklerinin farkında değillerdi. Tanrı olarak adlandırdıkları bu varlığı ne kadar iyi tanıyorlardı? Bu tanrı iyi miydi, kötü müydü? Elbette bu gibi sorular zamanla cevabını bulacaktı.

Mısırlılar, Tanrıyla bir şekilde tanışmış ve zamanla kaynaşmışlardır. Ama insan, bu tanrıdan medet ummaya başlamış ancak umdukları medeti zamanla bulmamaya başladılar. Tanrılar bir iken iki, üç, dört ve daha fazla olmaya başlamıştı. Ancak ilk kez tanıştıkları tanrı, onlar için ayrı bir öneme sahip idi. Onu hiçbir zaman, diğer tanrıları terk ettiği gibi terk etmediler. Her yeni bir tanrıda Ra'nın özünü bulmaya ya da onlara Ra'nın özünü aşlamaya çalışmışlardır. Öyledir ki, Mısırın tanrıları sonsuz yaşama geçtiğinde mutlaka Ra ile bütünleşirdi.⁶ Ancak bu şekilde Ra'nın mahiyeti yeri korunmaya devam etti.

Mısırlılar, ilk kez tanrılarla bütünleşme temelini oluşturdular. Bu temel ile birlikte değer yargıları da zamanla açığa çıkmaya başlayacaktır. Böylelikle tanrı temeli sağlam düşünceler üzerine kurulmuş olacaktır. Tanrı insan için, var olduğuna inanılan ama ne olduğu hakkında bir fikri olmayan bir varlıktır. İnsanlar bu tanrıyı ilk başlarda kendilerinin bir hayal ürünü olarak ortaya koyduğunu sanmaktaydı. Bu nedenle Mısırlılar dini değerler başlangıcında doğru bir tanımlama yoluna gidememiştir. Ancak inanmak istediği değerler ve onların getirdiği öngörüğü kabul etmişlerdir.

2 Mika Waltari; *The Egyptian*, s.54. 1945.

3 Waltari; a.g.e 129.

4 * Ra: Mısır dilinde bir tanrı ismidir.

5 Peter Le Page Renouf; *Mısır'ın Ölümler Kitabı*, (çev. Erhan Altunay), s.44. İstanbul,2016.

6 Renouf; a.g.e49.

Tanrı temeli, her medeniyet için aynı özellikler taşıdığını söylemek yanlış olmaz. Çünkü ilk kez tanrı ile tanışan insan, bir anlamda ilk medeniyetin kurucusu olma görevini üstlenmekteydi.

Her toplumda ilk insanın nasıl dünyaya geldiğini ve yaşamını anlatan bazı anlatılar vardır. Mısırlılar kendilerinin ilk insanlar olduklarına inanmışlardı. Bu nedenle Mısırlıların, dünyadaki ilk insan ve ilk medeniyet olduklarını ifade edebiliriz.

Bir diğer inanış ise; İslam inancındaki Âdem- Havva modelidir. Âdem, dünyanın ilk insanı olduğunu ve ilk medeniyetin kurucusu olduğunu söylemek mümkündür. Kısacası, Âdem tanrı ile tanışan ilk insandır. Kur'an-ı Kerime dayandırılarak bu bilgiye ulaşmak mümkündür.⁷ Yeri gelmişken toplumda yanlış bilinen bir bilgiyi düzeltmek icap eder.

Hız. Havva'nın Hız. Âdem'in kemiğinden yaratıldığına dair, ne bir ayet, ne bir hadis ne de başka kaynakta geçen bir bilgiye rastlamak mümkün değildir. Kur 'anda bu bilgiye rastlamak mümkün olmadığından, böyle bir bilgi kirliliğinin önüne geçmek gerekliliği hissetmekteyiz. Hiçbir toplumda da böyle bir inanış yoktur. Sırf efsanevi bilgilere dayandırılacak diye bu kadar önemli bir konu suiistimal edilmemelidir.

ÂdemileHavva'nınşeytanilemücadelesi sonucunda Cennet olarak bilinen yerden

kovulup, dünyaya gönderildiğini yine kaynaklardan öğrenmek mümkündür. Sadece tanrı ile değil, günah ile de tanışmış olan insan, dünyadaki mücadelesi bu noktadan sonra başlamıştır. Tanrı temeli, insan nefsi ve günahları üzerine kurulmuş olmaktadır. Böylelikle insan, en başından tanrıya ihanet etmiş oldu. Şeytan modeli yine aynı şekilde Mısırdaki karşıma çıkmaktadır. Mısırdaki Şeytan'ın karşılığı olarak Apofis^{8*} adı kullanılmaktaydı.⁹

İnsan ve şeytan kavgası da yine bu noktada karşıma çıkmaya başlayacaktır. İnsan, tanrı temeline günah ve şeytan gibi kavramları da yerleştirmiş oldu. Tanrı temelin günah ve şeytan kavramlarının yerleştirilmesiyle, yeni bir çıkış yolu da aranmaya başlanacaktı.

Mısırlılarda da bu temel neticesinde tanrı ile tam manasıyla münasebet içinde olmaya başlayacak ve Amon dinini de bu zemine inşa etmeye başlayacaktır.

c. Ölümünden Sonraki Yaşam Temeli

Başlangıç temelinde nereden geldiğini sorgulayan insan, bu temelde ise nereye gideceğini sorgulamaya başlamıştır. Bu sorgulamayı şüphesiz en çok yapan Mısırlılar olmuştur. Mısırlılar ölümden sonra onları nelerin beklediği her daim zihinlerini meşgul etmiştir. Bundan dolayıdır ki, bir takım uygulamalar ortaya çıkmıştır. Bu uygulamaları şimdilik sadece neler olduğunu ifade

7 Kuran; Bakara/2-30.

8 * **Apofis**: Mısır dininde şeytan olarak tasvir eden doğaüstü bir varlıktır

9 Richard H. WILKINSON; **Eski Mısır'ın Bütün Tanrı ve Tanrıçaları**, s.98. Alfa Yayınları, İstanbul, 2016.

edeceğiz. Diğer bölümlerde daha detaylıca incelenecektir.

Bu uygulamalar:

1. Mumyalama
2. Dua
3. İbadet
4. Ayinler

Ölü Gömme ve Uygulamaları

Yukarıdaki uygulamalar, ölümden sonraki yaşamın sorgulaması sonucunda ortaya çıkmıştır. Özellikle Mısırlıların oldukça fazla sorgulaması, mumyalama uygulamasının onlarla özdeşleşmesine olanak sağlamıştır.

Her insan genç ve güzel görünmek ister. Bu nedenle gençlik yıllarının özlemini yaşı ilerledikçe daha çok hisseder. Her yaşının ayrı bir güzelliği olduğunu bilir ve fiziksel güzelliği için dikkat buyurur. Bu sebepten ötürüdür ki, öldükten sonra tanrının karşısına en güzel bir şekilde saf olarak gitmenin arzusunu ister. Mısırlılar, günlük hayatta güzelliklerine çok önem verirdi. Kadın da erkek de makyaj yapar ve güzel görünmeye çalışmıştır. Bu güzelliğini gündelik hayatta muhafaza eden Mısırlılar, öldükten sonra da korumak istemişlerdir.

Ölümden sonraki yaşam temeli, sadece Mısır medeniyetinde değil, diğer medeniyetlerde de görmek mümkündür. Ama Mısırlılar kadar önem verdiklerini söyleyememekteyiz. Mısırlılar bu temelde, ölümden sonraki yaşamın olup olmadığı sorgulamıştır. Sorgulama sonucunda nasıl bir sonucu vardığını bilmesek de yaptıkları uygulamalar neticesinde, ölümden sonraki yaşama inandıklarını bilmekteyiz.

Ölümden sonra, insanın rahat bir sonsuz yaşamı elde etmesi için; Tanrı temelini çok iyi bilmesi gerekirdi. Tanrı için çalışmalı ve onu hoşnut etmeliydi. Çünkü biliyordu ki, sonsuz yaşamı ancak ve ancak tanrı verebilirdi. Tanrı temelini iyi bilmesi ve tanrı ile bütünleşmesi icap ederdi. Böylelikle tanrı tarafından sorgulandığında, sonsuz yaşamı elde edebilecekti.

Ölümden sonraki yaşamın özünde bir tanrı modeli vardı. Bu model, sonsuz yaşamın temelini oluşturmaktaydı. Her şeye gücü yeten bir tanrıdan, her şey isteyebilir ve ondan merhamet dileyebilirdi. İşte biz buna Dua uygulaması diyoruz. Dua ancak ve ancak tanrıdan yardım, istek, rica vb. durumlarda yapılan bir uygulama olarak tanımlanırdı. Dua, insanın bitmek bilmeyen isteklerinin bir çıkış kapısı gibiydi. Tanrı her duaya cevap verir diye bir anlayışı vardı. Cevap vermediği duaların ise gereksiz olduğuna inanılırdı. Mısırlılar, sadece dua ile değil, ibadet ederek de tanrıyı mutlu etmeye çalışırlardı. İbadet ise, ölümden sonraki yaşam temelini bir başka uygulaması idi. İbadet tek başına yapıldığı gibi, toplu halde de yapılabilirdi. Tek başına yapılan ibadetler, daha çok bireysel ihtiyaçların karşılanması için yapıldı. Toplu olarak yapılan ibadet ise toplumun sorunları için edilirdi. İbadetler belli bir düzen ve zamanla yapıldı. Özellikle zamana ayak uydurularak yapılan ibadete ayin adı verildi. Bu ayinler insan içindeki bastırılmış dini duyguların açığa çıkması olarak açıklanabilirdi. Ayinler, dini olmakla birlikte bayram, ölü gömme ve özel günlerde yapılan uygulamalar idi. Yine bu bahsettiğimiz temelin altındaki başka bir uygulama da ölü gömme idi.

Mısırlılar sonsuz bir yaşama inandıkları için, gömüldükleri mezarlara şahsi eşyalarının da yanına koyulmasını isterlerdi. Bu uygulamayı daha çok soyluların mezarlarında uygulandığını görmekteyiz. Yapılan kazı çalışmalarında özellikle firavunların mezarlarında değerli eşyalar ve altınların bulunduğu gözlemlenmiştir. Bulunan bu eşyaların ahirete inancın bir gereği olarak karşımıza çıkmıştır.

Firavunların sayısızca hizmetkârı vardı. Ve sürekli kendilerine hizmet etmelerini beklerlerdi. Bu durumun ölümden sonraki yaşamda da olması gerektiğine inanılırdı. Bu nedenle firavunlar öldüğünde, hizmetçileri de öldürülür ve kralın yanına gömülürlerdi. Mısırlılar bu öldürülen hizmetçilerin, diğer dünyada yine firavuna hizmet edeceklerine

inanırlardı.¹⁰ Ancak ilerleyen dönemlerde (18. Hanedanlıktan sonra) bu uygulama terk edilmiş ve adına şıvarp adı verilen, insana benzeyen heykelcikleri firavun mezarlarına koymaya başladılar.¹¹ Bu heykelciklerinde canlanıp, firavuna hizmet edeceğine inanılırdı.¹² Uygulama aynı olsa da malzemelerin değiştiğini görmek mümkündür.

C. Mısır Medeniyetinin Alt Dini

Değerler Temeli

a. İnsanın Doğum Temeli

İnsanın ilk doğumu, oldukça tartışılan ve kesin yargılara varılamayan bir husustur. Bu hususun zaman içinde kavratılması bilim üzerinden olmuştur. Bilim bu konuyu şöyle açıklamaktadır: **“Bir kadın ve bir erkeğin cinsel birleşmesi sonucunda, kadının yumurtası ile erkeğin sperminin buluşması neticesinde insanın oluşum süreci başlamaktadır.”** İşin biyolojik kısmına pek değinmemek kaydıyla, insanın oluşum sürecini irdeleyeceğiz. Bu konuyu incelerken alt başlıkları da vermek icap eder.

b. Cinsiyet Farkındalığı

Bu farkındalık çok daha erken dönemlerde bilinmekteydi. Kadın kadın olduğunu erkek de erkek olduğunu çok iyi bilmekteydi. İlk başlarda fiziksel bir ayrımın yaşandığı dönem olsa da, daha sonraki dönemlerde keskin ayrımlar hissedilmeye başlanmıştır. Kadın, doğurgandır ve kendi içinde bir insan taşıdığının farkındadır. Bu hususta kadın ve erkeğin ilk birleşim evresi daha çok zevk yaşamak içindi. Daha sonraki dönemlerde ise, bir soy devamı için gerektiğinin farkındalığı vardır. Alınan zevkin yanında soy devamı için de bu birliktelik günümüze kadar gelmiş ve hız kesmeden de devam etmektedir. Böylelikle insan doğanın bir kadın ve erketen yaratıldığının farkına varmıştır. Her ne kadar sadece cinsiyet üzerinden bu farkındalık yaşanmış olsa da, uzak coğraf-

yalarda da insan soyunun devam ettirmek isteyenlerin varlığını anlamak da çok güç olmayacaktır.

c. İnsanın Yaratılış Etmenleri

Erkek, kadın ile yaşadığı cinsel birlik-telik sonucunda kadının hamile olduğunun farkına varmıştır. Belli bir zaman diliminde de bu hamilelik sürecinin sona erdiği ve kadının doğumunun gerçekleştiği görülmüştür. Erkek ve Kadın bu doğumdan meydana gelen yeni bir insanı kendi çalışması olarak görmekteydi. Ancak Mısırlılar, bunun aksini düşünüyor ve doğan her yeni bebeğin tanrı tarafından bahşedildiğine inanıyorlardı. Yeni doğan bir bebekte tanrıdan bir iz arıyor ve o izi bulmaya çalışıyorlardı.¹³ Kimi doğan yeni bebeğin tanrı tarafından seçilmiş kişi olduğuna inanılıyordu. Mısırlılar bu yönüyle o dönem ki medeniyetlerden ayrı-lırdı.

Bu ayrımın temelinde insanın doğum değerleri yatmaktaydı. Bu temel, tanrı temeline benzese de aynı değildir. Mısırlılar, kadının doğurganlık özelliğinden dolayı da kadını kutsal görmekteydi. Doğurganlığı olmayan kadının da tanrı tarafından lanetlendiğine inanılırdı.¹⁴

d. Tanrı İnsan Bütünleşmesi Temeli

Mısırlıların dini değerler temelinden bir tanesi de tanrı insan bütünleşmesidir. Bu temel, insan doğumunun neticesinde meydana gelmektedir. Doğan ve doğur-maya devam eden insan, bu özelliği ile aslında tanrı ile bütünleşmiştir. Çünkü kadın rahmi-ne düşmeden önce de tanrı tarafından var olacağı bilinebiliyordu. Mısırlılar her yeni doğan bebeğin tanrıdan geldiğini ve yine tanrıya gideceğine inanırlardı.¹⁵

Tanrıdan gelişin ve tanrıya gidişin, hayat çizgisinin ötesinde bir öneme sahip olduğunu vurgulamak gerekir. Çünkü tanrı inancına sahip Mısırlıların, bu değerler te-

10 WILKINSON; 135.

11 WILKINSON; 135.

12 WILKINSON; 136.

13 George Rawlinson; *History of Ancient Egypt*, 1880.

14 Rawlinson; 123.

15 Rawlinson; 126.

melinde bir tanrı olduğunu biliyorlardı. Ne bu temellerden ne de tanrıdan uzak kalmayı istemiyorlardı. Çünkü uzak kalındığında başlarına kötü şeyler gelebileceğine inanıyorlardı. Bu kötü şeylerden korunmak için de tanrının mutlak varlığını kendi özlğinde kabul etmişler ve bu kabullenişlerini tanrıya bir borç olarak görmüşlerdir. Borç olarak görülse de aslında tanrıya karşı bir zorunluluk da vardı.

Mısırlılar yaptıkları hiçbir şeyi karşılıksız yapmazlar ve bu yapıları onların bir karakteristik özelliği idi. Hem insanlar hem de tanrı için karşılıksız bir şey yapmazlardı. Tanrıdan yaptıkları iyi şeyler için bir karşılık isterlerdi. Bu isteğinin en önemlisi ise Sonsuz bir yaşamdı. Tanrıdan sonsuz bir yaşam isteyen Mısırlılar, bu isteklerini bir anlamda tanrıya dayatırlardı.

Mısırlılar, tanrı ile bütünleşmesini ancak ona ibadet ederek başarabilirlerdi. Bir takım ritüeller bu bütünleşmeye olanak sağlamaktaydı. Mısırlılar dua uygulamasında ellerini avuçları gökyüzüne bakacak şekilde kaldırırlardı. Tanrıya dileklerini iletir ve sonunda Amon'un adını anardı. Bu anma bir anlamda yaptığı ibadeti tasdiklemektir.

Hristiyanlar bu anmaya Amen, Müslümanlar ise Âmin demektedirler. Aynı uygulamayı bu iki dinde de görmek mümkündür. Mısır medeniyetinin bu iki medeniyete etkisi olduğunu söylemek yanlış olmaz. İnsan ve tanrı bütünleşmesi ancak bu gibi ibadetler sonucu olabiliyordu. Mısırlılar bu şekilde tanrı ile bütünleşeceğine inanıyorlardı.¹⁶ İbadetler olarak adlandırılan bu uygulamalar, zaman içerisinde diğer medeniyetleri de etkilemiş; günümüze kadar geldiğini görmek mümkündür. Tanrı insan bütünleşmesi temeli, Mısırlıların sonraki dönemlerde sık sık kullandığı bir temel olmayı başarmıştır.

e. Sonsuz Yaşam Temeli

Bu temelde iyi ya da kötü olarak yaşamını sürdüren insanın, ölüm denen bir kavram ile tanışmaya başlaması sürecidir. Mısırlılar için ölüm, yeniden doğuşun ilk basamağı olarak kabul ediliyordu.¹⁷ Bu basamak her Mısırlı için önem arz ediyordu. Çünkü bu basamak sonsuz yaşamında ilk basamağı olarak biliniyordu. Sonsuz yaşamın ilk kuralı ise, Maat yasasına uymak ve iyi bir insan olmaktı. Bu yasaların gerektirdiği bir yaşamı sürdürülmesi gerekiyordu. Mısırlılar sonsuz yaşam için beşeri hayatta çok iyi çalışması gerekiyordu. İyi bir insan olması ve tanrıların ondan hoşnut olması gerekiyordu. Sonsuz bir yaşamı hak etmek için Amon dinine mensup olunması ve bu dinin gerektirdiği gibi yaşanması gerekiyordu. Sonsuz yaşamın ilk sakinleri şüphesiz krallardı. Ondan sonra soylular gelmekteydi. Daha sonraki basamaklarda ise Mısır'ın vatandaşları vardı.

Krallar diğerlerine göre daha fazla hazırlık yapması gerekiyordu. Çünkü krallar, aynı zamanda birer tanrı idiler.¹⁸ Ancak ve ancak tanrılar sonsuz bir yaşamı garantileyebilirlerdi. Diğerleri için böyle garanti verici bir durum söz konusu değildi. Tanrılar, sonsuz bir yaşam için Ölümler Kitabı'nı^{19*} çok iyi bilmesi gerekiyordu. Çünkü krallıktan tanrılaşma sürecine girdiğinde bu kitabın öğretilerine ihtiyaç duymaktaydılar.²⁰

16 G. A. Henty; *The Cat of Bubastes*, 1889.

17 G. A. Henty; 86.

18 G. A. Henty; 91.

19 * Ayrıca bkz. *Mısır'ın Ölümler Kitabı*

20 Peter Le Renouf; *Mısır'ın Ölümler Kitabı-Anı Papirüsüne Göre*, (Çev. Erhan Altunay), On Bir yay., s.79.. II.baskı., İstanbul, 2016.

bu şehir sizi büyüleyecek

TURAN SOĞUKOLUK

Hattuşa Kaymakamı

TARİHİ DEĞİŞTİREN TARİH: HATTUŞA

Medeniyetlerin doğuşuna ve her aşamasına şahitlik etmiş olan Anadolu coğrafyası Hititlerle birlikte Galatlar, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı gibi birçok köklü ve kadim medeniyeti bünyesinde toplamıştır. Yaklaşık 4000 yıl önce kurdukları devlet ile Anadolu da ilk olarak birliği sağlayıp İmparatorluk haline gelen tarihteki ve Anadolu'daki İlklerin organize devleti "Hitit Devleti"; ve arkeolojik kazılar sonucu çıkarılan eserlerle dünya medeniyet tarihine ve insanlık hafızasına ışık tutan ve halen gizemini koruyarak yalçın kayalıklar üzerine kurulmuş ihtişamlı bir başkent; "Hattuşa". Yani Hititlerin kendi deyimleri ile; "Bin Tanrılı Şehir Hattuşa". Medeniyetleri tanımak ve tanıtmak barışın ve kardeşliğin hakim olduğu bu toprakların modern sahibi ve yöneticisi olarak bizlerin ve dünya vatandaşlarının en önemli görevlerindendir.

Devlete ait ilk protokol kurallarını oluşturan, Kadınları yönetimde söz sahibi yapan, kralın yanısıra bir de danışma meclisleri olan Yönetim sistemleri; eşcinseller ve köleler dahi medeni hukuka dair düzenlemeler

içeren Hukuk sistemi ve ilk tazminat uygulamaları; ordu düzeni ve ilk askeri rütbe sistemi; inançlarını yansıttıkları kaya kabartmalı tapınakları ve mitolojik tanrıları; günlerce süren çeşitli bayramları; kil tabletlere yazılan çivi yazıları ve resimli hiyegrorifli yazıları; kendine özgü taş ve kerpiç mimarisi, hayrete düşüren tünelleri, gizemli piramitleri ile eşsiz mimarisi; ve tarihin İlk Dünya savaşı olan Kadeş Savaşı'nı kazandıran savaş sanatları ile yazılı tarihin ilk İmparatorluğu olan Hitit İmparatorluğu ve bu imparatorluğun göstergesi olan zengin Hitit Medeniyeti'nin mirasçıları olarak bu medeniyeti ve sırlarla dolu tarihini dünya milletlerine anlatmak ve tanıtmak arzusundayız.

1834 yılında Fransız Arkeolog Charles Texier farklı medeniyetlere beşiklik etmiş, toprakları bir uçtan bir uca, en üstten metrelerce derinliklere bütün katmanlarında eski çağlardan kalma bir şehir veya medeniyet kalıntıları barındıran aziz Anadolu'yu gezerken Herodot tarihinde de ismi geçen antik bir şehir arıyordu. Aradığı şehir Pars Medeniyetine ait Pteria bir diğer rivayete göre ise Tavium Antik şehri idi..

Frengistan'dan çıkıp geze geze geldiği Anadolu topraklarında; Çorum'un Boğazkale İlçesinde antik bir şehre ait kalıntılar bulur. Aramakla bulunmaz ama bulanlar sadece arayanlardır sözünü yaşarcasına araya araya bulmuştur muradını. Fakat bulduğu şehir aradığı şehir değildir ama aradığından daha fazlasını bulmuştur bu topraklarda : Hititler'i ve antik başkenti Hattuşa'yı...

Düşünsenize dünya tarihi kendinden emin şekilde ilerlerken Anadolu'dan gelen bir haberle sarsılıyor, heyecanlanıyor ve sil baştan yenileniyor. Tarihi değiştiren Tarih yine Anadolu'dan çıkıyor ; Hattuşa'dan.

Ezelden beridir Anadolu'da var olmuş büyük devletler ve kadim medeniyetler tarih yazmışlar; yaşadıkları dönem ve yaşadıkları savaşlar ve icatlar ile de tarihin seyrini değiştirmişlerdir. Lidyalılar, Hititler, Frigler, Galatlar, Asurlar, Roma İmparatorluğu, Büyük Selçuklu Devleti ve Osmanlı İmparatorluğu yaptıkları savaşlarla, icatlarla, mimarileri ve bıraktıkları medeniyet eserleri ile bir çok alanda insanlık ve medeniyet tarihine öncülük eden ilkleri tarihe not düştürmüşlerdir.

Fransız Arkeolog Texier'in yaklaşık on gün kaldığı Hattuşa'da bulduğu bu antik şehir kalıntıları tarihi değiştirmeye başlamıştır ve halen değiştirmeye de devam etmektedir. Charles Texier keşfini hemen tarihteki bilinen ilk Açık hava tapınağı olan Yazılıkaya açık hava tapınağının gravürlerini çizerek somutlaştırmış, sonraki çalışma ziyaretleri-

ni ise kalıcı eseri olan "Küçük Asya" isimli ansiklopedik eserinde toplayarak tarihe bir iz düşmüştür. Texier'in kitabında Anadolu coğrafyasını ve insanını kültürü, tarihi, sosyal yaşantısı ile bir bütün olarak ele alması ve gezginlere tavsiye etmesi sonraki yıllarda anadoluyu ziyaret edecek yabancı gezgin ve arkeolog sayısını artırmıştır. Hattuşa'da arkeolojik kazılar 1906 yılından beri bazı savaş ve kriz dönemleri hariç olmak üzere aralıksız devam etmiştir ve halen etmektedir. En baştan beri Alman Arkeoloji Enstitüsü tarafından kazılara devam edilmekle beraber üzerinden 110 yıldan fazla zaman geçmesine rağmen henüz kazılması gereken alanın yaklaşık %20'si ancak kazılabilmiştir. Hattuşa örenyerinin taşlı coğrafi yapısının arkeolojik kazı alanının yaklaşık %50'sini oluşturduğu göz önüne alındığında geriye kalan yaklaşık %30'luk alan henüz kazılmayı ve keşfedilmeyi beklemektedir ve tahminen ortalama 100 yıllık bir kazı daha olacaktır.

Şimdiye kadar arkeolojik kazılar sonucunda tarihe damga vuran ve bizleri medeniyetler tarihinde günümüzden yaklaşık 4000 yıl öncesine götürecek binlerce eser ve bilgi gün ışığına çıkarılmıştır. Çok önemli binlerce eser olmasına rağmen en çok göze çarpan dünyaya nam salmış eser ise yazılı tarihin bilinen ilk barış antlaşması olan Kadeş Barış Antlaşması kil tablet nüshasının bulunmasıdır. Bunun yanında bilinen en eski Açık hava tapınağı olan Yazılıkaya; Anadolu'nun ilk sfenks örneklerini ortaya koyan ve

Berlin'deki Bergama Müzesinden geri getirme aşamasında Türkiye ile Almanya arasında tarihi eseri asıl topraklarına getirme mücadelesine sahne olan Boğazköy Sfenksleri; Anadolu'nun ilk piramidal yapısı olan Yerkapı ve sırrı çözilemeyen Yeşiltaş gibi ilk mimari ve mitolojik eserlerin yanı sıra; Telipinu Kanunları ile adeta 4000 yıl öncesine ait Medeni Kanun metinlerinin bulunması, ilk tapu senedinin, devlet arşivleri ve mühür örneklerinin bulunması ve Dünya'da ve Anadolu'da ilk sayılabilecek birçok konu hakkında bilgi veren yaklaşık 33.000 kil tabletin toprak altından çıkarılması ile adeta İnsanlık Belleği binlerce yıl öncesinden keşfedilmiş oldu.

Bunun yanı sıra Hattuşa Anadolu'da organize olarak ilk devlet yapılanması kabul edilen ve anadolunun büyük kısmında ilk siyasal birliği sağlayan Hitit İmparatorluğu'na yaklaşık 450 sene başkentlik etmiştir. Hattuşa aynı zamanda Anadolu'da varlığı bilinen ve ispatlanan ilk başkenttir.

Bu kadar önemli bir İmparatorluk ve antik şehir kalıntıları ile medeniyet basamaklarını aydınlatan ve merak uyandıran tarihsel derinlik aynı zamanda günümüz Hattuşa'sına da değer katarak bir bucak olan Boğazköy'ün 1987 yılında Boğazkale ismini alarak kanun yolu ile ilçe olmasına vesile olmuştur.

Bu önemden dolayı Antik Başkent Hattuşa 1986 yılında BM tarafından Unesco Dünya Kültür Mirası Listesine alınmıştır ve de ülkemizde bu listeye girebilmiş 3.bölgedir. Yine 2001 yılında Birleşmiş Milletler tarafından "Dünya Belleği" listesine alınmıştır. Şu an dünya çapında hem Dünya Kültür Mirası hem de Dünya Belleği listesinde yer alan ilk ve tek antik şehir Hattuşa'dır. Birleşmiş Milletler o kadar önem vermiştir ki Hattuşa'ya

ve kazılarda çıkan eserlerine; şu an dünyadaki misyonu barışı temin etmenin diplomasisini temin etmek olan Birleşmiş Milletler kurumu Kadeş Barış Antlaşması'nın büyük bir replika tabletini Newyork'daki binalarında sürekli sergilemektedirler.

1988 yılında ise Bakanlar Kurulu Kararı ile Hattuşa ve Yazılıkaya ören yerleri Milli Park ilan edilmiştir. Hattuşa'nın Dünya Kültür Mirası, Dünya İnsanlık Belleği ve Milli Parklar listesinde aynı anda yer alması bir çok yerli ve yabancı turistin de gezilecek yerler listesinde yer almasını sağlamaktadır.

Tarihte bilinen ilk Dünya Savaşı; Kadeş Savaşı ve ilk yazılı barış antlaşması; Kadeş Barış Antlaşması.

Medeniyetler tarihinde bir çok ilke imza atmış olan Hititler; kendilerine başkent seçtikleri Hattuşa dan dünyaya hem askeri hem ticari hem de kültürel alanda hükmetmek istemişler; devrin bir diğer büyük gücü Mısır Devleti ile şu an Suriye topraklarında yer alan Kadeş şehrinde tarihin ilk dünya savaşını gerçekleştirmişler ve yine yazılı tarihin ilk barış ve dostluk antlaşması olan "Kadeş Barış Antlaşması"nı imzalayarak tarihteki sarsılmaz yerlerini almışlardır.

Kadeş ismi tarihteki ilk bilinen yazılı barış antlaşması ile özdeşleşmiş olsa da günümüzde barışa en çok ihtiyacı olan ülkelerin başında gelen komşumuz Suriye topraklarında yer alan bir şehrin ismidir. Bugün vatandaşlarına ayırım gözeterek zulmetmiş ve insanlık dışı uygulamaları ile vatandaşlarını iç savaşa sürüklemiş bir devlet başkalarını yüzünden milyonlarca Suriyeli kardeşimiz vatanlarından olmuş, göç yollarında can vermiş ve bazı sığındıkları ülkelerde ise ikinci sınıf insan muamelesine maruz kalmışlardır. Adeta kendilerini ensar; Suriyelileri muhacir olarak kabul eden ve misafir eden asil

Türk milleti ise Anadolu topraklarında kardeşliğin ve insanlığın hala özünü koruduğunu Kadeş Antlaşmasının da ruhuyla tüm dünyaya haykırmaktadır. Mültecilere ait bir tarih yazılacak olsaydı galiba Anadolu toprakları kardeşlik bağları ve hoşgörüsü ile yine mülteci tarihinin en hümanist bölümüne ev sahipliği yapardı.

Kadeş antlaşması Anadolu'nun en güçlü devleti Hititler ile zamanın bir diğer güçlü devleti Mısır devleti arasında Suriye'nin Kadeş şehrinde geçen bir savaş sonucu imzalanmıştır. Yalnız burda bir nüans vardır. Savaşın hemen sonra tarafların bir araya gelmesiyle imzalanmamıştır bu antlaşma; savaşın yaklaşık 15 sene sonra Mısır Kralı II.Ramses ile Hitit Kralı III.Hattuşili arasında imzalanmıştır. Bu antlaşma bir Barış, Kardeşlik, Dostluk ve aynı zamanda saldırmazlık antlaşmasıdır.

İki devlet de birbirlerinin şerrinden emin olmak, aynı zamanda dostluk kurmak ve birbirleriyle savaşmamak için imzaladıkları Kadeş Barış Antlaşması iki kadim me-

deniyetin tarihe ortak bıraktıkları en büyük miraslardan birisi olmuştur. Mısır tarafından antlaşma metnine sadece kral mührünü basarken Hitit tarafında ise hem Kral III.Hattuşili hem de eşi Kraliçe Puduhepa'nın mührü vardır. Kadına verilen önem ve değer kadar kadının işlevi ve görevleri göz önünde bulundurulduğunda Hitit Medeniyeti çağdaşı olan devlet medeniyetlerden üst düzeyde olmuştur.

Birleşmiş Milletlere bağlı UNESCO tarafından 1986 yılında "Dünya Kültür Mirası" ve 2001 yılında "Dünya İnsanlık Belleği" listesine alınan antik şehir Hattuşa; kazılarda bulunan ve dünyanın bilinen İlk yazılı Barış Antlaşması olan "Kadeş Barış Antlaşması" ile adeta tarihin derinliklerinden dünya milletlerini dostluk ve barışa davet etmektedir.

Bizler de sizleri bu imparatorluğun ve medeniyetin mirascısı olarak Anadolu coğrafyasına ilkleri kazandıran ve bizlere zengin bir miras bırakan Hitit Devleti'nin Bin Tanrılı Barış ve Hoşgörü şehri başkent Hattuşa'yı tanımaya davet ediyoruz.

ÖZLEM DONBAZ

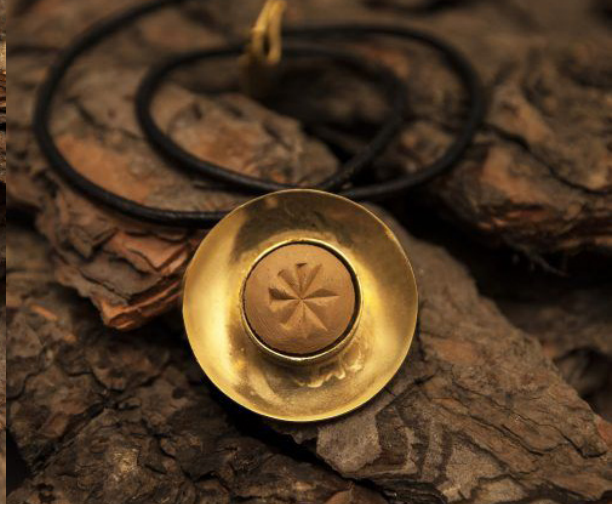
{ SÜMERCE ATÖLYESİ }

İstanbul doğumluyum. İlk, orta ve lise öğrenimimi İstanbul'da tamamladım, daha sonra Yıldız Teknik Üniversitesi Kocaeli Mühendislik Fakültesi Elektronik ve Haberleşme Mühendisliği bölümünü bitirdim. Sırasıyla Baytur, Aksa Jeneratör, Moeller Elektrik, STFA ve Makelsan gibi sektörün büyük ve tanınan şirketlerinde genelde satış ve pazarlamaya yönelik görevlerde çalıştım. En son Makelsan'da satış müdürlüğü görevindeyken bu şirketten ayrıldım ve kendi işimi kurmaya karar verdim.

Mühendislik mesleğini icra ederken Almanya, İtalya gibi Avrupa ülkelerinde çeşitli mesleki kurslar aldım, İngiltere'de uzun bir süre dil kursuna katıldım, İstanbul'da da çeşitli satış ve pazarlama seminerlerine dâhil oldum. Bunun yanında mesleğimi ilgilendiren kurslara katılıp, kendimi geliştirmeye devam ettim. Çünkü benim için bir iş yaparken temelin sağlam olması, yani bilginizin tama yakın olması çok önemli. Tam bilgiye maalesef ulaşmak çok zor, öğrenmek çünkü

hayat boyu süren bir süreç.

Ben şanslı bir çocuktum. Ne kadar şanslı olduğumu daha sonraki yaşlarımda anladım tabi ki. Bir çocuk düşünün ki oyun bahçesi müzeler olsun, bu müzelerden birisi İstanbul Arkeoloji müzesi, diğeri Topkapı Sarayı, hemen yanı başında Gülhane parkı (yani asıl adıyla Has Bahçe) Ayasofya, Sultanahmet Camii, At meydanı vs. bu uzar gider. Bu kadar tarihle iç içe bir ortamda büyümek, insana neler katar, hayal dünyasını ne kadar geliştirir düşünsenize. Ben de küçüklüğümden beridir sanata çok yatkın bir çocuktum ve bayağı da yetenekliydim. Sanattan hiç kopmadım. Zaten her zaman bir parçamdı. Asıl mesleğimi yaparken bunun yanında çok sevdiğim sanat çalışmalarını da geliştirmek amacıyla halk eğitiminin açtığı çeşitli sanat ve el becerisi kurslarında da sık sık yer aldım. Mühendislik mesleğini de çok seviyorum ve oda hayat boyu sürececek bir formasyon. Ondan da hiçbir zaman kopmama imkân yok. Zaten 25 seneye yakın bilfiil yaptım.

Bu işi yapmaya nasıl ve neden karar verdim; Daha önceki satırlarda da belirttiğim gibi ; babanız Sümerolog olunca ve bir müze arka bahçeniz olunca, buralardan uzak kalmanıza imkan olmuyor. Tarihin, müzelerin, bunlarla ilgili hikâyelerin ne kadar içime işlediğini anlamam, çok uzun sürmedi. Babam ben küçükken neredeyse orijinal tabletlerle eş değerdeki güzellikte kil tabletler yazardı. Bunları hiçbir zaman ticaret yapmak için düşünmedi. Sonuçta benim babam hakikaten tam bir bilim adamıdır. Bir gün gerçekten beynimde bir ışık yanması gibi, ben bunu neden devam ettirmiyorum dedim. Bu alanda da bu işi ciddi olarak yapan kimse yoktu, zaten çok bilen de yoktu. Çiviyazısı her zaman bana çok estetik ve ilginç gelmiştir. Aynı zamanda bu sembolleri takılara da koyma fikri geldi aklıma. Bunun için kendime bir kuyumculuk kursu araştırdım. Bostancı halk eğitim Kuyumculuk kursuna katıldım ve oradan da sertifikamı aldım. Yaklaşık 8 ay süren bir kurstu. İlk 5 ana modelimi bu kurs sırasında çıkarttım, daha sonrada bu modellerin patentlerini aldım ve kurs bitiminde o zamanlar müze mağazalarının işletmesini alan BKG ile çalışmaya başladım. Daha sonra sırasıyla TÜRSAB, Cafer Ağa medresesi, Turing ve otomobil kurumu, Delano, Sakıp Sabancı müzesi ve Pera müzesiyle çalışmaya başladım. Bu aşamalar sırasında bir başka şirket ile birlikte çalışmalarımı yürüttüm ve bu birliktelik yaklaşık 2017 senesine kadar sürdü. Daha sonra çalışmalarımı kendi kurduğum yeni atölyemde sürdürmeye ka-

rar verdim ve 2017 senesinde Sümerce Atölyesini resmen kurdum. Babam Sümerolog Veysel Donbaz'ın vermiş olduğu destekle çivi yazısı üzerine (Sümerce, Asurca, Hititçe, Akad'ca, Babil'ce) olan çalışmalarım gelişerek devam etmektedir.

Bu çalışmalarına öğrenim olarak da bir ad koymak için 2016 senesinde İstanbul Üniversitesi Auzef Kültür Mirası ve Turizm ön lisans bölümüne başladım ve halen öğrenimime devam etmekteyim. Sümerce Atölyesinin tüm ürünlerinin danışmanlığını babam Sümerolog Veysel Donbaz yapmaktadır. Ona bana açtığı bu yeni çok güzel yol için minnettarım.

Sümerce Atölyesinde üretilen her üründe benim el emeğim bulunuyor, özellikle tüm tabletleri tek tek elde yazıyorum, bunlarda kesinlikle kalıp kullanmıyorum. İnanın hepsi tek tek benim çocuğum gibiler ve ürünlerin beğenilip takdir görmesi benim için her şeyden daha önemli. Bu ürünlerin hepsinin bir hikâyesi ve anlamı var. Bende hikâyeleri okumayı ve anlatmayı çok sevdiğim için, ürünlerin de hikâyelerini imkân buldukça anlatmaya bayılıyorum. Sümerce Atölyesi ve buradaki ürünler sayesinde tarihe, Sümeroloji'ye, mitolojiye, hikâyelere biraz olsun bir ilgi yaratıp, dikkat çekebilirim ne mutlu bana. Sevgiler, saygılar

Not; Bu arada hayat kaynağım, 21 yaşında bir oğlum var. O da mühendislik eğitimi görüyor...

KİM KİMDİR KÖŞESİ

UZMAN DOKTOR

CAN AVCI

İstanbul Üniversitesi- Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı

EĞİTİM BİLGİLERİ

Doktora, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı/ Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı, 2002-2015

Yüksek Lisans, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı/ Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı, 1999-2002

Lisans, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ, Edebiyat Fakültesi, Tarih, 1995-1999

YAPTIĞI TEZLER

Doktora, “Van Gölü Havzası’nda Urartu İskan Politikası”, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı/ Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı Aralık, 2015.

Yüksek Lisans, “Van- Yoncatepe Kazılarında ortaya Çıkarılan Demir Silahlar”, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı/ Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı Temmuz, 2002.

ARAŞTIRMA ALANLARI

Eskiçağ Tarihi

Arkeoloji

Karşılaştırmalı Tarih

Sanat Tarihi

ÜNİVERSİTELER ARASI KURUL BİLİM ALANI BİLGİLERİ

Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Temel Alanı

Eskiçağ Tarihi

Yerleşme Tarihi

Kentsel Arkeoloji

AKADEMİK ÜNVANLAR / GÖREVLER

Uzman, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ, Edebiyat Fakültesi, 2012 - Devam Ediyor

Arş.Gör., İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ, Edebiyat Fakültesi, 2000 – 2006

DİĞER DERGİLERDE YAYINLANAN MAKALELERİ

Avci C., “The Role of The Enslaved Populations in The Urartian Settlement Policy”, Anadolu Araştırmaları, ss.77-90, 2017

Konyar E., Genç B., Avci C., Tan A., “THE VAN TUŞPA EXCAVATIONS 2015-2016”, Anatolia Antiqua, pp.127-142, 2017

Avci C., “The Balance Between the Urban and the Rural in the Urartian Heartland”, Colloquium Anatolicum, pp.54-69, 2016

Avci C., “Urartu İskanında Esir Nüfus”, Toplumsal Tarih, ss.70-74, 2016

Konyar E., Avci C., Yiğitpaşa D., Tan A., Tümer H. , “Eski Van Şehri, Kalesi ve Höyüğü 2014 Yılı Çalışmaları”, kazı sonuçları toplantısı, cilt.2, ss.573-590, 2016

Konyar E., Avci C., “Eski Van Şehri Kalesi ve Höyüğü Kazıları 2013 Çalışmaları”, Kazı Sonuçları Toplantısı, cilt.2, ss.265-286, 2015

Konyar E., Genç B., Avci C., Akgün R.G., Tan A., “Van Kalesi/Tuspa Horhor Çesmesi”, Colloquium Anatolicum, pp.66-75, 2015

Konyar E., Avci C., ““Van-Tuşpa Excavations 2013””, Colloquium Anatolicum, pp.205-228, 2014

Konyar E., Avci C., “Van Kalesi Höyüğü 2012 Yılı Çalışmaları”, Kazı Sonuçları Toplantısı, no.2, ss.358-370, 2014

Konyar E., Avci C., Genç B., Akgün R.G., “Excavations at the Van Fortress, the Mound and the Old City of Van in 2012”, Colloquium Anatolicum, pp.193-210, 2013

Özdemir H., Konyar E., Ayman İ., Avci C., “Comparison between archaeological findings of Van Lake during Holocene”, International journal of human science, no.1, pp.959-992, 2013

Konyar E., Ayman İ., Avci C., Yiğitpaşa D., Genç B., Akgün R.G., “Van Kalesi Höyüğü 2011 Yılı Çalışmaları”, Kazı Sonuçları Toplantısı, cilt.2, ss.127-136, 2013

Konyar E., Ayman İ., Avci C., Yiğitpaşa D., Genç B., Akgün R.G., “Excavations at the Mound of Van Fortress-2011”, Colloquium Anatolicum, pp.219-245, 2012

Belli O., Avci C., “2004 Yılı Aşağı Ve Yukarı Anzaf Urartu Kaleleri Kazısı”, Kazı Sonuçları Toplantısı, cilt.1, ss.115-164, 2006

Avci C., “Urartu Kaleleri”, İçel Sanat Kulübü Aylık Bülteni, ss.25-27, 2004

HAKEMLİ KONGRE / SEMPOZYUMLARIN BİLDİRİ KİTAPLARINDA

YER ALAN YAYINLAR

Hoşkan N., Yüksel F.A., Avci K., Konyar E., Avci C., “ARCHAEOGEOPHYSICS STUDIES IN OLD VAN (Tushpa), WHICH IS CAPITAL CITY OF KINGDOM OF URARTU”, Symposium on the Application of Geophysics to Engineering and Environmental Problems (SAGEEP) in Austin, Texas , Austin, ABD, 22-26 Mart 2015, pp.1-1

Avci C., “Urartu Savunma Silahları”, I. Van Gölü Havzası Sempozyumu, VAN, TÜRKİYE, 8-10 Eylül 2004, ss.1-1

Avci C., “Urartu Kaleleri”, Urartu Günleri, İÇEL, TÜRKİYE, 8-11 Nisan 2004, ss.25-27

Avci C., “Çavuştepe Kalesi ve Küçük Buluntuları”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeolojik Kazı ve Yüzey Araştırmaları-4, İSTANBUL, TÜRKİYE, 19-21 Nisan 2004, ss.1-1

KİTAP ve KİTAP BÖLÜMLERİ

Avci C., “Sardurihinili Kenti ve Yeni Değerlendirmeler”, Tarhan Armağanı M. Taner Tarhan'a Sunulan Makaleler/Essays in Honour of M. Taner Tarhan, Tekin O., Sayar M.H., Konyar E., Ed., Ege Yayınları, İstanbul, ss.37-51, 2013

Belli O., Avci C., “Van Müzesi’Nde Bulunan Urartu Bronz Kapları- Urartian Bronze Vessels In The

Van Museum", Gündoğ Kayaoglu Hatıra Kitabı, Makaleler, O. Belli- Y. Dağlı, Ed., Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlendirme Vakfı Yayınları, İstanbul, ss.53- 60-, 2005

Belli O., Avcı C., Konuralp İ.Z., Ayman İ., "İğdır Ovası'nda Urartu Ve Erken Demir Çağ Kale Ve Nekropollerinin Araştırılması", 60. Yaşında Sinan Genim'e Armağan- Makaleler, O. Belli- B.B. Kurtel, Ed., Ege Yayınları, İstanbul, ss.172-195-, 2005

Avcı C., "Doğu Anadolu'Da Bir İstanbul Üniversitesi", İstanbul'da 550 Yıl İstanbul Üniversitesi 550 Yaşında, Sözen E., Altınır B., Ed., İstanbul Üniversitesi, İstanbul, ss.20-25-, 2003

DiğERYAYINLAR

Avcı C., "Anadolu'da Kalay ve Bronzun Tarihçesi-Kitap Tanıtımı, Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Haberler, sayı:20", Diger, ss.6-7, 2005

Avcı C., "Güneşin Doğduğu Yer: Doğubayazıt Sempozyumu- Kitap Tanıtımı, Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Haberler, sayı:19.", Diger, ss.5-6, 2005

Avcı C., "Urartu: Savaş ve Estetik- Kitap Tanıtımı, Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Haberler, sayı. 17.", Diger, ss.7-8, 2004

Belli O., Avcı C., "Törensel Urartu Bakraçları- Ceremonial Urartian Buckets", 60. Yaşında Fahri Işık'A Armağan, Anadolu'Da Doğdu, Festschrift Für Fahri Işık Zum 60. Geburtstag, ", Diger, ss.127-133, 2004

Avcı C., "Kitabiyat: Anadolu Tanrıçaları, Tarih Dergisi 37.", Diger, ss.391-394, 2002

Avcı C., "Nahçıvan Bölgesi'nde Orta ve Son Tunç Çağı Boya Bezemeli Çanak Çömlek Kültürü-Kitap Tanıtımı, Anadolu Araştırmaları XVI», Diger, ss.623-631, 2002

DESTEKLENEN PROJELERİ

"Arkeolojik Kazı Verileri Işığında Urartu Sivil Mimarisi Üzerine Rekonstrüksiyon Denemeleri", BAP Diğer, SAB-2017-25480, Yönetici, Devam Ediyor

"Van Kalesi Yeni Saray Bölümü: Yapı Temel Yataklarının Belgelenmesi ve Tanımlanması", BAP Araştırma Projesi, SBA-2017-25220, Araştırmacı, 2018

"Van Kalesi Höyüğü Arkeolojik Verileri Yardımıyla Van Gölü Havzası, Doğu Anadolu ve Kuzeybatı İran'da Post-Urartu ve Urartu Sonrası Dönem", BAP Araştırma Projesi, SBA-2016-22066, Araştırmacı, 2017

"Van Kalesi Sitadeli ve Çevresinde Urartu Dönemi Su Mimarisinin Araştırılması ", BAP Araştırma Projesi, 54270, Araştırmacı, 2016

"Van(Tuşpa) Projesi", BAP Araştırma Projesi, 6721, Araştırmacı, 2015

"Urartu Dönemi'nde Van Kalesi ve Aşağı Yerleşme'sinin Kültürel Yapısı ve Kronolojisi», BAP Araştırma Projesi, 24872, Araştırmacı, 2014

"Eski Van Şehri ve Höyüğü Arkeolojik Verilerinin Belgelenmesi", BAP Araştırma Projesi, 27966, Araştırmacı, 2014

"Van Sitadeli Ve Urartu Anıt Yapılarını Belgeleme ", BAP Araştırma Projesi, BAP 33181, Araştırmacı, 2014

"Van Kalesi Urartu Krali Mezarları'nın Belgelenmesi ", BAP Araştırma Projesi, BAP24874, Araştırmacı, 2013

"Urartu Başkenti ve Krali Yapılarında Sitadel ve Aşağı Yerleşme İlişkilerini Belgeleme ", BAP Araştırma Projesi, BAP14225, Araştırmacı, 2012

"Van Gölü Havzası'nda Urartu İskan Politikası", BAP Doktora, T-403/08032004, Yönetici, 2007

"Van- Yoncatepe Kazılarında ortaya Çıkarılan Demir Silahlar", BAP Y.Lisans, BAP(T-995/1902201), Yönetici, 2002

"Avrasya Arkeoloji Projesi", BAP Diğer, BAP(GP_27/03052001), Uzman, 2002